

Small caps Akombo a ikór.

Akombo a ikór a Tiv ve dzough a mi ken Uke yó, ka Awashu man Aóndonan, man Aginagya man Atogafu man Gajir man Damtindi, Aseta, Gbatarabi, man Mfe.

Awashu yó, ka i tim a-inde kua vambe i wa daɗ, ve lu ker ató, man daɗ shon kpaɗ i tim un sha hokura chiɗ i bugh avuɗ kara cha cha, shi i chir tsuwa sha daɗ la; i gema i tume ika i ikura nomso i kohol itine i akinde la kua i vambe la chiɗ i kase; man shi i tume i i kase sha mtóm ma daɗ mara kua mon tsuwagh la, shi i gba wanikonov u har i tdegha ve adóɗr a tar i mande ken inya i yila er amande; i tóɗ wantsuwa la i chir her ató u amandegh la a daɗ la, un tsuwa la kpa i kase un ikure sha mor, shi i chir vegher u mgar her; nahan tsuwa shon u hen inya kua mgar shon la, i yila er: Akuveatwer.

Msór na.

Ka a kuma sóron Awashu yó, or u ikór i vihi nan i lu nan ka sóron la, nan mir tashi, iyange i tashi una ma la, nan dza kaɗ or sóron la, er a va sór nan. Agura a vahn yó, nan duwe a ikegh, u a ser la a sóngo a haɗ awambe sha akaɗ la, chiɗ, a na i jiir; man u nan mir la nan duwe a inyam kpaɗ, i jiir ikegh kposo inyam di kposo, i wua ishwa kpishi i wa sha mi. Inyam di a va vian chiɗ yó, kuma chian vo. I naha ruam i chia mi, shighe u chian la iyor mba hen ya, u or u nan mir la ve kohol mbaada vev chiɗ, ve va ver hen kpe u Awashu la; tsó or u a vande kóron kara ka a gem a ser iyor la, a kór ikegh a wua a haɗ awambe sha Damtindi, a na i gber i jiidi kua inyam kpaɗ, i wa ishwa kigh kigh, a vian yó, i naha ruam i chia, han ma or u nan nyer mi la, nan va ver ada, a lu kwase nan ver kper. A chian chiɗ yó, un u sóron la, a ur sha mwe, un yó, ka a lu tashi kpaɗ i ur mi; hange ma kwagh móm u urun mi ga. A urun chiɗ yó, mba ve nyer mi la, chiɗ ve va na un u sóron la a tar; or gen nan na vugh mou, or gen i lu tióntaɗy, man er kobo a va dugh ne yó, or gen nan na kobo, yó, ka baɗn iyor a kura ikav vev mbi tswamev sha la. Ka msór u Damtindi la. Han ma or u i ser nan la yó, nan er igbende yiase nan kor asange a anyiaishéshé sha mi, er a nyiɗn nahan, ga yó a taɗn. Tsó ikór i gba doɗn nan, nana gba dzendan swase yó, iyol i kpe swase la, chiɗ, nan wua u.

Aginagya.

Aginagya yó, ka i tim vambe, man igadam imóngo; msór na kua ieren na chif ka kwagh móm a msór u Añdonan vough, ka sha ikegh man tashi. Nahan ikór i dio je i dzuwa ga.

Atogafu.

Atogafu kpa ka i sór sha tashi, i wua ikegh kua inyam, iyor ve ya ve ma tashi; vough di er Awashu nahan.

Gajir.

Itim na ka hokura man amande a har, kua tsuwa. Gajir kpa mba ser un sha tashi, man sha ikegh, ikór i dio je i dzuwa ga. Ka wea sór Gajir yó, inyam ia karen ken icha je kpa u ker i ivayn u dza ta; u kara keren inyam ivayn i karen ga. Ka nahan man or ka a fa ivayn yum Tiv ve kpa er nan yam Gajir ye, u tim ihówe kpañ nana ta. Akombo a avayn chif mba jliir inyam i a mba we ishwa. Man ʼ a Tiv ve dzough a mi ken Uke ne yó, mba urun sha tashi kpe, kpañ akombo a avayn a gbañdo u X Tiv yó, mba urun sha mwe; man Dantindi yó, ka i maa waninya ken kungur vegher u i tim twer la, i gba wankon u hur i shindi sha mi, shi i gbede ityóv i hiar mbi ishase man wanteran la, i tóó ay ityóv mbira i tim ki imómough ken kigenegh kara, inya i i maa la i lu ken ató, i tóó teran la i gbihi.

Msór na yó, ka ikór a vihi or nana dza kpehe ishor ia kór nan un yó, nan yam ikegh man han ma or gen u nan kpañ i lu nan ka nyóron mi yó, nan va a ikegh kua inyam, or sórón la a chia iyor ve ya inyam kua shi iyóugh ki ishugh, Awashu yó, or móm hange yan ga; kwase kpañ nomso kpañ wanye kpañ chif. Shi ve ma tashi kpishi. A beñ yó, or u a ser la a tóó tashi a ur; tsó mbayev ikagiyor ve kura mbaada vev mbara ve tóó avayn a ve yem toho iyange la je, ve dza wua inyam; iyor ve gba kpañ er via sór Awashu ikór doó mbayev nav mba wuan ishóso je doó ga.

Añdonan.

Añdonan yó, ka i tim vambe i kase un tsarikondo, a lu han ma tsarikondo kpañ, man shi i ver mon tsuwagh hen inya hen itine i vambe la.

~~~~~

Msór na.

Msór u Añdonan yó, mba ser yum er Awashu ga, or u i lu nan ka sóron la, ka nan mir tashi nan dza kađ u a lu mi a ser la; ngura a va, una vadn yó, u nan mir la, nan duwe a tashi, man wanikegh u sóron la a wua wanikegh la a hađ awambe sha mi, a na i jiir i chia, mbayev ikađiyor mba hen ya la, chiđ ve kohol mbaada vev ve va ver hen itine vambe la chiđ; i chia i na iyor inyam ikegh la, ve ya, ve shi ve ma tashi; iyor ve ya ve ma asa; a begn yó, mbayev ikađiyor ve kura mbaada vev, ve tóđ avadn, ve yem toho ve dza wua inyam, iyor ve ya, ve wuese er Via sór Añdonan nahan ikór dio hen inyom ne tsó.

Aseta vea Gbatarabi.

Aseta vea Gbatarabi yó, ka i tim ve imóngo hen gbenda; kpa i lu gbe-
ng nda u duwen dzan idyó ya ugen, kpa ~~ka~~ i lu hen akahar a igbenda.
Mtim ve imóngo yó, ka i gber mtóm ma hokura m nyiđn, i tim man i gber
ijam i hokura kpa i bugh avúá kara chiđ, i hađ sha mtóm ma aheranem ma
i vande timin la, i tume ika ikura nomso a i nüne imóngo i tóđ i kange
sha mtóm mara kua anange a i heđ sha mi la; man shi i bugh mgar u a
lu ato ne i time ~~khungwa~~ wanikungwa shin ityó dađ la i wa ityó i mgar
la shi min, un kpađ i kase un ika i ikura la. Tsó i tóđ uigbóndo mba
ityouv mbi inyamev i kange akura la nahan i gema i penda sha dađ u Aseta
la; ikur gen yó, ityouv mbi inyamev mbira ka i gber hokura u a lu a
agbađ kesa kesa yó, ve bugh un ayuđ kara chiđ ve gema rbi ve har sha
agbađ la, i lu sha dađ u Aseta ye penda mbi ga. Man ikur gen yó, ka vea
bugh hokura la nahan yó, ve tim hen hunda u iyoughough ve har ityouv
sha mi, ngun ka mtim u Aseta ne. Man mtim di u Gbatarabi yó, ka i gber
irkwar u aheranegh i tim u dondo a dađ u Aseta la je, kpađ ken jime
teghelēđ, i tume yayoghor i kase un shin itine i shindi ngur gbev sha
mi, man i ver awen a har hen kpe u ityógh ki aheranegh kira; i hire i
tóđ wantsuwa a ichenge sha mi i ver sha awen la.

Msór u Aseta vea Gbatarabi.

Msór ve yó, ka kwagh móm, ve mba ser ve sha ikegh ghem ga; ka sha iyange i ka a tim la tseghá, man i wua wanikegh i haḡ awambe sha mi, i jiir i chia ye. Kpa ken mase ityó chíí yó, i masen jiir inyam waḡ ishwa sóron mi. Ka a kuma u ka sóron yó, u dza kaḡ or u a lu mi la, una vaḡn yó, u na un puwe. Ngise yó puwe a lu tióntaḡv man aḡaḡn a lu i vaḡn, ^{puwe la ka i lu kobo, aḡaḡn la i lu deri.} man ainge yó, shi u va a wanikegh, or sóron la a wua a haḡ awambe sha Aseta shi a wua di ugen a haḡ awambe sha Gbatarabi; tsó i jiidi kpaḡ i lu shin akóngo je, shi i jiir inyam i wa ishwa keng. A va vian yó, i na ha ruam i chia, mba ve vande sóron kara la ve ya; kua rbaḡev mta ipusur, iyange la ka i lu mba sóron mbara jeḡe iyange u yan tar je; a lu mba ve dondo a Uke, ve we fan kwagh u "Sala" yó, ve eren asenge je er, ve mba yan sela nyian. A yaḡn chíí yó, i tóḡ iber i ur, ka a urun yó, beḡ je ve; i mase gberen ne ihira ne mba ne lu mi la chíí. I tóḡ mbaada enev i na ne, ḡe hembe, sha achi u shighe u ka a sóron la yó, ne mba i lu sóron ne la chíí ne na mbaada enev, or u sóron ne la a ngohol chíí a pe-nda sha Aseta, man ama a en chíí nan urun sha Gbatarabi. Man nana va sór ne chíí, nana urun a gberen ihira ve nan kura akaḡ la, a na ne, ne yem ye.

Itimbe mku.

Itimbe mku yó, ka a kuma or ka timin sóron yó, nan dza kaḡ or u nan lu mi la, ngura a kaḡ nan er nana va gber tióḡ gbaḡye nana ver, shi nana wuhe wanhira kpaḡ nana ver, shi nana ver ikegh man kpaḡ, ikehegh. Tsó or la nan hire nan va ker akaḡ la chíí, nan ver sha imo i or sóron nan la. Tsó iyange a va baḡn yó, or u sóron la, a dza va; una vaḡn yó, a tóḡ ihira la, a kange sha tióḡ gbaḡye la, kpa a kange chíí ga, a kange a shi er una wa tióḡ u gbilinigh shin inya yó, man a gema a kór ihira la a tume sha ityough ki i er ipe kor nahan agbaḡ a har, tsó a tóḡ a gema tióḡ gbaḡye u gbilinigh la a wa shin inya, tióḡ u ihiragh la a lu sha. Tsó a hire a yem, aluer ya na una lu cha yó, a gema a tema na dyḡya ugenḡ u a lu ikuwa ikuwa yó, tugh a va ilen iyor a yóron a yaḡn chíí yó, kuma ka una va sór mku vo. Mba seritimbe mku tetan ga, sha achi u a sór tetan or u nan lu min ga, nana nenge usu na yó, ikór a vihi nan.

Tsò a va kuman u sòron la yò, or u sòron u ashen a va tim Itimbe mku la a dza va, or u nan lu sòron la nan tsò aka a ashen nan vande veren la, nan na un. Una tsò kpagh una kòr a gber sha itimbe mku la, shi una gema a gber u sha wase; una tsò ikehegh una tam una hamber vegher u iyange duwen man vegher u iyange miren, una shi a gema a hamber itimbe mku la, una gema ikehegh kigenegh una na di or u un lu sòron ~~na~~ nan la, nan kpa a nana er nahan vough. A begh ~~na~~ yò, una kòr ikegh una wua una ha awambe sha mi una na a jiir her ikuwa ikuwa je; shi i jiir inyam igen her kpa, ikegh kua inyam i i jiir ~~na~~ i we ishwa la, a vian chi yò, kuma chian vo. I er ruam i va a mi, or u a lu mi a ser la a chagn ruam a kuher un ijiir a dugh mtmam ma ikegh man isha kua ityough a chia sha itimbe mku kwa tar, tsò a ka or u un lu sòron nan la nan chia ave ken, un a hire ken nan hise ken, una hire ken; a er a nan nahan dzan dzan man a va ~~na~~ ruam la a inyam la shu mi a na nan ye; nana ngohol yò, nan ya je, tsò a tsò inyam i i shi la chi a kar mba ve vande kòron Itimbe mku la ve ya; tìon ne nahan yò, iyor ya kara vo. A chian a yan chi yò, ka urun la. A begh ~~na~~ chi yò, we u i ser u la u dza na kwase u a yer u iwer la kwagh, aluer u nan nan kwagh ga yò, i a kòr nan kpee. Ka pe itimbe mku i lu la.

Mku.

Mku iyol na yò, or nengen a na ken itimbe na ga; kpa ngu je, man tem ken itimbe na ga, msòr kpa mba ser un kposo. Msòr na yò, ka i yila er mkende; or kagn er me sòr mku ga, ka or ka er me kende mku; man gbenda na kpa ngu kposo je dzuwa a u itimbe na ga, itimbe mku ka akombo a ikòr. Man mku iyol na gema ka akombo a sòron shighe u mnyam ka maa chie or a mbakpenev er ter kua ngò nahan. Ka gbenda u mku la.

(heat slip here.)

Ibu.

Ibu ka akombo a ikòr a vesen je, mba mirin a mir i je man i ser ye. Inja i mirin la yò, ka u eren msòron je la; i yò, ka ia vande kòron we ga kpa wea wua di inyam tswam shin inyamikume tsò yò, u pev di min je ve; u mir u sòr kpee man ikòr i dio u ye. Inja i inyam tswam yò, ka nonge inyam u vihin kwagh eren tswan, ka er ~~na~~ iyar man kpo man swam nahan; inja di i inyam ikume yò, ka er begha man anyam kua dwem, man

Kpaɔ iyor mbagenev mba er kwagh sha Mku er: Mku ka jege kwagh je;
mbatamen mba ngise yó, lu ve kav inna i Mku u kenden doɔ doɔ je, ve kaɔ
er: Sha inja i kenden Mku haɔn msórom shin mwem la yó, ka u nan uter
ou mba tɔuwaɔ mba ve kpe kara la, kwaghyan; sha/achi u i doɔ ve a we,
yó, ve de chier we mnya óron kwagh a we ga, kpaɔ ve gema ve na u ikór,
u tema sha won doɔ doɔ, u lu a ikór sha han ma kwagh chi.

gbasegh, inyam i i lu tswam man i te kum^e kpa^t y^o, kohol chi^f y^o, i^t i
 ve i tiamen er: Inyamtswam, al^om kpa ngu ken nongo u inyam i or a wua
 nana ny^or ibu ne; sha achi u al^om ka inyam ik^or je, mba yer je er: Al^om-
 tor-inyam. Ka wea wua m^o ve u ken inyam i tswam ne y^o, u mir ibu, or u
 nan lu mi la, nan va s^or u, wea mir wea s^oron y^o, i lu we tswen ga; han
 m^ov mba ve wa^o chi^f kpa^t ve ny^or mi sha iyange la, sha u ik^or i dio ve
 y^o. Kparev y^o, mba we ibu i nyinya kpa^t, ka or Ukpar a yam nyinya una
 kpe y^o, nan mir ibu na, nan s^oghon kwagh u nan. Ka or a mir ibu y^o, nan
 ker inyam nan ver a ver; shi nan ka^t kwase a tsembe alev a ver; nan
 kpa^t. Iyange i ibu a ma la, nan ta jegeivom hen ak^ongo hen gbenda nan
 tim ishough sha mi kua ikenaike, kpa^t i lu or u nan ker la; nan tim aka^t
 la ye, nana timin chi^f y^o, nan t^o tsuwa nan ver hen ivom la, nan penda
 ichenge sha tsuwa la, ka akuve a ibu je la. Nan kuwa kwa u nyihar nan
 kange nan wa shin tsuwa la, nan ha^t ngerem sha mi; nahan han m^ov mba ve
 ve nyer mi la chi^f ve va her, ve va a mbaada vev chi^f, or u s^oron la, a
 ngohol mbaada mbara a har sha ishough kira, mbaada mbara i har ve ve ti-
 ngir itypuv shin inya chi^f. Ts^o nan t^o inyam nan jiir i wa ishwa kpishi.
 Aka^t ne nahan chi^f i er tu h, ikegh a va t^ongon y^o, kura vinen ibu vo;
 mba ve vande k^oron kara man mba ve nyer mi hen ayange la chi^f ve dzuwa
 ve gba vinen; or m^om nan kuhwan gbände er: Chiki jiki kiji, ka imo i
 gbände ibu la, i kuhwa ibu dzan dzan sev mbu gbalegh; sev a gbalegh
 y^o, kuma s^oron ibu vo. Ve kohol im^ongo chi^f ve ger er: Ibu o o o-. A
 geren nahan chi^f y^o, ve tema chi^f or u s^oron la. a kese ngerem ma shin
 tsuwa la, sha uwe a ha^t han m^o ve nan ^o ashe mi, sha achi u ik^or i
 bugh ve. Una na^on ve vea ^on ashe nahan chi^f y^o, a shi a er mbaada vev
 a na ve, y^o, ve ya inyam, shi ve ma m^orom kara ve; a t^o m^orom a ur
 ibu, ts^o iyer ve hembe ve gba hiren ajiir a ve. Ibu i ka wea wua anyam
 nan wea mir y^o, shighe u m^orom ma ibu ma lu nger la, we or u u mir ibu
 la u kara ya^on kwagh sha ashe a or ga; kwase a er kwaghyan kpa^t nan t^o
 nan dza ver u hen ape or lu ga y^o, u ya; man shighe u wea ya^on la, or a
 va duwe her y^o, u mough u undu kwaghyan la je,

Swem Ikaragbe.

Swem ka jege kombo u Tiv ve bumun yó, or Tiv móm móm de fan er swem a lu kombo ^{je} tamen ga. Kpaɗ jim je yó, swem ka uwo u ken tar u Ukwese a Undir, ka atóaitiev a Tiv lu senen ken tar ve, er se vande nengen ken Itiough l. nahan la. Ka ken tar ve je, swem a lu ye.

Swem ka uwo u doɗn ashe je dzuwa ga, a hembra doɗn ashe a iwo igen i hen tar u Tiv kua i hen tar u atóaitiev a un a lu her la chíí. Uwo na ka iwen i lun jimin chíí, jegenan, kpaɗ sha mvese na yó, a hembra iwo igen i i dondo a na ga. Mayange u nenge a akaɗ a menden sha uwo na wue wue yum er iwo igen nahan ga, uwo na wanger, jege iwen ngu sha ityough nagh vingir vingir, man inyarev gema dza mende sha iwen shon i i lu un sha ityough la. U tile ken cha u nenge yó, a lu u er ka injór nahan.

Ko, or u ngeren takerada ne, Ortese Ageɗ, man Ortese Iker, se dza, se dza nenge swem Ikaragbe vough er m nger nahan. Kpaɗ ^{er-un-ke} mundu yo, se unde ga, kpaɗ se tile shin itine se kenger; m maɗ m nger mlu na sha takerada, sha mmenge u m nenge yó. Man m pine atóaitiev shón a a dondo a swem la sha u me ungua aluer vea fa na kwagh kposo sha kwagh u swem yó. Kpaɗ Samu, tor u Iyón la, kaɗ er: Er swem a lu ken tar ve nahan kpaɗ, ve, ve fa ma kwagh gen kposo sha kwagh na ga. Mɛice yó, ve wuan unor sha mi, man er nor kpaɗ a kara lu ga ne yó, ve kara fa ma kwagh gen u a lu sha swem ga. Man ka vea sen shin Tiv yó, Tiv ve ór ~~ka~~ akaɗ kposo kposo sha kwagh u swem.

Akaɗ a Tiv veɗ er sha Swem Ikaragbe.

Tiv mba kaɗn er, mayange or u vanger gbilin nana chih a dza hen swem ga, anenge tsó kpaɗ nana fa ityó u nengen a mi ga. Ka mbatamen mba ve lu tsav tseghy vea kórchio-vea dza sha mi, sha u dza sáron tar ye; man tar u a lu kpaɗ iyor fa ga. Mbagenev ka ve kaɗ er ~~XXXXXXXXXX~~ ka sha Turan swem a lu ye. Ka ape ve er ajiir a swem wue wue la.

Mlu u Swem.

Tiv kaɗ er swem ngu shin ikó, man un iyol na yó, ka jege itie, itiegh kipa ki shin inya ki duwe ato sha tseghy, ayande mende wa ki ató, man shin ikó la han ma kwagh u tswam de ngun shin mi ga. Anyam

kpa mba, unor kpa mba, iyô kpa i ngi, ubegha kpađ mba, iyough kpa ngi. Nahan ka or a dza yô, akađ la, a dzenda nan, sađ or u nan lu tsav dođ dođ je man nana dza kpađ kwagh a er nan ga ye. Tiv mba er akađ a chier iyol sha swem je dođ ga. Shighe u wangerinyom ka u a va kuman man inyon ia duwe vegher u ken 'itiough ki taregh la, ia purugh sha Aôndo gughukuku la, ve kađ er: Mbatamen mba Tiv dzuwa sha ityar ve chiđ hingir inyon, mba dzan sha swem achi y u dza sôron tar, kpa i lu mbatamen mba ve hamba tsav chiđ yô.

Ve a dza sôr tar ve a gema hiren yô, ve tôđ akađ sha swem kposo kposo, ve hire a mi sha ityar ve. Mbatamen mba ve dođ asuma ga yô, ve tôđ ijen, ve dza gba ityô ve ijen je, i kuma er or a kpe yô. Mbagenev ve tôđ angev mbu agena; ve dza war timin ityô ve a mi, mbagenev ve tôđ' hough, ve dza war timin ityô ve sha hough. Mbagenev ve tôđ inyon i yan amine, hen fam la chiđ or tôndo /imine hen ityô ve ga.

Man mbatamen mba ve dođ asuma yô, ve tôđ tar u dedođ, tar u ityô ve u dođ sha shighe u ve dza hir sha swem la je i dzuwa ga. Kasev kpa ve hamba maren hen shighe la, inyam kpađ it.ô ve i hamba wuan hen shighe la, ma kwagh mba mba a vihi ve hen shighe la ga.

Inia i i yer er Swem Ikaragbe.

Er i lu man i yer er Swem u Ikaragbe yô, Ikaragbe la lu or u Nôngov. Mba ya or hen ityô na, pađ na wanmbianev nav purututu, tsô mba kađ er, kara ngu a or u nan ga yô, a yav a sôngo yô, un chiđ, yevese yem sha Utyusha. Dza lu sha her, ityô na ker un nan kpađ fa ityô ga. Tsô iyangô la yô, Kpamberakpa or u hen ityô na dza dzende sha Utyusha, dza tem hen msôr yô, a ungwa i tođ msôrom i kađ er, i ngohol i na Ikaragbe. Tsô Kpamberakpa ongo nahan yô, pine er ka han na ~~Ikaragbe~~ Ikaragbe i kađ er i ngohol msôrom i na unu? Utyusha kađ er ka Ikaragbe u shin Nôngov. Tsô Kpamberakpa kure ave vanger er: Ka Ikaragbe u ve ker un sha akur a Tiv ve tser kpađ ve dzough a na ga ne ga?

Tsô Kpamberakpa maa mough hen msôr yem je, dza ôr ityô na nahan. Mba ongo yô, ve kađ er, Kpamberakpa ve a Anyangere, ve dza kôr ve va a mi, ve a sôngo, sha achi u Kpamberakpa ve a Anyangere ve lu anom a iyor yô. Tsô ve mough, shi ve tsuwa asôndo a Nôngov agen kpađ ve dza a mi.

Mba dza n^oer y^o, Utyusha n^ongo u nyimen er vea fa ity^o nan ve ga. Y^o, N^ongov ka^o er, y^o, aluer Utyusha vea nyime ve or ve u N^ongov y^o, Utyusha ve gema ve na ve ase or ve u Utyusha vea wua. Ts^o, ika^o ngi ha^oger gban^o y^o, Ikaragbe ka^o er: Utyusha ve de, una yem ity^o na i dza wua un. Ts^o mba moughon a na u yemen a mi y^o, un^o ka^o er: Ve tile una tese ve kwagh chi^o man vea mase yemen a na ye. Ts^o a hemen gbenda ve chir sha a na; mba dza n^oer shin jage ik^o y^o, un er ity^o na i ha^o inya. Mba he^o inya y^o, a t^o it^oegh a ha^o atwem shin mi po^o, a t^o bamber gba^oye a shindi shin mi, shi a t^o ijembea^ondo a penda sha mi, a t^o iyandegh a m^oer shin mi.

Be^o y^o, a kar a yav a pen a ity^oough sha mi, kwase na gema chir kwese her tema. Un er ity^o na i yem ase a na i dza wua ts^o, y^o, aluer an or Tiv naa er kwaghbo y^o, nana yevase nana dza han han kpa^o nana de waren ga. Ts^o, N^ongov mough a na, gba yemen a mi.

Mba ker mba dugh a mi sha gbenda y^o, N^ongov ta icham a mi er: Kpamberakpa k^or or va nana. Mbagenev ve rumu^o er: Hee e ee. Anyamagere k^or or va nana. Hee e ee. Ka ape i lu man han ma or Tiv nan de fan icham ne ga ne.

Ts^o mba va nyer a Ikaragbe y^o, ve ma^o ve wua! Ts^o ayange nga kar y^o, Kpamberakpa vea Anyamagere, ve mura angakar ve kpe! Tiv mba nengen nahan y^o, ve ka^o er, mbara kpe sha achi u iyange ve wua Ikaragbe sha apara yam y^o. Gadiya iyange Ikaragbe er kwaghbo, nan dzamber ve je wuha swem yav sha mi kpa^o ve de un ga. Ka nahan man akombo a sha swem la a w^oo ve ye.

Y^o, aluer or a wua or sha apara y^o, ka ape swem una wua nan je la. Ts^o swem ma^o hingir kwagh u wuhan sha ijir i Gron nan angev mbu orov gben je.

Swem wuhan.

Ka a kuma u wuhan swem y^o, i t^o wantsuwa i ha^o atwem shin mi po^o, i t^o bamber gba^oye i shindi shin ~~kwaghbo~~ atwem nara, shi i t^o ijembea^ondo i penda sha mi, man i ta iyandegh sha mi, sha mwoho u Ikaragbe la; man ainge y^o, han ma or u nan ker ma kombo u vesen y^o, nan va a mi nan va penda sha mi. A be^o ha^ora y^o, i dzer kwamegh sha wantsuwa la, ngura ka swem wuhan^o u sha ijir ika^o la. Man ka a lu u or gbe angev y^o, a wu-

ha nahan chiŋ yó, shi i kuma ivagn sha mi, shi i penda ihó kpaŋ sha mi.

U sha ijir ikaŋ la yó, inja na yó, mbavesen ka vea óron ijir a or sha kwaghbo u nan, man nana tunan yó, ve wuha swem la ve va ver nan inya er nana bum, aluer nana lu tunan kwagh la sha apara yó, swem a kór nan je, man nana lu tunan sha mimi yó, ka ape nana duwe ishó je la. Nahan or la nan ta ichia er: A lu mo via je m er kwagh ne nan m gbe tunan sha apara yó, swem a kórom me mura iyav kua angahar, me kpe. Man aluer mea fa a ni yagh ga yó, me duwe ishó. Nana taŋ chia nahan chiŋ yó, nan ben de uwagh sha mi, ga yó, nan tóŋ nan penda sha ityó; yó, nan bum je vo. Man bum nahan a lu sha mimi nan bum yó, kwagh a er nan ga, man nana bum sha ayie yó, swem a kór nan, a mura nan iyav kua angahar nan kpe je.

Man swem u sha uange yó, ka or a gba angev a kaŋ ijir nan kpa mbua beŋ ga yó, nan wuha swem. Man tindi mbayev ve dzende ^{je} lóhó anterev mba nan chiŋ ve va dzuwa. Vea ózuwan her chiŋ yó, nan tóŋ swem u nan woho la nan ver inya, nan kaŋ a ve er: ^{ne} M yila ~~ka~~ ka gbilin ga, angev mbun mbu wuan mo, man m fa kwaghbo u m er ga, man m kaŋ mer, va nen me ta chiakor yam me na ne, me kpe ye. Er m hie hen ityó yam je, kwase u or tsó kpaŋ m ngu a vóso ga, wanor kpaŋ m ngu a tambe ga, or kpa m ya a or ga, m er doŋ doŋ hen ityó yam chiŋ, nahan kpaŋ ku ngu wuan mo sha aparaŋ ka nahan man m kaŋ mer va nen me kaŋ ne imo yam yó, me ~~kwagh~~ hembe swem; a lu er doŋ ga wam yó, swem ne a maŋ a wam kara, yó, ne gba lun nen doŋ doŋ tsó; man aluer mea er kwagh ga man a gbaŋ wuan mo sha apara yó, swem a kór or u nan lu wuan mo la. Ka chia yam je ne, yó, sarem ka me ungua amo a en yó, me hembe je.

Tsó, anterev mbara ve kaŋ er: Se ungua vo, u ta chia doŋ tsó, nahan kpaŋ de hemben swem kpee ga, angev mbu a gba beŋ tsó. Nahan han mó ve nan mough nan ta chia er: ~~mo~~ yó, m fa ku u via ga, m ton nahan ka ishi-
ma yam i móm je. Ve ór nahan chiŋ tsó ve kaŋ a nan er, nana-gema swem la, nana ver her nana penda ityough sha mi; tsó nan de nan tóŋ nan ver her, nan kara hembe ga. Or gen yó, nan kpe angev mbura, man or gen yó, nan kpe ga.

Man or uange ugen yó, ka nana wuha swem man nana yila ~~ka~~ anterev mba nan vea va ór a doŋ yum kpaŋ, nan hembe, nan tóŋ swem, a vendan er de de nahan yó, nan hembe inya kara ve; iyor ve nase kaŋ er via wuha swem hembe sha kwagh u ange na la nyian.

*This page has not
been corrected*

Man ka a lu wanigba man nana lu tsan a ònmbangó, ve angev mbua va kór nan nahan yó, nan ta chia a igba i nan la er : Ne ònmbangón, iyange tar hembam je man m yevese m va kohol ne, mer ne kpa shi nenge nen sha mi ga wam u ityó yam i dzem iyol la ye, man m va kohol ne yó, shi hen ven kpa~~ka~~ ka dzan mo sha mi ga, er hen ityó yam nahan. Yó, m wuha swem m ta ivaan sha mi kua ihó, shi m ha~~ka~~ akombo a igba~~ka~~ kpa~~ka~~ sha mi; man m ka~~ka~~ mer va nen me ta chia yam me na ne, yó, me hembe swem pe me kpe kara ye, gadiya aluer ne un^{ga}wa imo yam^{ga} me gba kpen nahan yó, nea va ka~~ka~~ ner; iyange m ya or a ityó yam man ve tevem ityó ve va wao ye. Yó, me ta chia yam un^{ga}wa nen. Aluer mea ya or hen ityó, man m yevese m va kohol ne, ve or u ityó yam u m ye a nan la, nana va ya dzwa a or u hen ven, ne ònmbangón, ve nana lu dughun mo, nan ~~er~~ or u ityó yam le yó, vihi ga, m er di iyol yam je vo. Yó i sòngom sha ihó i i lu sha swem ne je, yó ne kpa~~ka~~ tema nen do~~ka~~ do~~ka~~, ikór i dio ne fear fear; man a lu or u ityó yam ga, aflu ne ònmbangó kpa~~ka~~, ape i shi i lu ne je la. Man aluer or u ityó yam kpa~~ka~~ mea ya or a nan ga, gbil ne ònmbangó kpa~~ka~~ ga, nea gba~~ka~~ wuan mo sha apara yó, tar wen ua vihi, nea dza itia^{va}avaan a wua ne dzan dzan je, sha ipara ku i ne lu wuan mo ne. Tsó nan tó~~ka~~ swem nan heabe; shighen gen yó, anagbiansav mba nan ve venda, nan hembe ga, nan tó~~ka~~ nan ver nan pendaⁿ ityough sha min. Ka di pe kwagh u swem u igba~~ka~~ a lu la.

Ka or a veren kasua kpa~~ka~~, nan lóhó mbatamen mba hen ityó i nan ve va dzuwa chi~~ka~~, nan tó~~ka~~ kwagh u kasua la, nan ór ve er nan lu veren kasua yó. Mbatamen mbara vea rumun chi~~ka~~ yó, nan wuha swem nan ta chia er; Aluer or a vihi nan kasua sha utsa yó, swem a kór or u mbatsav la je; tsó mbatamen ve mough chi~~ka~~ ve kór swem la imóngo chi~~ka~~, ve wa shin inya hen itine a^{kinde} i hen tembe kasua la.

Ngise la han na jege kwagh u mbatamen ve dzough dzwa sha mi yó, ve wuha swem je ve bum, sha achi u aluer mó ve gen nana va gena a nure ken inya nana er kposo yó, swem a kór nan, nana kpe je.

Ngise kwagh u swem lu Tiv jege kwagh je; kpa~~ka~~ ainge yó, ve kara wa iko a swem yum er ngise ga, kpa mbum yó, mba bumun dzan dzan ainge kpa~~ka~~, kpa mase kan u gban bumun^{ga} tsó, kara ka u bumun sha gbanuma er ngise ~~ga~~ nahan ga.

Man ka a lu hen ijir i Buter, utor vea ōron man vea wuha swem vea^u va ver inya, er ngise sha ijir i Tiv ia dza hange tsugh tsugh i va ver swem inya er or a lu ōron sha ayie yō, nana chia la, kpa or kara chie ga. Ainge ken Tiv mbaajiriv ka vea ōr or ijir, man vea nenge er nan ngu tunan kwagh u nan er la sha aparā, man a lu jege kwagh yō, ve wuha swem ve va ver er nana bum, aluer nana lu tunan sha mimi yō, nana duwe ishō, man nana lu gban tunan yō, swem a kōr nan, or la nan mough nan ta chia tswar je nan bum. Man ka iyor a dza iyor i hiar, man a gba ōron ve ijir, man mō kpa^u nana hiren ityō ga, vea ōron ngegh ngegh chi^u ga yun yō, mbaajiriv ve tō^u swem shin na akombo agen er gbugba shin na ijembaāndo nahan, ve ver inya er or u nan er sha mimi ga yō, nana bum, swem a kōr nan shin akombo agen la, a kōr nan. Kpa ve u har chi^u ve ta ak achia vough vough, ve bum chi^u, ve mough, mō ve mōm kpa^u nan nenge ibo ken ishima i nian nan chia u bumun swem shin akombo agen la er a wua nan ga.

Man dzum u or ka nana er kwaghbo, iyor mba nan vea fa do^u do^u je, man a va yila nan ijir yō, iyor mba nan ve taver nan ishima er: Wea dza yō, gbaa tunan dzwa mōm mōm gbem tsō, a ōr nan kpa^u u tuna, de gem a dzwa ga, ijir i Buter ka^u ōron dzwa mōm gbem tsō, u ya ishō. Man a wuha swem a ver inya er u bum kpa bum je, de chie ga, ka se iyor ou se lu swem wou ye. Ka se se wua u ye, man se iyor ou kpa^u se wua y u ga, na kombo mōm kpa^u ngu wō^u or ga; ka mbatsav ve wō^u or ye, swem wō^u or ga, nahan akombo tsegh^u aa fa ityō u eren we ma kwagh ga, u bum u chia swem tsō, u nyōr gadi je.

Nahan a dza hen ijir yō, ka orbo la je nan humba kumbur ye. Ichin gen yō, mbaajiriv vea lu a umbur akombo a bumun ga kpa^u, nan unbur, nan ka^u er: M ngu ōron kwagh ne sha gbaāndo je, man ka kuran ne ga yō, wuha nen swem nam nen, me bum. Tsō a vagn a mi yō, ka nan je nan vande bumun ye.

Er i lu man kwagh u swem a mase do^u Tiv ishuma ainge yun yō, ka sha achi u mba dzough a ishō sha mi, hen ishig ki Buter, kara ka sha achi u kave kwagh mimi u sha gbaāndo y ve ga; mase kan kwagh u dzuwan a ishō min hen ijir tsō. Utor mba Tiviv kua mbaajiriv kpa^u fa nahan, kpa^u mba rumun u ōron kwagh a mi gbar gbar er Buter a kav ga. Man aluer or a pase nahan do^u do^u, Buter a fa kpa^u a do^u ve a nan ga, sha achi u i lu kwagh ve, u masen waren mi hen Buter yō. Ka ape kwagh u Swem Ikaragbe a lu ne.

Er kwaghfan u eren akaḡ a he a lu dzan hemen ken akur a iyor a sha won kposo kposo nahan, kwaghfan u seer mngesḡ u akombo kpa ka ape a lu dzan hemen ken Tiv je la; kpaḡ kwaghfan u seer sha u fan er akombo a lu kwagh u taver ishuma sha mi ~~zha~~ ngu panden a pande.

Akombo nga dzan a dza hemen sha mngesḡ ainge kpaḡ ka iyor je ve seer a ye.

Ken inyom i 1930 la kpaḡ or gen dugh akombo naḡ sha iyol na. Iti i or la er Inya, i ter na er Makwar, hen tar u Mbagen, sha Ukpar. A dugh akombo a i a iti er, Ichieshe, Msḡr u ichieshe yḡ, ka a sḡr sha ihiev. A maa inya, a aser ikanune a ver ikuwa ikuwa a inya la, a kḡr ihiev a sḡngo a haḡ awambe sha inya la, man sha ikanune la kpaḡ. Tsḡ a tḡḡ ihiev shon i a senge la kua igen kpishi, a jiir a sḡr mi. Iyor mba ve ker a na imḡngo yḡ, ve ya, kpaḡ mba ve ser ga vea ya yḡ, Ichieshe ia kḡr ve je.

Ka i yange sha ngur tsoghol,inja na yḡ, er Ichieshe a kḡr u yḡ, u lu a kunya ga ḡr tsoghol nahan, gadiya tsoghol ngu a ichieshe ga, ka or a lu a ikegh i nan ia tsev ḡnov, man nana lḡ her je kpaḡ kunya u kḡr u u va kḡron sha ashe a nan ga. Ka ape i lu man or la a er akombo sha kunya ga u tsoghol la.

Man a kaḡ er, dzum u iyange Chafa Don lu gbidiyen iyor er ve haḡ akaḡ a bo a mbatsav kara la, or a kende kwagh yḡ, iyor ve wuese nan tsav man ve chivir nan kpaḡ er nan doḡ kwagh ga. Man ghem je iyor yilan un tsav, kpaḡ un lu a ishember i mbatsav ga, nahan un hen er una er man una er jege kwagh u kpiligh iyol chiḡ kpaḡ un fa ga.

Tsḡ iyange la un moughon u dzan Kachina, un dza nḡḡr hen ape Dura a aregh a ifi Kachina la yḡ, un nenge uil mba akambeḡ u lar mba jegenan. Tsḡ un kḡr ve un wa ken wanikpashimbe na; akambe la a nḡngon yḡ, wanikpashimbe la, a gema er ka kwagh u uma nahan. Un nengen nahan yḡ, doḡ un, un kaḡ er: Aḡndo wase un, un dzuwa a kwagh u un keren vo.

Tsḡ un kar un per un yem a mi sha Kachina; un dza nyer yḡ, ityḡ na haḡ inya mba ḡron akaḡ a mbatsav. Ve pine un er: Un ngu tsav yum man un ngu duwen a ishember i mḡn je ga nahan ka nyi? Yḡ aluer una tese ve na ishember ga yḡ, vea dza a na nyian sha Chafa Don. Un kaḡ er un ngu a akombo na, kpaḡ ka a wuan or ga, ka a kuran a kura tar, un kor iyol na a mi; kpaḡ ka una yav man mbatsav vea vagn u vaḡ/eren un kwagh yḡ,

kwagh tsó; man er m ungwa iyor gema hingir ve kwagh u mbatsav yó, mo di kpaɗ m de a de je ga, m gba moron iyol sha utsa ngegh je tsó. (Sha achi u me dzuwa a ichivir nen Tiv, man shi ve chian.)

Man kwagh gen yó, Buter u John Holt u nen Ibi i yilan un erɗ Maiadi-ko, un na terem aduduiyó u tamen; Dzum la Tiv lu a ngeɗ a mbaadudu mba iyóy ga, nahan lu jege kwagh je dzuwa ga; makubli na lu sha ikev i Hirekaan, i lu un tswen a bugh ye, or gen benden ave ga. Dzum la terem ngohol shagba kwase na u i yer erɗ Wanburiya la, i kuhwan kwase, tsó m nyór ken iyou i Wanadam, i i ver adudu shon ker la, man shi ka ker kpaɗ i nyór a kwase ye. Er m nyór yó, m dza tama sha gambe u i penda mbaadudu sha min kua un shon u iyó laɗ, m gba numben a mi ave sha beer; m ngur numben ase a min yó, maɗ m nenge iyógh nagh ki ka i wa makubli her i senda la kende sha, nahan m kav er i sende ga yó, tsó, m duwe, m dza kaɗ terem mer: Hirekaan bugh aduduiyó la yó, hungur un, a senda ga; a pinem er, mo m er nan man m fe? a kaɗ mer, ka sha achi u m nenge iyógh ki nen pe ka i senda la hon kára. Tsó, a yila Hirekaan, a pine un. Tin un yó, Hirekaan kaɗ er un sende adudu doɗ doɗ jeɗ Akiga bugh sha utsa. Tsó terem kórom, poso ikange na i shin iwenge gba gbidyen mo; or a va er nana kór yó, a venda er nana de, mo m wa tsav yum, nana nenge adudu na u iyó la, mo m dza bugh sha utsa, mer me nenge imborivungu, Tsó or a unghan nahan yó, ihyindi i tia nan iyol je, non hire kara, nan kaɗ er a gbidyem, mo wanye chion nan m ngu tsav yum nahan, me va gande je yó, me er nan a mbu. Terem gbidyem, m tóndo avav iyol wue wue, m va lagh m osor yó, m yevese m dza yer; kpa er m doɗ un ishuma yum yó, a kerem a dza dzuwa a mo shin iyou i kwase na u vesen ugen, i yilan era Wanadzande, a kumbur mo.

Kper sev mbu av yó, kwagh tserem hon iyor, sha u yilan mo tsav, ve gba seer mbaayie ató kposo kposo sha kwagh la, mbagenev ve kaɗ er: Nyen Akiga bugh adudu nyór vanger shin mi, kuma iusa ngulugh ngulugh; mbagenev ve kaɗ er nyen dugh imborivungu lu kenger yó, Hirekaan va nenge, hire dza kaɗ Sai, Sai va kórɗa un a mi, gba gbidyen. Iyor kaɗ er: Imba i utsa i Akiga ne una va vese yó, unan huba Hirekaan tsav kpaɗ. Tsó m fe doɗ doɗ mer mba wuese mo tsav yó, gba doɗ mo iyol tsó, m gba óron iyor akaɗ a mbatsav wue wue sha ayie tsó, kpa mayange or nyiman ga; er mo m ngu tsav yum, m ngu u me ór kwagh u mbatsav nana nyiman ga, nahan

dogo je dzuwa ga. Ma gba veren iyol sha utsa ngegh, tsɔ̄ iyor ve mase kpiligh ayol a mo, man m lu wanye chidn je.

Man kwagh gen kraɔ̄ ng shi ngu, u m er iyor shi yilan mo tsav yɔ̄. Her shon u m lu iyev la, m dzenden a terem ityɔ̄ dzumbeg, tetan kraɔ̄ tugh kraɔ̄, mayange m undun un ga; saɔ̄ una dza ma dzende u ichaɔ̄ man se pav ye. Ka u lun a terem ikoɔso gbem la je man m dzuwa a ian i nengen akaɔ̄ man unghan akaɔ̄ kraɔ̄ ye. Gadiya un ka or u vesen man ka ityough ki orough hen ityɔ̄ na kraɔ̄.

Nahan un lu a basev imongo, man han ma iyou i kwase na i una dza tsa la, mo kpa me dza her keng, nahan mea yav man mnyandem a kɔrom yɔ̄, m duwe m dza nyande ken won; mayange m chia iime er mbayev mbagenev ~~xx~~ ga, nahan kpa lu kwagh u ~~xxx~~ tseren mo a tser, m chia u nyander ken iyou mer, me er nahan yɔ̄, kper kwase u iyou la, mana dzɔ̄ndɔ̄ a terem er a va nyɔ̄r a mo, m vihi nan iyou, nana er ruam kpa nana nyinem, ka akaɔ̄ a har ne, maɔ̄ na m nyanden ken iyou ga; m duwe keng ye. Sha mdugh wam u m duwan gbem gbem la, iyange igen m dugh tugh yɔ̄, m nenge a anigogy u har mba iliv chif, ve yevese, u mba yem uwegh kun, ugen yem kula; man hen gar wase la, iyor lu a igo, Akure, wan gbian u terem man Gata, kwase u terem; man igo ve lu a onov ityɔ̄ chif, yɔ̄ m lu henen mer ka onov mba igogy vev, kraɔ̄ pe lu ɔ̄ je la. Yɔ̄, m hire m nyɔ̄r, m nyer yɔ̄, terem lu per; tsɔ̄ m tɔ̄ m ɔ̄r un mer: M duwe yɔ̄, m nenge a wanigogy u har mba iliv, nahan shin ka anti man nan wuhu igo i nian ga er dwem a kɔr ou? Un pinem er ka mba iliv chif, shin u pupuu kpa ngu? M kraɔ̄ mer: Ka tugh nahan m nenge ve mbam il chif. Tsɔ̄ sev mbu av yɔ̄, un tɔ̄ ɔ̄r Hirekaan nahan. Hirekaan yilam, pinem er: Mo m dugh tugh yɔ̄, ka nyi m koholo? M kraɔ̄ mer m nenge a wanigogy u har, m kraɔ̄ nahan yɔ̄, Hirekaan gba nanden a mo tsɔ̄, er: M de ayie, m ɔ̄r un doɔ̄ doɔ̄, me ɔ̄r un doɔ̄ doɔ̄ ga yɔ̄, una gbidyem, kraɔ̄ hihiɔ̄ la yɔ̄, m kav kwagh u a sar un vough ga, nahan shi pinim yɔ̄, m shi m kimbir kagn un kwagh u ashen la nahan vough. M kagn nahan yɔ̄, maa tɔ̄ wankon hen inya er una gbidyem, m ngu ɔ̄ron un vough ga; nahan kondom iyol gbogɔ̄, tsɔ̄ m gba henen ken ishina faɔ̄ faɔ̄ mer; ka ma ɔ̄r sha gbenda u mimi ne i kuma Hirekaan ga, nahan me ɔ̄r un ayie me nenge, alagha una rumun shini? Nahan m gema a mi sla kwagh u mba-tsav je, m kraɔ̄ mer yɔ̄, me ɔ̄r u mimi ahagen, kwagh u m nengen a mi tugh la, i lu avungu a moatsav, a lu a har, chir mbaalishi (amua) iyol, m

dugh yó, ve yevese hen inya fegh fegh. Hirekaan rumun, kađ er: M ór un mimi vo. Iyor mba ongo nahan yó, ve shi ve gba dzan mo agwa u utsa, kađ er: "Nyen mbatsav va num hen Sai tugh yó, Akiga duwe dzenda ve, ve yevese ve yem." Hen ayange la chiz lu di kwagh la, tsó iyor óson gbem ye; Koko^a wanter u terem maa lim iti i mbatsav je er Ipenke, inja na yó, er ka mkem ma lun inja kposo a mkem magenem chiz; sha achi u mbatsav mbara lu mkem, man mo m geme m lu mkem ma humban yuwan a ve, m dzenda ve. Dzan dzan nyian kpađ iyor mba hen wam fa iti ne; kpađ i kara d^ogn u shi ve yilam sha i ainge ga.

Tiv mba er akađ kposo kposo sha kwagh u mbatsav, mba. kađ er fan m. or sha won nan de ngun tsav ga, man tsav mbu ató a har: Tsav mbu kuran tar man tsav mbu vihin tar. (Er se vande nengen sha kwagh u iti i utsa la nahan). Man mbatsav mba wó or, or móm móm nan gbe kpen ga, ku ka mbatsav kpe^o ka ve wua nan ye; Angev kpa shighen gen ka i lu mbatsav ve tambe or ye; mtambe yó ka mer u mbatsav ve er ve wua or shin ve er nan angev la, man i yer er mtambe ye. Man Tiv mba gbe tamben iyor dang da^ong ga, mba tambe sha inja je, sađ wanngbian u ngó shin ter man nana er u kwagh u tambe ye; man ityamben kpađ ka i wua or mi kpee ga, ityamben igen ka wanye a chiki orvesen yum kpa orvesen la a tambe nan, nan tsa hen inya, i nyogn nan ngegh tsó, shi nan mough; kper gen wanye la nan de beer sha mbavesen je. Orvesen ugen ka nan tambe wanye sha iyav mbu nyogn, ugen yó, nan nande wanye ityough je, wanye a taa a yav ga, man ugen yó, a er wanye ashe; man ugen yó, a gba wanye ivav, i kađ ijir i kuma iyol man ivav i beer wanye la ye. Ityamben ne chiz yó, ka i sha mtsaha tsó; Ityóikađ i humban vihin mbatamen yua ve ~~tsa~~ tamben mba- yev sha mi je yó, ka sha kwagh u kwase, shin nana vóso a vóso nan kwase kpađ. Kyar or mbatsav la a duwe pepe pepe a va imóngo hen or u u nyen nan chie nan mnya la, er: Nana va un^awa akóso, aluer nyen or la a fa, nan yó, nana va un^awan sha kwaghóron. Mahan Tiv mađ mba er kwagh sha mi gbem je er, aluer mnyam ma a chie u man or nana va imóngo hen we dinde dinde la yó, mađ fa je wer, ka nan je, nyen nan chie u mnye ye.

Tsav mbu duwen.

Tsav mbu duwen yó, ka u duwen tugh eren akaɗ a mbatsav; ka tugh tsegh/ i dugh tsav ga, tetan kpa tsav mbu a kende or yum yó, nan duwe man i yóñsɩ nan iyol ye; kpaɗ jim je yó, ka tugh i dugh tsav gbar gbar ye. Man ashighe a mbatsav ve hombo duwen tsav mi yum yó, ka tetan sha nomiyange, man ka a lu tugh yó, i lu aikighe man er iyor ka ve yav ichininnya i móm i kar kara nahan; ka ashighe a iyor ve hombo kumbur tsav la.

I kpaɗ er han ma kwagh u iyor ve lu a mi chif, mbatsav kpa mba a mi, mba a imenger kpaɗ, mba tsar imenger ve sha akóm a or, mba yer i sha iti igen eri Ishan; nyinya kpaɗ mbatsav mba a mi, ka ve haɗ nyinya sha iyógh ki bashigh a vese ga, nahan kpaɗ a lu tugh yó, ve vese un sha utsa a lu jegenyinya ve unde; man or gen nan kór wannó u nan u a lu tsav ga yó, a gema nan, nan hingir nomnyinya a henda. Man er Nasera a dugh ne yó, ve kpaɗ ka ve er kyekye ve henda tugh, man ikyekye usu kua matá chif mbatsav mba a mi; ma kwagh móm móm hamba mbatsav ga. Inar kpa mbatsav mba a mi; inar i mbatsav yó, mba yer i eri Imborivungu, man ka i kpaɗ i ser tar mi ye. Mótongo u imborivungu ngu ichan je do/ ga, mba gbe tónon i er inar i mba atetan ga, man ka a tónon kpaɗ, or u tónon la nan tile ijiir i móm ga, mótongo u imborivungu yó, or u tónon la ka nan saghur ikishi nguhwar sha/ ityó gbong gbong, man nan usa ye, nan usa er haen nahan, wea verén ato yó, u dza unwa shi nan usa er sha ikóngough kigenegh nahan.

Amar.

Mbatsav ka von mir amar, iyange i amar a ve a wa la, ve yar amar tugh ve va haɗ inya, ashagba a iyor man ashagba a ukase a dzuwa, ve henda anyinya man kyekye kua umatu. Shagba wase nan waha iyol, nan tumba anyi a or nan dzer sha iker er ka tagude xx je la, nan gbidye ikpa- or sha avande er ka ikpaanyam je la. Ashagba a iyor a wilana, xixi a kór uigbóndo mba itjouu mba iyorouu ave; or u a mir ve amar la una va gba ve msórom yó, ka igbóndoitjouu i or man i hingir ve kwariyongo u man msórom mi ye. Wea magu msórom chif yó, ve mough ve gba kukwan amar vi- nen.

Mvin amar u mbatsav kpa ngu kposo je, dzuwa a u mbaasumakara ga, ka vea gba vinen yó, ve tile nyaghelaḡ nyaghelaḡ ayol a ve, or manger ken or gen ga, or a bende or yó, ve u har chíḡ vea kpe je. A vine amar gíḡh yó, or u amareḡh la, nan yóó er: I haḡ inya nana yóḡ nahana! Iyor a haḡn inya chíḡ yó, nan dza tóḡ wanḡbian u nan u i lu nan ka yóron amar a mi. la nan va gbir inya, kpaḡ wanḡbian / la a lu her mnya, mayange a fa ga, a er nanḡ nan kpaḡ a fa ga, sha achi u nan lu or vanger góilin yó. Nahan un or mirin amar u a dugh a wanḡbian na sha achi u yóron amar a mi la a kaḡ ityó na i mbatsav la er: Ka iwer yam i m dugh a mi mer, me yóḡ ne a mi je ne. Shighe gen yó, mbatsav ve venda er: Via ngu a kuma ku hen iyange ne gaḡ Nahan i de nan, i tóḡ nan mnya i hire a mi i dza gbir ken iyou, nahan chíḡ kpa nan lu mnya tsó, mayange nan fa kwagh móm móm ga, kper sev a aven yó, nan gba kaḡn er: "Mnyam chiem nyian tugh je doḡ ga", shi iyol i nyóḡn nan kpaḡ. Kpa shighe gen yó, ve rumun iwer la; ve ngohol or u i va ne ve la.

Kpa mba gbe wuan or er ^{mbatanev} ~~mbatanev~~ ve wáḡ or ga; mbatanev yó, ka mba eren kwagh sha utsa ga. Ka a lu mba eren kwagh sha utsa yó, i yila ve erḡ mbatuvḡ shin mbaimev.

Or ve u wuan yó, ka a na ve or sha ikaḡ ve wua nan tugh la, kpaḡ shi ve ta nan ikeheḡh nan nder nan lu doḡ doḡ kpa ve gema ve vende nan ve ver sha ma kwagh. Tsó iyange kwagh la, una eren nan yó, nan kpe kpee, a sóḡ nan nan kpaḡ, nan war ga, iyor ve mase kaḡn er: I bugh a bugh ivav i tse. Inja i ikeheḡh ki tan yó, ka ichigh ki mbatsav ka vea wua or, man a lu ve ka hiren nderen nan yó, ve ta nan ichigh kira ken ahenga; nan nder nan hingir doḡ doḡ. Man ití kwagh u i yer jim er ikeheḡh yó, ka asange a wankon u shin ikó.

Wankon la, ka a ume atam vingir vingir dwasaḡ ḡindi er ihówe nahan; a lihe ga, a gema a lu asange ki mi vegh vegh er asange a uwua nahan, kpa asange a uwua humba kehen, Man asange la u tem a u dugh u ya yó, a yuwa u man a yesh u ken dzwa kpegheḡ man a yughur we kpaḡ. Ka asange la man mbatsav ka vea wua or, ve er ve tam ve haḡ nan ken aheng- i yughur nan, nan nder yeḡ kpaḡ ka han ma or mbatsav man nan te ikeheḡh ga, or u tan ikeheḡh la, ka nan lu a lu je, a kuma ka wuan or yó, saḡ nan lu kpee man i wua or ye, nana lu ga man a wua or yó, i tóḡ or u i wáḡ la i yer ken toho, i ver or mbatsav ugen nan kúran orkpen la, dzan dzan i

Ka or a kpe man a kura uwar yum er vea fa iyor mba ve w^{uo} ~~ngura~~ or la, y^o, or u dughun orkpen la a va aikighe je er tugh ka mbu lu a ^{gile} do^o do^o ga la; mba kuran uwar mbara ve fa ga, Shighe gen y^o, or u dughun or la, a ha^g ve mba kuran mbara anyam^g ve yav cha cha man a va dugh ye. Man ka a lu ku u i lu tan ave, mban ve ton er ka ve ve w^{uo} ga, mban kpa ve ton er ka ve ve w^{uo} ga, y^o, or dughun la una dugh y^o, a dza yer orkpen la, ts^o mba ve w^{uo} la vea va keren shio y^o, ve pine myer myer tegh tegh sha ahur a ve a mbatsav la; ts^o ahur a ve la a tese ve or u nan dugh nan yer la, ve kar ve dza hen or u yeren la, ve dza dzamber er^g ngura a na ve inyam ve; ngura a ka^g er: Iyange ne lu tunan ner ka ne ne w^{uo} ku ne ga ga? Man er nan ve, ne ve u va dughunu? Y^o, me na ne inyam yen shon ga, sa^g ne va nam inyaregh^g keng man me na ne ye. Ts^o mbara ve hire ve dza kura inyaregh k^gishi ve va na nan, nan t^o orkpen la nan na ve. Ka gbenda u mbatsav mba dughun iyor mba kpen yeren ve dzough a inyaregh sha mi yum la. Ts^o, kper sev a aven y^o, or u a yer orkpen la, a gba samber kwagh a mi, er or u iyange mba Via tunan er ka ve ve w^{uo} ga la nan dugh nan yer, ve va pa^g nyian; iyor ve unghwa chi^g, ve gba ka^g er: Ika^g k^or mba via vo. Ts^o orkpen la, a lu kwase man mba ing^orov ve va w^{uo} y^o, or u kwase la a mough a kange iyol i num je a dza ny^or hen ikur la^g a ka^g er: I na un ing^or na, mbara iyange ve na un i ve, kpa^g ve hire ve va t^o y^o, i na un i nia, una yem. Ts^o mbara ve na un ing^or na, a va a mi ken, man aluer iyor mbara kwase una do^o ve ishima yum y^o, ve ka^g er: Or ing^or la a de, vea ishi kwase gen vea na un^g Ts^o ngura a hide a va ^or mbatamen nav nahan, mbatamen ve nyiman ga. Ayange a karen y^o, or ing^or la a mough a dza er i na un kwase sha ing^or na nahan; ts^o iyor mbara ve t^o ugen ve na nan, nan hire a va tema inya. Nahan kwase u i mase nan nan sha achi u kwase kpen la iyor ve yilan nan er ka kwase u sha ishetse^g Kasev so^g u i na ve sha ishetse yum ga.

Man dzum u ka a dugh orkpen la y^o, i kara de nan, nan lu her kpenegh ga, kpa^g i nder nan^g nan lu uma, i dza dzer nan shin gbor, i ver or mbatsav ugen nan lu her nan kiran, kwaghyan u orkpen la y^o, i lu ishwa i k^o. U wuan ishwa i k^o i dza man nan, nan ya^gn k^oem, sha achi u nana kehe nana wa ah^om do^o do^o man vea shi a vua nan ye. Man ya ishwa la dzan dzan iyange a kuman ve ka wuan nan y^o, ve er nan ichan ts^o ts^o

ve mase t^onn jege nase u uwua ve penda nan sha ity^oou, nan hingir gar a mi chif y^o, ka ~~we~~ wuan ve nan la, a wua y^o, i bur.

Ibur.

Ibur u or y^o, mbatsav^o ka ve nenge ma jege tine kon u ndor u a lu a ahu sha mi kpishi y^o, ve nerem un ve bur or sha ika na la chif; ts^o ve kax kon la u mough u tile sha do^o do^o er u vande lun y^o; Man ka a kuma burun or kpa i lu han ma or mbatsav nan bur ga, ve ver a ver or u burun kposo je, wen ka a bur nan shi i lu un kpa^o a kar lwar ye, or la mbatsav mba yer nan er; Kaabuar. Iti i Kaabuar la ka mbatsav tsegh^o ve fe i ye; ma or u vanger gbilin fa i ga. Man orkpen la ka a lu jege or yum y^o, mayange ve hire ve wua fefa ga, vea nder nan nahan ve vande pinen nan aka^o kpishi, aluer nana yer ve ma ishember kpa^o nan pase; man or la, aluer ngise nana lu or u dughun icham kpa^o ve kax nan nan dugh ve mbatsav mbara, ve hen ve wa^o tetan; shin a lu or u dughun ano kpa^o, nan dugh, a lu or u t^ongon imar, a lu nyi ity^o kwagh nana eren kpa^o ve kighir nan sha apara nan er kpee, y^o, ka masen wuan nan Kaabuar una bur la. Men ity^o chif ih^o i burun or ka i lu i m^om ts^o. Ka a wua or Kaabuar una kar lwar kpa^o a t^o ity^oough a na or u nan ne or ve w^o la, er: Or wuan ye ity^oough. Ka or a mar wan a do^o yum kpa^o a lu nan ka nana humban ishor tugh gbem y^o, nan wua wan la, nan poso ikpa nan haren nan humban tugh gbem.

Aka^o a mbatsav ve chie.

Aka^o a mbatsav ve hange y^o, ka usu man inya man ambi a iwagh man gbugba ~~man~~ ^{man} ~~in~~ ijembeando man igbe. Aluer or a duwe tsav man uwe or u vanger gbilin u kor ity^ondo usu hen uwe y^o, or mbatsav la nana nenge nahan nana ny^ongoso je a do^o ga; gadiya aluer nana tambe u a usu ikev y^o, nana gba imande je. Man inya y^o, aluer or a duwe tsav tugh nana te ma hen inya tugh, u er inya u ha^o nan iyol y^o, u wua nan je ve, Swange a wua nan je; man ambi a iwagh y^o, or a dzer sha iker, mbatsav a tambe nan y^o, or u mbatsav la A^ondo una dura a gba sha a nan, nana kpe. Ijembearando man gbugba chif ka ku u A^ondo gban sha or mbatsav er kwagh u ambi a iwagh nahan. Ka mbatsav ka ve ha^o inyon i ya amine kpa^o ye, man shi ka ve kpa^o ka ve ha^o ibagu i vihin iyav ken itiev kpa^o ye;

man ihough i yan iyouv chif ka mbatsav.

Kpindi.

Aluer u ya or a or yδ, wea yevese wea yem shin tar u Buter je kpaɬ, or u u ye or a nan la, nana mough hen tar u Tiv ne iyange i nōm tsδa nana nyδr shin tar u Buter nana dza wua u. U yaɲ or a or yδ, aluer or a wua wanngδ u nan shin a dza kar kwar tugh nan a na nan inyam or, nana dza jiidi a lu yan, wea va ya a nan imδngo yδ, u ya di or a nan je ve, u kimbi kenɬ; wea kimbi ga tsδ wea yevese yδ, wea dza han kpaɬ, or la nana dza wua u. Injδ i mbatsav i doɬ ga, injδ i mbatsav mba yer erɬ Kpindi.

Kpindi yδ, mba ye un sha igbenda kposo kposo. Shighe gen yδ, or ka nan ya kpindi hen kwagh u nan nan shighe gen yδ, ka i lu hen orvesen.

Mye u Kpindi.

Kpindi u yan yδ, aluer u dzenden a or, shin a lu orvesen nan uwe wanye wea dzenden a nan ityδ yδ, ver iyol doɬ doɬ ga yδ, u va dza ya kpindi a nan sha mlen, u fa ga. Mbatsav mba gbe tōɲ iryam or tsδ xxx nan δr er: Ngokol ɬ ya tsδ iyange u kinbia ga, mba ne nahan ga; ka or a gba yan kpindi je nan kov ga, gadiya ka sha kwagh u vesen kpee man or ye kpindi ga. Dzua gen yδ, or u u dzenden a nan shin na orvesen, ka nana nenge wea ngeɬ a δnov shin wanngbianev yua yδ, nan gbaɬ nagn we tsδ, u ya kpindi a nan.

Nan yila u ruam u ya ken iyov wea nan ne u kar, nea nguren yan ruam yδ, nan ver ayuwe hen ikum a har, iyuwe nan inyam or i jiidi, kpaɬ ~~xxxxxxxxxxxx~~ uwe or la, yδ, u fa ga, u lu wer ka di na inyam i gbi-linigh tsδɬ nan kpaɬ nan kaɬ u ga. Tsδ uwe u u ye ruam a nan la, wea naregh wea dza chivin ngerem na inyamen bara xix wea va yaɲ yδ, wea lu tsav ga yδ, u duwe u da suwa tsuɲɲ, u maɬ u tōɬ kwagh la u dza δr orvesen wou, ver: Via maɬ u u ya ahōm a or hen na, orvesen la a pine u, u tōɬ u δr na sha ai nahan chif, tsδ orvesen la a mough a dza kange num a or gbatav la, er: Inja na nan nan u meɬa wanakiriki wer, a ya kpindi a we u vihim ya? Ye yōbso dzan dzan ikaɬ i duwe iyov ve ungwawueɬ, nahan kwagh a kara lu gaɬ mayange kpaɬ or mbatsav la, a ohihi a va pine or la ga. Man or u chivin ahōm (ngerem) na orom la, nan kpaɬ

ka nana lu tsav yó, nana chiv a dza kav nahan kpaɔ nan hire ijime ga, nan kaɔ a or u ahóough la er: K gba ikaɔ kpaɔ, me kara hire ijime ga, maɔ nan a na inyam me ya kara. Tsó or mbatsav u inyam la a tóndo inyam a na un a ya, ve maɔ ve gbaa yan inyam or la, imángo gben tsó i kar baɔn. Vea yagn chiv, ayange a karen yó, or u iyange jiidi inyam or, man orgen va yagn a na imángo la, a va er un kpaɔ un va vo: Yó agura di kpa a wua or a na un, ngura a kaɔ er: Ko di kpaɔ me wua me na u ahóm chiv, nan shi me na u ivurugh chíón sha er iyange u nan di nahan. Or la a kaɔ er: Mayange ga, u wua or jimin u nan keng, ka wea ya or wan-akiriki u na nan u tamen; tsó ikaɔ i kór u iyange ya or la. Tsó ayange a karen yó, or u i ye nan kpindi la, nan chinge yaren injó je. Inja i kpindi u yaren ka nahan:- Amopav ya kpindi a Ityóvenda: Inja na yó, Ityóvenda wua wanngó na Aba, ngur yan yó, Amopav va chiv ahóm, nahan Amopav ya Aba, wanngbian u Ityóvenda la je ve; Ayange a karen yó, Ityóvenda una va er Amopav a kimbi un wanngbian na, Aba.

Sha iyange i hígir la Ityóvenda una va yar injó yó, una va tsven ga, una lónó shur a iyor a na a mbatsav kpishi, mó ve róm nana gba van nahan ga, ve hingir akaɔ kposo kposo; Mbagenev imángo je veɔ hingir mba-akiki; mbagenev ve hingir avungu; mbagenev vea hingir utsaan; mbagenev ve hingir uboon; ka akaɔ a mbatsav ka ve hingir man ve gba yaren kpindi la; Vea hingir akaɔ la nahan yó, ve hóugh ve tin lóngo tutu ve dza nyóh hén ya u Amopav, or u nan ya kpindi la. Shighe u vea va yó, i lu tugh er iyor ka ve nyóh ve yav ichin i anya i msa nahan, vea va nyóhron yó, mbaakiki kua avungu nan mbaatsaan chiv ve haɔ sha mbaakinde mba ken te-mbe man mba ken akóngo, tsó mbaakici vea gba hinen kua avungu yó, uboon mba nngon dza tan sha hunda u Amopav u a ye kpindi la je. Shighe ugen yó, boon a de a kaɔ ave sha itjóugh a vaa er wanikundan nahan, iondo i kura iyol; Ityóvenda u a yar kpindi jin la, a tema a mbatsav mbatamen, mbatamen ve masen man ityu óron kwagh kara daalaɔ. Iyange la i hingir ken won gurgur, or chihí nan duwe ken won ken lime la ga. Tsó or, u i yar un injó la kpaɔ a kara lan ga, a duwe a va pine ve er: "Ka nyi ne ve?" U a yar injó la a kaɔ er: De ka pin sha apara nahan ga, ka mea dzungwe er m wá wanngm Aba m ye vea ve imángo man wanngóy ou ve lu her, ve gbe shiren ve nahan i lum ka wuan iyol yan je ga? Shi mbatamen mba ve tema a or u yaren injó imángo la ve ger a u ve yar un injó la er:

U pine vihi tsó, u fa wer se mba abume a iyor, u ya Aba tsó u gbe ta-
 ngen wanngó ou tsó wer ve lu una ve / shiren ve, tse u via u gba, u
 vou u lu; yó, u kpela imanje ve, i a manje a we, (inja i imanje yó,
 ka jega ichan) kar yav inya, se sángo u. Tsó un shon u i yar un injó,
 man a dugh a va pin la a kpa er: Yó, den nen tsó, me va na na avure;
 (inja i avure a nan la yó, ka sha achi u or u un ye nan injó la, nan
 ya / ichan sha u va yeren un injó, avure er nan sha gbenda kpa; nahan
 una kimbi nan ichan i nan la). Nahan un shon u i yar un injó la, a hire
 a dza tsó ma wanngó na ugen shin a lu wan na kpa a va a mi a va na.
 Or yeren injó la, a ngohol, a kpa er: Un ngohol ve, a hire ase a mi a
 dza gbir her tsó, iyange a kuman nan tsó nana wua.

Tsó mbaakiki man avungu kua uboon ve huwan chí, ve hembe ve yem.
 Ayange a tsá yó, msaan a va er imo hen kungur u or u iyange i tsó
 nan mnya i va na avure mi la, shi nomiyange a dza yá nahan, kpire a
 va gbire nan hen kungur, ga yó, a tema hen kon u hen tembe je ran a gbi-
 ye ye (ka imo i kpire la man i yer er kpire gbidya ye), Shi nana
 duwe dzende kpa timekumun a hire nan gbenda (timekumun la ka wankwagh
 u dzenden hen inya, a taver iyol gbong gbong, a kungu a vese kpa ga,
 Tiv kpishi fa un sha ashe ga, mba gbe unwan ken iti tsó), Ua una hi-
 ren we gbenda yó, u kpe kpee.

Tsó aka ne nahan chí a gba eren nan yó, kusa ka nana dza ishor
 ve (wagh u ishor kphen yó, nenge ken ipaven u Aeren, vegher u ken
 Inja i Tiv la, tsó u ungua) nan dza kpehe ishor er mnyam ma chien nan
 ka daga ga, yó, ishor i kpa nan er ka wanngó u via je a lu tsó we nan
 sha kpindi ye, a na u a ná kara i ngohol je, u dzenden nahan kpa u ngu
 ken mgbe (mgbe ka itimbe, ka itimbe i hnon dughun waninyonov er ayo-
 ghor nahan; ayoghor nga a nyór ken mgbe yó, mayange a kara fa ityó u
 duwen ga, dzan dzan or u mgbe la nan va dugh a; nahan uwe or u i tsó u
 i ne sha kpindi i ngohol kara kpa ka ape u lu la.) Nahan or u ishor
 la a nan nan ken ka nahan yó, i vihi nan. Or gen yó, nan gba teman
 inya kara tsó, nan mase vaan; man or gen yó nan yevese ku nan yem ken
 igba i nan. Man Buter a dugh ne yó, or gen ka nan yevese nan dza nyór
 Uke ken na tar ugen cha je er nana war. Tiv mbagehev kpishi mba ve lu,
 ken Uke ainge ne yó, ka inja shon ne. Mbagehev yó, ka i lu a na ve sha
 kpindi ga, kpa i lu kónon a kóso u a va na ve, tsó vea dza kphen.

ishor i a kañ ve er ku ngu nimbir a ve yó, ve yevese je, ve yem ken Uke, ve kara yem ken igba er ngise ga.

Man aluer a tó u a na mbatsav sha kpindi vea ngohol yó, de iyol i nyóñ wer u yevese; ya, wea dza han kpañ, u ngu ken agbe, iyange a kuma ve ka wuan we la vea tó tser man kparkpa kua tirigh, (akañ ve a Tiv a ngise i mar u i tumbu u mi la), vea ver inya, vea kór ahu ken, tser ken, ve ta chia er: A lu se Tiv se mar u man se tumbu u sha tyumbu ya-se i Tiv ne yó, wea dza han kpañ hide; man a lu se Tiv se mar u ga man tumbun kpañ sea tumbu u ga yó, dzende feñr feñr, (inja na yó, u dzende doñ doñ, ikór i dio u.)

Tsó ve tó tser ve peer, vea peer tser la, wea lu ken igba you shin wea lu ken Uke wea eren ma jege tom Buter a nañ we upam puwe je kpañ, shighe u mbatsav ve peer tser la ishima i gema u i ver ken ya vou sha u hidden ken ya; mayange u kara henen man óron kwagh gen ga, sañ kwagh u hen ya vou tseghñ, dzan dzan u va vihi tom vou, Buter a dzenda u, (ka Buter je Tiv ve gem xix yilan ainge er) Uke, ye; Buter kua mba ve eren tom u Buter chiñ kua uter a mbaityomov vev chiñ, Tiv mba yer er Uke. Ngise yó, iti ne lu i sha ilñahan je, or a yila or Tiv er Uke yó, i lu or Tiv la ityuhwanev mbi bov je, kpañ ainge yó, hingir iti i ichi-~~xix~~ virigh je, ka i je uter ve te ave vanger ni ye), wea hiren wea va nyóron tsó, mbatsav ve tambe u, u kpe je, iyor ve masen kañ er, u dza hidye a ku iyol ken Uke. Tsó wea kpañ a ñin yó, ve, mbatsav mbara ye va dugh u tugh, ve bur ve tó ityough ve na u a ye injó man a kinbi la, a dza ya ityough er or u ikañ ye ityough. Tsó una ngohol ityough yó, kpindi ngu dzan a dza hemen. Or u u ye nan kpindi la nan dzer van, we di u u ye ne, u dzer nan avure nahan goem; kpañ mayange kpindi a beñ ga, nana lu a iyor ijime mba taverañ sha utsa ga yó, dzan dzan je nan na iyor mba nan ve beñ cha cha, tsó nan dza iyol i nan, nan dza yav inya, i songo nan, man kwagh a beñ ye.

Kpa or u nan ye kpindi la, ka nana lu a wanagbianev mba taver tsav doñ doñ yó, kpindi a tsa nan ga; sha nve u hiññ la je tsó kpindi a beñ. Er nan er ve kpindi a beñ yó, dzum u nana na or a waa yó, sha iyange i burun or la, nan duwe nan kange iyol i tswam, wanagbianev mba nan mbara kpa ve er nahan chiñ; tsó ve va tile hen pe i burun or u nan ne i wao la, a burun chiñ a tóñ ityough a nañ nan yó, nan venda er or u un ye

un injo la a kura chif a kua ityough kpa, kwagh a be. Tso or la a ve-
ndan er una tso ityough ga yd, or u kimbin injo la a wa iyol sha num
u eren je; tso or la nan chia nan tso chif kua ityough, nahan kpindi a
be.

Ka wea ya kpindi a or yd, u chia nan je i doo ga, nana son u nyi
kwagh kpa u na nan; nana sron kwagh a we kpa u taver imo ga, u dza-
mber a dzamber, u chih nan yd, tugh a ile nana va chir u injo.

(Aka a sha kwagh u mbatsav nge je dzuwa ga. Mbatsav ka vea gba
ningir a ku sha or yd, aka a eren nan da^u da^u, nana va ikondo shin
nana duwe dzende kpa hum a hile nanz gbanda; nana tema kpa iguigu i va unde nan iyol;
itye kpa ikiev a i dza ya; Inja aka la chif nenge ken Ipaven Aeren
a Tiv. Iba yer er manyam ma chien shin bi.) Ngise la yd, mbatsav gbaa
wuan iyol da^u da^u er ve wa^u ainge nahan ga. Ngise yd, or a lu tsav
yum kpa, nan gbaa wuan iyol tso ga, nan wuan sha inja sha inja je;
nana sron kwagh a lu u aa nan wa^u or kpee kpa nan wua nan u nan, ga
yd, ma wan u wannagbiam u nan, u kwase. Nan ka va tse yd, Tiv gba yamen
ichimbiv mbi wuan iyol hen atdaitiev a dondon a ve. ~~nti~~ Ken Uke iyol
mba Tiv lumba yamen ichimbiv mbi wuan iyol a ve yd, ka; Ugbe nan Udam,
nan Akporo kua iyol Waka nan Ugenyi nan Ugbur kua Mbafum. Ka akuraiyor
a Tiv ve hembe yamen ichimbiv mbi bov hen a je ne. Kpa ichimbiv mbi
bov mbi Tiv ve hembe wuan iyol a min yum yix je yd, ka ichigh ki Ugbur
nan mbi Mbafum. Er Tiv va dzusa a ichimbiv mbin yd, ve wua iyol ve kara
tange ga; nan or kpa ve kar ichigh sha a nan je, or a va nan inya
kpa nan wua je. . . .

Kwagh u Imborivungu.

Imborivungu ka jese kwagh ken Tiv je doo ga. Iba ser tar a mi, kpa
u nenge a i yd, i a lu u er ka ma kwagh u inja^u ga yd; nan inja i i yd,
i kehe tso.

Imborivungu ka kuhe or, Mbagenev mba kpa er, ka kuhe or u hen igon-
go; nan mbagenev yd, ka ve kpa er, ka kuhe or u sha uwe. Kpa aluer u
kenger sha inja i kuhagh la yd, a homba vea^u we kuhe or u sha uwe; ga-
diya i gba ikor yum er ma i lu kuhe or u sha igongo ga, sa^u a lu igongo
i wanye u kiriki a hao?

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Kpar u Imborivungu.

Ka or a kpe yó, mbatsav ve dza dugh nan, ve dugh kuhe ve er Imborivungu a mi, ve sáron tar a mi. Er ka ve er i yó, ka ve tóndo kuhe la, ittiaven er ikeve i or nahank kpaá a nga lu ataven/vough chi chi ga, igen ka i kar igen, kpaá m'ér yó, i lu di inja i móm tsó. Ka a tóndo tión kuhe nahan, i tóó wanajav i kenge sha ityough ki u, i tóó tsur i chir sha wanajav la, vingir vingir, i er iche i var sha mi. Igen yó, ka a var iche nahan shi i var fii (pii); man i tóó anyi a ishóhó a har i var sha tsur la er ka ashe a or nahan, shi i var asange a fii / ~~idi~~ ikuwa ikuwa a ashe la er abaji nahan. I er i dzwa man ahenga kpaá, ato kpaá.

Imborivungu i iyóó.

Imborivungu i kuhegh ngi nan shi i iyóó kpa shi ngi. Iyóó la yó, ka i haá sha iyógh ki bashigh, i er di i er ka i er i kuhegh nahar, kpa tsur yó, u lu sha man ga. Iya ityough ki i kpaá i gba eren bashi tségh tsó. Or gen nan er i i lu ityough er nomsoor nahan; man or gen yó, nan er i i lu ityough er wase yó, kpaá inja i i kuhegh nan i iyóó chí/ ka kwagh móm tsó. Ka a er i chí/ yó, i pev i ihura hen vanger, man i gema i chir i tsur shin ityó, i tóó tetan i var. Ka mlu u iyol i i la.

Imborivungu-i wuhan.

Er Imborivungu i lu jese kwagh yun nahan yó, mwoho kpaá mba woho i sha asa a mimi je. Ka a er i nahan chí/ ~~kwagh~~ yó, i dzer asange a Akpena, ga yó, a Tukure, shighe gen yó, i lu a Gbumombor. Imborivungu i ormtswen ngi kposo, i itió ngi kposo ga. Ka i ormtswen la je ka i va gema a i, i hingir i itió ye. ~~Hihi~~ ka or a er i yó, nan dza tég hen or gen, ngura nan yam, sha achi u nana lu a mi yó, nana chivir ashe, man nana hingir ornyar, man iyiegh kpaá ki dio nan. Nahan nan yer tsuugh nan sáron tswen. Sha achi u ityó i nan ia fa yó, ia kaá er nana na ve, vea sáron imángo, i hingir i ve i itió vea sáron tar a mi.

Kasua u Imborivungu.

Mba teⁿ Imborivungu inyia inyia er ikondo shin aka^f agen nahan ga. Mba teⁿ myer je. Ka or a er Imborivungu man a sar nan ka teⁿ y^o, nan wa^f i ken iba, nan gba dzenden a mi. Kpa^f nan gbaa dzerden daⁿ daⁿ ga^f nan dzenden a mi sha iyor mba inja^y mba nan vande ungran kwagh ve, er ve lu tsav man aka^f a tar a nahan a sar ve y^o, ka sha abara nahan nan dzenden ye. Inja na y^o, ka nahan :

Or u teⁿ ka Agaku, Or u yamen ka Adugu.

Agaku una wa Imborivungu ken iba, una bure do^f do^f, una va ny^or a mi ken Adugu aikighe una va tema toghele^f, una ver iba la ken ikoy^o, ga y^o, una wa ken ikua, magange una rumun er or a bende iba la ave ga, Adugu una nenge er Agaku a yer iyol sha iba la yun nahan, una kav er kwagh mimi a lu ken iba la y^o. Nahan una wa it^u una na Agaku, una pine un tar chi^f, shi una pine Agaku er: U ngu dzan hana? Agaku una ka^f er: Ka ken we ts^o u ve ye. Ts^o vea beⁿ chi^f vea tsa, kper nan sha non-iyange u iyor ka ve yar i huwan vi^h la, nahan Agaku una yila Adugu vea ny^or ken iyou. Ts^o Agaku una sagh iba la, una dugh Imborivungu una tese Adugu, a chier Adugu iyol, kpa^f una kundu ishira i nonsoor ts^o una tema her, una pine Agaku ishe. Agaku a ka^f un er, i vese ishe ga, ka di akundu a taratar ts^o, u yan nahan nan ne tese u ishiron na er ka i k^h s^or ye. Ts^o Adugu una yan. Una yamen y^o, Agaku una ka^f un, una mough a k^or ihievou una va a mi. Agaku una songo a ha^f awabe sha mi, ka ms^or na je la, man una shi una tese un er ka i t^ongo y^o; M^ongo u Imborivungu y^o, ka i t^ongo^f shin ity^o na i ka i chir tetan la, man ka or a t^ongon i y^o, nan ighe i taver man i ka^f imo do^f do^f ye. Ma tenge i ijiir i s^on ga, ka or t^ongo er haⁿ nahan, shi nan yem ayem nan dza tile cha man shi nan t^ongo ye. Ka ape kwagh u Imborivungu i ormtswen a lu ts^o ne.

Imborivungu i Uter.

Ka Imborivungu i ormtswen la je, ka ve gema a mi i hingir i uter, ity^o i s^oron tar a mi ye. Mgem u ka i gema a mi y^o, ka or a lu a mi nahan ity^o i nan i a k^h me^f nan sha i, vea ngohol, i lu i ve chi^f; man nana sula yun y^o, ve de ts^o iyange nana kpe y^o, orvesen u ken ity^o

i nan la nan me⁴ 6nov mba or la, nan ngohol, nana ngohol y⁶, ve ity⁸
 chiz ve gema dzuwan s⁶ron tar a mi, i kara lu i or u nan ngohol la
 tsegh⁴ ga, i hingir i ve ity⁸ chiz, kpa nkoso y⁶, ak i lu or u nan
 ngohol la, nan koson ye. Nan ka ia hingir i ity⁸ chiz y⁶, m⁶s⁶r u i kpa⁴
 a kehe, i gema s⁶ron sha or, i kara lu sha ihievou er dzum u ka ia lu
 sha ikev i oratwen la ga. Iyor mbagenev mba k⁴er, mba w⁴o or mba
 ser Imborivungu mi⁴ k⁴er mba ve fe kwagh u Imborivungu do⁴ do⁴ y⁶, mba
 k⁴er er, mser y⁶, mba w⁴o or mba ser mi, kpa⁴ ka i lu wanikundan; nan
 shi kwase ka naha dugh iyav y⁶, i t⁶ wan la, i s⁶r mi. Kpa⁴ i lu sha
 iyav mbu kwase u nan lu a nar kara ga y⁶. m⁶s⁶r u sha wanikundan mbu /M
 dughun la y⁶, wanye kwase ka nana wa iyav nan a sar iyor ka s⁶ron tar
 hen shighe la ~~xxxxxxxxxx~~ sha Imborivungu y⁶, mbavesen ve tama ayol a
 ve, ve k⁴so kwagh, er or a gba na⁴ nana dugh wana kiriki kwase na iyav
 a s⁶r tar a mi. Ts⁶ ve gba veron ikhina sha u vea dugh nan iyav je.
 Iyange iyav a dz⁶mon nan chish nana k⁴er er iyav nyion nan y⁶, s⁶, i
 gba d⁴u mbatamen mba ve vande s⁶ron kwagh u nan la ts⁶. s⁶ ve nan dza
 er ichigh ki dughun kwase iyav, nan va uua nan na un er ka ichigh ki
 uy⁴ch je la, kpa⁴ kwase la a fa ga, a ngohol a ya er ka ichigh ki
 uy⁴ch, una y⁴ch y⁶, na⁴ a dugh iyav je. Una dugh iyav a lu tetan je
 kpa⁴ i dza /i wan la ga, iyor mba ve fe kwagh la y⁶, ve k⁴er er mbayev
 ve de ka dza /in wan na ga, i tindi loho hen via una ve nan a /i ye, ve
 lu area ayon nahan sha achi u vea timbir a wan la, dzan dzan tugh mbu
 ile, vea s⁶r Imborivungu a mi, vea timbir nahan dzan dzan a va kuran
 a⁶ndoaimegh y⁶, ve k⁴er er, mbayev ve t⁶ ase wan ve dza /i ts⁶, ve k⁴er
 via dzan dzan kpa a va ga yam. Ts⁶ mbayev mba kiriki vea t⁶ wan la,
 u vea dza /i, vea duwen a mi shin ak⁴ngo y⁶, orvesen ugen nan hingir
 tswar nan dza ngohol⁴ wan la, nan dzenda mbayev er⁴ ve hire tugh ile
 nahan ve mbayev vea dza fa ity⁸ u /in ga, ka nan aan nana dza /i do⁴
 do⁴ ye. Ts⁶ mbayev kpa ve chia sha er i lu tugh yam y⁶, ve yevese ve
 hire sha ya. Vea hiren kara y⁶, or la nan t⁶ wan nan yer, iyor a va
 yaven y⁶, mbatamen ve dzuwa chiz, or u nan koso Imborivungu la, nan
 t⁶ nan va a mi, ts⁶ ve t⁶ wan la, ve gba s⁶ron mi.

Imborivungu i sōron.

Msōr la yō, ve mbatsav mba sōron mbara, ve va kohol hen ijiir i mōm
 chi, tsō or u a yer wan la, a tōp a va ver inya, ve tōp Imborivungu
 kpa ve va ver ~~xxxxxx~~ her, shi ye kese mgerem shin kwese kpa ve va ver.
 Tsō, ve vande tōp wan la, ve chia ve sōngo un ihō sha mon, ve er awa-
 mbe ve shighe sha Imborivungu. Vea beēn yō, ve pō ave shin mgerem ma
 shin kwese la; Vea pōn ave nahān yō, ve tōp mgerem mara ve dza ha~~x~~ shin
 ijōr, nan ken sule u or koson Imborivungu la, (ka or u Imborivungu je
 la,) nahān iyagh ki hen ityō/ki dio; nan kwase u nana vande duwen pe-
 pe nana ~~ni~~ dza kese mgerem shin ijōr la, nan ma~~x~~ nan wa iyav je, nan
 mar wan u nōso, shin nana lu inōkwase je kpa, nan mar.

Nan iyor mbagenev mba wō wanikundanev myer mba ser Imborivungu ni,
 ka a sar ve ka sōron Imborivungu yō, ve ver ishila sha kwase u nan se-
 mber maren wanikundan a lu forototo yō. Ve mbatsav mba i sar ve ka sō-
 ron Imborivungu la, mō / ve nan kuran kwase la, tsō, iyangē una yaven
 yō, nan tōp wan ivur kpa, nan tan cen dza do~~x~~ do~~x~~ nan va fehe waniku-
 ndan lu ken ahenga, i dza ta wan la ken ikōr je, tsō a kpe. Ngō la una
 va nderen yō, a kav wan na kpenegh, nahān a gbidye vaa iyor ve va dzuwa
 her tugh la, ve gba nan kwase la ibo er: A yav do~~x~~ ga nna a kiship wan
 a wō ye, kpa a de vaa ga, mgerem ha~~x~~ inya kpa~~x~~ gber ngu her. Una shi
 a mar ugen. Nahān ve tōp ve dza /i, tugh a ilen yō, ve dza dugh ve sōr
 Imborivungu a ni, vough ~~xxxxxxxx~~ er ka ve sōr sha wan u kwase u dughun
 iyav nahān. Tar u do~~x~~, Ayange a maren yō, kwase la, nar wa iyav, nan
 mar; mbatamen ve wa ichin er: Ayange wan kwagh a de benden wan ne ga.

Ape koson Imborivungu.

Mba koson Imborivungu ken adudu, adudu u ka a koson Imborivungu ker
 la, ikav mbi ki mi chi~~x~~ mbi ta ihindi, u dzer u duwe a mi sha ikay
 u hembra keng. Hen tembe u ishor la chi~~x~~ or mōm mōm nana kuma sha a we
 Sa.

Ka ape kwagh u Imborivungu a lu ne.

Or u wuan sha ichi.

Hba w^uo iyor sha ~~ichi~~ ichi sha igbenda kposo kposo, or gen ka a lu nan ka wuan or y^o, nan ker ichigh; shighe gen nan dza yam a yam hen ma or u nan vande yamen hen ma or mbatsav ugen u a vande yamen a lu a min y^o; man shighe gen y^o, nan dza s^on s^on hen huror na u mbatsav. Ts^o nan va wua or u a vihi nan ishima la a mi. At^o aka^o a Tiv wuan iyor a min sha ichi nge^o kpee, kpa^o jege ity^o ika^o y^o, hi^o ngise je dzan dzan nyian ka sha kwagh u kwase. Aluer or v^oso or gen kwase y^o, or u i vese nan kwase la nana wua u a vese un kwase la sha ichi; Inja na ka nahan:-

Iyange v^oso: Ihande kwase, iti i kwase la er^o Wantor. Man Ihande fa, shin a k^or a k^or Iyange a Wantor o? Shin ma or nenge va ^or un a ^or c? Shighe gen y^o, alaghga Ihande una yila Iyange una pine er: Iyange, ka nyi u dzer v^oson mo kwase gbeme? [IYANGE: Or nenge ka^o u shin u nenge iyol youe? IHANDE: Ata! mo y^o, m pine u je ve ga; a lu mimi y^o, de; nan a lu di aere^o ts^o kpa^o shi ka chi^o la ga, kwagh a be^o.] IYANGE: Ihande de gbilin kwagh sha a mo, u pinem gbilin kwagh vihin ts^o, [IHANDE: Kpash! Iyange ka gbilin kwagh ne he? U ka^o vihi ts^o;] IYANGE: Vihi u y^o, u erem nyi? [IHANDE: Y^o, ta ase hwande hagn ver me fa ity^o u erem we kwagh ga, (Inja i hwande y^o, u nenge ken Itlough 3).] Shighe gen y^o, Iyange una ta hwande je, man shighe gen y^o, una suwe a suwe sha dzwa ts^o una mough^o (or Tiv ugen y^o, ka nana v^oso or kwase ga, man nom la una gba pinen nan sha mnenge u nan nenge vough ga la y^o, or la nan ma^o nan ker kwase la^o dzan dzan nan v^oso je, er nan ker or la kwase ga kpa^o or la ngu dzan nan gwa u ibume gbilin; nahan nana ker ase, kwagh shon a er nan.) Nahan alaghga Iyange v^oso Wantor, kwase a Ihande ga, kpa^o sha mpin u Ihande a pin un la ^oni ts^o, una ma^o a ker dzan dzan una v^oso je; shin aluer iyange Iyange una vande v^oson kara je man Ihande a pin a kara er sha inja ga, nahan y^o, Ihande gban na keren ichigh ki ~~ichi~~ una wua Iyange a min la. Er Ihande una er ve una wua Iyange sha ichi y^o, (kasev Tiv mbagenev, or ka a v^oson ve myer la, vea er kwaghyan y^o, ve ver or u v^oson ve myer la kposo myer; man a lu chi^on sha er or la nana ya tsven ken myer, or a fa ga y^o.) Ihande una gbaa gban net a Wantor ts^o. Iyange Wantor una veren wankwaghyan u una dza na Iyange myer y^o, Ihande una ningir a ichigh kira una dza ha^o sha mi; Wantor a fa ga,

New page.

tsó una tóŋ a dza na Iyange. Iyange una yaŋ yó, a saŋ vo! (Una kpe je!)

Man gbenda ugen yó, aluer Iyange una ker shin una vóso kwase u Ihande, Wantor, man Ihande una fa yó, Ihande una pine je ga; una ker ichigh una dzuwa a min yó, una gbaa meŋ Iyange tegh tegh tsó, mayange una bugh dzwa sha u pinen Iyange kwagh la iyange i móm ga, una lu a na doŋ doŋ er ka wea meŋ inyam u tóngo hondo ga, (nengeinja i ka wea meŋ inyam u tóngo hondo ga, ne ken Andza Akad.) Nahan iyange igen Ihande una wa ityu una gba man telan ikuwa ikuwa a Iyange, nahan kpa una fa er Ihande ngu vea na doŋ doŋ tsó una són un ityu er a na un, una ma. Tsó Ihande una ember ken ishima, una er wanichi wase una haŋ shin ityu unapema a na Iyange saŋ saŋ, Iyange una maŋ yó, a tóŋ ku je veŋ una kpe je.

Man shighe gen yó, ka sha msóŋ Tiv ve wó iyor sha ichi yum yeŋ ~~gen~~ ugen ka vea dza msóŋ ma man yó, or u kwagh a dzough nan a or gen la, shin a lu ma ikaŋ i ingdrough shin a lu i kwase, ~~ikaŋ~~ i ingdrough yó, ka er se mba ter móm shin njo móm nahan, man se kpelan ingóŋ yó, me me kaŋ mer me wua u, ingóŋ i duve sha a moŋ Inja ka nahan: ~~ikaŋ~~ Ijoho una ~~ikaŋ~~ kpelan ingóŋ vea Atav, man Atav una lu tsav yum yó, una ker ichigh, iyange msóŋ maa meŋ ma pe yó, vea dza msóŋ ma dza man chiŋ, yó, Atav una dza a ichigh kpaŋ. Vea dza nguren man msóŋ inŋoŋ a iyor mbagenev kpaŋ yó, Atav una de Ijoho a meŋ msóŋ tsuŋ, una hingir ken ihundu, una geman bron akaŋ bela be bela yó, Atav una són er i shi i na un wan msóŋ kpegheŋ una ma, a meŋ un yó, una dza dzwa shin mi er ngu man nahan kpaŋ, una ma ga, tsó una dugh dzwa sha, una er wanichi una haŋ shin mi, una gema ma a ichigh nahan una na Ijoho; Ijoho a ngohol a ma tswar je, sha lan; una ma ichigh una kpe. Ichigh ki shin msóŋ ki hebe wua or fe fa, kua ki shin ityu.

Sha kwagh u kwase yó, Tiv mba wó apol a ve sha mi je doŋ ga, ichin igen yó, or u vóson or kwase la je ka nan nyiŋchi a wua or u kwase la. Inja na yó; Korgba ngu vóson Wannue, kwase u Aga. Nakar iyange igen yó, Korgba una dza jam boichi u wuan or, una va tsugh Wannue ~~ikaŋ~~: Ngohol ichigh kin, iti i ki er ilishima, aluer u haŋ sha kwaghyan u na Aga una ya yó, u hamba doŋ un ishima a kasev mbagenev chiŋ, una dza dzuwa a wanswase kpa una na u tswen, a na kwase gen ga, han na kwagh kpaŋ ka ve tsó una meŋ ye; una wa u iko doŋ doŋ. Tsó Wannue una ngohol una er ruam una jir inyam doŋ doŋ je una tóŋ ichigh kira una haŋ sha iwam la

una tóŋ a ver ken iyóu, una dza yila nom na Aga, Aga una nyóŋr a dza ya tawen, una yáŋ ayange a Karen yóŋ, una kpe. Shighe gen yóŋ, kwase ka na nenge nom u nan una gema nŋagon ka yóŋ, nan hingir kara ke kara, tsóŋ iyóŋ ve fa, wanterev mba nom la mbavesen ve tsure kwase la ngechekeke tsóŋ nan pase. Mana pasen, or u nan ne ichigh la una unguan yóŋ, a tume toho a yor ken ŋnabangóŋ, nan dza lu shir ker gben; ugen yóŋ, nan meŋ nan dza kpe ken shir je. Nan kwase la yóŋ, wanterev mba nom u kwase la, ve er kwase la ichan sha ugbidi tsuŋŋ, ve dza na or u iyange i sughur hen na la, er: A ngohol a na mba wanev, a ngohol ingóŋr ve a na ve; ngura a er di nahan je.

Man aluer kwase la una mar hen or la yóŋ, i gba den nan tsóŋ er nana tema a neagen sha ush, nana vaan ichóŋghol mana tómon nŋgy mba kasev (mba kasev mbagenev. Akaf ne nahan Tiv mba eren dzan dzan nyiana. Ashagba a iyóŋ agen kpishi kua utóŋr mba dzough a iku kpishi kpeŋ ka sha goenda ne, ka achi u nahan utóŋr mbagenev kua ashagba a iyóŋ agen ve rumun u nan iyóŋ ian sha kasev vev ga ye; ka u chian ku. Ka or a hamba iyóŋ a chian nan chiŋ man a lu mbavesen ka wuan nan kpee kpeŋ vea faju ityóŋ ga yóŋ, ve wa wanye kwaghor mxx kwagha a meŋ a x vóŋ or la kwase u a hamba kŋŋ nan ishima i yer je er. Bendaityou u nan la; tsóŋ mbavesen ve na wanye kwaghor la ichigh ki bough, a dza na kwase la a tsugh un doŋ doŋ, tsóŋ a ngohol a wua nom na a mi; iyóŋ ve mase kŋŋ er or hamba ga.

Akaf ne nahan chiŋ Tiv mba xxx ve a mi hen ishighe ki Buter yua ga, man ka vea va a mi je kpeŋ, ve pase un doŋ doŋ er a kav ga. Ve hughul a hughul ŋron un.

Er tar va gema vihin sha u wuan iyóŋ daŋŋ daŋŋ yua nahan yóŋ, Tiv dza va a udzege mba akafy mba vea pusu mbatsav a mi yóŋ. Udzege mba akafy mbara er sha shighe u uter je dzan dzan sha shighe u Buter a dugh ne. Kwagha u mba yóŋ, lu Budeli. Budeli duwe yóŋ, tsa gben nan Ijóŋ va duwe ye; Ijóŋ yóŋ, duwe sha shighe u Buter je, lu ken inyom i 1912. Ijóŋ va kar kara yóŋ, Ivase duwe, Ivase kar yóŋ, Haakaa duwe; Haakaa yóŋ gema hi sha ikev i Buter je.

Akaf ne duwe nahan, agen Tiv samber a min sha tar ve chiŋ, man agen yóŋ, mbagenev fa, mbagenev fa gaŋ ve er ga, mungo yóŋ, ve ungua, kpeŋ

ortamen ugen a venda er i de nyer a mi hen tar na ga, man kwagh gen yó, a duwe, a kumbur kpa/ a ~~xxx~~ tsa ga, tsó iyor ve kara wa iko a mi ga, ~~xxxxxxxx~~ tsó a hinjir ~~dad~~ kwagh. Man aka/ a humban lun uikumen mba aka/ man shi do/ Tiv ichina yun yó, lu Ijóv man Haakas. Haakas kua Ijóv do/ Tiv je, lu ve ka ve de mir ga nahan, kpa/ dza sege yó, ve va mire.

Kwagh u Budeli.

Budeli yó, ngise or a dza va a min yó, nan tsó wanishogh nan kange mou sha mi kper kper nan wua nomikegh u nyian nan tsuwa ngur na u shin ityó la, nan shindi sha wanishogh la/ man shi nan ha/ ichigh ken wanishogh la, nan huwa kwav u mon u nomikegh la a injur i nyian sha mi nan huwa sha mon u wanishogh la. Tsó, nan ta wanishogh la kor nan har sha iker/ tsó nan gba dzenden a mi, nana dza nyór hen ya yó, nan ta ichan er: Budeli o- inyam iv sha ~~da~~ gbin/ gbin/, tsó mba vanger gbilin ve mough ve kohol nan ve rumun ichan ~~gb~~, ve ~~xxxx~~ tuhwa mbatsav ken dza wa Uke er: 'Mbatsav, 'dan kachi dan kare', ne chihí ne er se nyi? Ne va tsav kpa/ Budeli una wua ne?' Tsó tugh a va ilen yó, mbatsav ve ka/ er vea kar kwagh ne a lu u mimi kpa/ vea fa, nahan ve tindi ihiev er i dza hen or u Budeli la, ihiev ia dza/ yó, i dza kpe je, kper sev a aven yó, or u Budeli la, a tsó a gba tesen iyor er ve nenge er nyen mbatsav tindi ihiev nan Budeli va wua yó, iyor ve nenge nahan ve ka/ er: Budeli ne ka kwagh mimi; shi mbatsav vea tindi mende kpa/ Budeli a wua je. Nahan mbatsav ve chia Budeli je dzuwa ga/ kpa/ tsa ga. Ayange nga kar yó, or a har Budeli nahan nan gba kpen a nin sha vanger jighikiki; tsó iyor ka/ er mbatsav humbo, kwagh u Budeli ne kpa/ ve dza fa tswar na u humban an vo. Tsó iyor ma/ de Budeli je er ~~xxx~~ ka/ gbilinkwagh a humba mbatsav ga yun. Ka mkur u kwagh u Budeli la.

Kwagh u Ijóv (Mbaku).

Er mbatsav kumbur wuan iyor sha uichimbi yun yó, Ijóv dza va, sha achi u va vendan asorabo. Ijóv ngi er or nahan, kpa/ mayange or nengen a i nan fe er ka Ijóv ne ga, u nenge a i kpa/ u lu wer ka ma or u u vande fan nan yó, tsó u óron kwagh yó, mayange ia bugh dza ga, ia gbaa unghan we ~~vi~~ tsó; wea tuhwa i je kpa/ i unghwa ato, ijiir i Ijóv i lu/ yó,

ka shin gbor, ga yɔ, sha uwo. Man ieren i Ijòv yɔ, i eren nan ma kwagh sha ishimaʼi, kwagh u doḡn nan u vihinḡ kwagh doḡn u Ijòv yɔ, Ijòv i ne or kwagh u dedoḡ, aluer u gba kɔkɔ ichan tsuḡḡ nahan wea nḡugo wea dza dzuwan a wankwagh nan or a sònon we wea nyimen nan ga yɔ, iyange igen Ijòv ia va sòn u kwagh, kpa u fa ga, u lu di tsò wer ka di ma wan-ḡò u u ichan i tser nan er we nahan yɔ, u yuma nan, tsò u na, nahan i ngohol i yem; ia yemen yɔ, yan igen i dza dzuwa a we ma pe kɔkɔ toho i na u wankwagh i kpaḡ xx u er wea dza a mi yɔ, dza er nahan nahan tsò u nenge, shi i tòḡ tswer u sha kwagh la kpaḡ i tese u chiḡ, tsò wea va eren sha mi yɔ, ikòr i dio u je i dzuwa ga; shighe gen ka i na or inya-resh, mayange or kuma inyaregh ḡ sha a nan hen tar la gaḡ nan kaḡn iyor er ka Ijòv i ne nan nahan ye, nan tòḡ wankwagh chiòḡ nahan nan yam jege kwagh a mi; shighe gen Ijòv ka i na or swase wuan, or mòm mòm hen tar la, nan ker ivḡḡ er nan gaḡ inyam i mòm tseghḡḡ nan wua inyam ikundu. Or gen Ijòv ka i na nan iyagh nan kaha wansule chiòḡ nahan tsò iyagh ki saḡ ityev, ki ngeḡ je ki gande xx u kurun a mi ken ya chiḡ.

Kwaghbo u Ijòv.

Kwaghbo u Ijòv yɔ, ka i gòr or, yɔ, ka or a lu a kwagh Ijòv a sòn nan nan nana fa ga, nana lu er ka or tsò nana nyime yɔ, nan kpela ikaḡ je ve; Ijòv i gòr nan. Mger yɔ, ka u eren ḡ kwagh je la. I ger iyor sha akaḡ kposo kposo. Shighe gen yɔ, ka i gòr or sha kwagh sònnon, nana nenge or a kwagh nan sòn keng, nan gbaa sònnon iyor akaḡ daḡḡ daḡḡ, tsò iyor ve gba kaḡn er Ijòv gòr via, gbe sònnon iyor alaḡ daḡḡ daḡḡ er or u ihundu yɔ. Man shighe gen yɔ, kwase ka nana lu iyav man nana wa bo yum yɔ, iyange Ijòv i sòn nan kwagh, tsò nana nyimen yɔ, Ijòv i gòr nan jeḡ nan mar wan a kara lu or vough ga, a lu dzwa kpeḡ ugen a taver gaḡ man shighe gen Ijòv ka i gòr nan, nan lu viḡḡḡ man wan la una lu or vough je kpaḡ a dzende mayange ga, aḡpelan a kpela hen inya gbemḡ Iyor ve kaḡn er: ḡò na lu wa bo yum yɔ, Ijòv gòr un a na uya.

Man shighe gen yɔ, Ijòv ka i gòr or sha ikaḡ kwaseḡ nan dzer keren kwase u mòm gbem, kwase la una venda nan nan nan kpa mayange nan de ga; nana gberen imo kpa nan ngu teren kwase laḡ; nana sron kwagh kpaḡ nan ter kwase la kpee; nana yaḡḡ kwagh kpaḡ nan ngu sron kwagh u kwase la, nahan iyor ve kaḡ er: Ijòv gòr a gòr or la je ve. Ichin gen yɔ, ka

or a er kwaghbo u vihin Ijòv yò, Ijòv i gbidye nan, nan chir atanger iyol, kpa nan nenge a i ga, nan gba lun viji, a pine nan er i hi, ve nan chir atanger iyol nahan kpa nan bugh dzwa ga, Iyor ve gba kpa er: Ijòv dza gbidye via shin gbor.

Adzòv a maren.

Ka or a sòron adzòv yò, yange a kuma nan ka sòron a la, nan mir msòrom, nan lònò wanterev mba nan mbatamen chi, iyange i msòrom maa ma la, ve va dzuwa hen or u nan mir adzòv a sòron la chi, or la mba yer nan er. Or maren adzòv. Ve gba va kohol man msòrom, msòrom na adzòvom yò, or yange or na ga, nan na or nan gba kesen nan tsò, ma or chihi a bugh dzwa ga, aluer or a bugh dzwa yò, shighe u a va dza shin adzòv la, adzòv a yuwe a u maren a la; nana yila kpa a a bugh dzwa je ga, a gba num. Or la a pine a er: Uter av, m er nana? Ve kpa er: Ka nyi or la, a yange iyor msòrom an er ka na vame? A er nahan do se ga, sa u va wam se nan se unwa kwagh wen ye. Tsò or u maren adzòv la nan hire nan dza kòr ikegh i pupu i i lu a ma ngur xx il iyol ga yò, nan igase man mondo nan alev man uwua man ahi man tsarikondo a il, i yila tsarikondo u il la er. Gberaveil. A dza a aka la chi yò, i dza ver hen itine kon. Ikon i i mar a her yò, ka ichiha man haa man hurugh, Mba mar adzòv hen na kon ugen ga, sa i ngin m ter i ati ne tsegh, ka sha achi u ka ikon ne tsegh adzòv a tse ker ye. Nahan a va veren aka la yò, or maren la a yila adzòv la sha ati ati, ati a adzòv yò, ka Lim man Ageraiber. Lim ka kwase u Ageraiber, Ageraiber ka tor. Tsò wea dza maren nahan chi yò, tar u gba do tsò, iyav mbi do ikòr kpa i dio, kasev ve mar.

Adzòv a kòron.

Adzòv a kòron yò, ka i dza a iwa man akundu a taratar man shi akundu a nyighenyi man bua; Wea dza a aka ne nahan chi yò, or u kòron we a la, nan yem a iwa man bua kua akundu la, chi, nana moughon u yemen yò, nan vande te ayande nan kar mbatamen mba ve yar msòrom la chi, ve yem a mi ve dza m sha ishule ve chi, shi or u adzòv la nan te atindi kpa nan wa iyor er: A kire tikembe tugh yò, kwase la nana de kiren ken iyou nana ha mgerem ken won ga, nana ha nahan yò, nana ha Ijòv iyol; man shi kwase a duwe won kpa nana o shin kungwa ga;

man kasev ve de u dzɔron wuhev vev iyuwe ken ityev; kwase nana yar tom ken ityev, nana ngure yan kwagh u sɔn nan kpaɔ nana de nyumen ga, man ikuleke ia via u ken ityev man or a va sev kpa ɔɔɔɔɔɔ u yɔɔ ga, man hen ya u or adzɔv la iwa kpaɔ or a gbideye her tugh ga.

Ka kwagh u adzɔv la, Ijɔv man or mbakuv ka kwagh mɔm . Ka a lu kpishi shi yɔ, i yila er adzɔv; man shighe gen yɔ, ka a lu kpishi je kpaɔ i yila er Ijɔv; mbagenev ve yila er mbakuv chiɔ, kpaɔ ka di kwagh mɔm tsɔ. Inja i mbakuv yɔ, ka iyor mbakpenev.

Kwagh u Ijɔv man.

Er Dudeli duwe tsa gbaɔɔ yɔ, Ijɔv duwe shin Iharev kɔndo nyɔr ɔɔ-
ngov. Tsɔ iyor mbatsav mbu dze ve iyol yun gba dza ngohol van a mi hen atɔ ve, sha u vea va yange tsav a mi yɔ.

Ijɔv ngohol.

Ngise Ijɔv duwe la a lu or ka dza ngohol van a mi hen ityɔ i nan yɔ, ɔɔɔ nan ver ato nan angwa hen ape u i mir Ijɔv yɔ, nana faga or u a mir Ijɔv la yɔ, nan mough nan dza, nan gba dza lun a or u a mir Ijɔv la tsɔ, nan nenge kwagh u Ijɔv doɔ doɔ chiɔ; iyange i Ijɔv a ma la, nan kaɔ or u a mir Ijɔv la er a naɔ nan Ijɔv nana dza ɔɔɔ mir di nana tsaha mbatsav mba hen tar u nan a mi.

Tsɔ, agura a naɔ asɔrom hen ikpeil i gondo, man yandegh; Tsɔ nan mough tugh nan chia u dzenden tetan; nana dzenden tetan yɔ, mbatsav vea dza kegh nan sha gbenda vea wua nan je. Yange i nana va nyɔr la, nan tile hen tembe sha nomiyange nan gbideye vaa, nan gber imo i Ijɔv, shi nan tsɔ atindi a Ijɔv nan ɔr iyor chiɔ aɔɔ a i de kara eren hen ayange a nan ve a Ijɔv la ga yɔ.

Atindi, shighe gen ka i yila er tswer. Utswer mba sha iyange i ngise a mir Ijɔv la yɔ, ka ve ne: Or a kara wua kuel ga, meɔnde kpaɔ or a wua ga; han na swase u a nyɔr hen ya kpaɔ or a de wuan ga. Sha shighe la u nenge kwagh u kpiligh iyol; iyor a tena hen ate kpishi kpa kuel a gba va nyɔron ve her atɔ tsɔ, a tile je kpaɔ moyange or bende un ave ga; meɔnde ve okihi iyor hen ayange la je i dzuwa ga; na swase je kpaɔ u kara chia or ga. Tsɔ or la nan mir je, yange i nana mir la je, nan kɔr nomiyango u pupuɔ nan dza na adzɔv nan kaɔ a er nan mir a asɔrom ve,

yó a va, a va ndágon nan a tary adzòv a rumun; nan na shighe i yòr
 iwer i wua ilegh i dza na adzòv shin gbor; anou a ijòv a vihi kwagh gum
 la ati a ve eri Gudanasila nan Wanikpughurkapa; nan ngò ve mba yer eri
 Nyam; ter ve eri Agaishuwa. Tar u huwan hen ayange la chi/; tsav kpa/ ^{er}
 or kara duwe ga; or a duwe tsav yò, nana nyia nana kpe je. Iyange i
 Ijòv a na la, ityò i or u a mir Ijòv la i dzuwa hen tembe u or la chi/;
 ve ha/ inya kpete kpete chi/, tsò or u/ u mirin la nan tò/ ityegh ki
 msòrogh ki tyanen nan duwe a mi, nan va ver hen tembe jighir jighir.
 Tsò nan tò/ akpela nan chir her nan tema sha mi, nan mough a tile a yò/ ^{er}
 er: I human ayò/ò chi/, iyor ve huwan je, ix inyon kpa/ i or ino ga.
 Tsò nan tò/ wamasòr u hen ikpe la nan kende sha nan tase iyor chi/ er:
 "Ne ityò yan ne nenge kpa?" Iyor ve rumun gigh er, Se nenge yuu! Nan
 ka/ er: Msòron nan la Ijòv i ne nan er nana va sòr tar a min ye; yò,
 nana nungwa sha ityegh ki msòrogh kin, an or nana gba man tsò, nana va-
 nde tan ichigh shin akombo a nan wò or a mi hen tembe shin ikese ne
 man shi nana pase kwaghbo u ngise nan vande eren la kpa/ ga yò, nana/ ^{sha}
 nyia Ijòv, nana kpe je. Tsò nan gema wamasòr la hen ikpe la nan ha/ ^{ma}
 hen it/ e la, tsò iyor ve gba man ijòv je.

Or a lu u nan lu a na ichigh ki wuan or ga yò, nan mough nan ta chia
 er: Er nan lu je nan ngu a yan ishemoer i wuan or ga, gbir na ichigh
 ki bough kpa/ dze; nan aluer nana er ve nana gba/ tunan gbilin yò, Ijòv
 i wua nan, nan a lu sha mimi yò, nana na, nana nyande puase puase. Nana
 ta/ in chia nahan yò, or u a mir la a tò/ a na nan, nan na, nan kar a dza
 tema inya, iyor ve gba ka/ er: Ku ku! Se mba ser ^{via} ngu tsav, man
 nyian a tuna tsav do/ do/ a? Or u nana lu tsav nan nana wuan iyor sha
 uichimbi kpa/ yò, nan mough nan gba pasen akpabo a nan sha iyol i nan
 je, or kighir a kighir nan ga; nan tsò nan gba fan er nana pase do/ do/
 ga nana nyia Ijòv, nana kpe ye. Or gen yò, nan dugh ichigh ki wuan iyor
 a mi nan kende sha, iyor mba hen tembe chi/ vea nengen tsò, nan gba pa-
 sen iyor mba nan wò sha ichigh kira je er: M wua via hen mba via, iya-
 nge via gba iyongo a wanngò na, wanngò la, lu humban un yò, a va hen a
 mo er a dza wase un yò, a dza wase un, a wua wanngò u iyange lu humban
 un la. Nana sron/ nahan chi/ yò, nan gema a gbihi shin ikese, ivekwace
 i mough i gbideye iwer, iyor ve wase ve ka/ er: Or la nan ngu nomsoor,
 nan pase iyor mba nan wò u ta/ in; or gen yò, nan mough nan dugh ikpagher

nan kpa er: Ikpagher yan ne yδ, ikpa ka ia tserem yδ, m hingir anyam; or gen yδ, nan kpa er: Ma nan hingir ichōngo, nan yevese nan war, nan yδ, ishember i nan ne ka i kuran a kura iyol mi nahan kpa, nana kende kara a? Iyor chif ve kpa er: De, ishember you ne ka i gbihi ga; tsδ nan hire a mi, nan kara gbihi ga. Or gen yδ, nana lu a imborivungu kpa nan duwe a mi sha iyange la, a lu imborivungu i uter yδ, iyor ve kpa er: I ta kara, sha achi u mba ser i mba ^{wo} iyor, man a lu imborivungu i sδron iyiagh a mi yδ, i gbihi ga, iyor ve kpa er: Or la nana ae te iyiagh kara ga. Iyange la terem duwe a imborivungu chagh kpa kara.

Er iyor hagn akpa atδ kposo kposo nahan chif kpa, na or mδm mδm duwe a ikpaor ga, nahan iyor ve gbaδ sron tsδ er iyor mba duwe akpa a iyor. Wannδm u kwase u mo m lu m dondo sha na je, man ku dza wua un sha mbaiyongo, iyor lu sron je er: A doδ kwase yua nahan terem wua na wan na u vesena Hireknan, a poso ikpa, hombo mi tugh. Nahan dzua u Ijδv va yδ, m ver ishima doδ doδ je mer Hireknan una i duwe a ikpa i wannδm Kasev-ev-duwe me nenge, nahan wanterem Kdeer je mir Ijδv yδ. Sha iyange i Ijδv na la, na or mδm mδm tile ikuwa ikuwa a or u nan iyor Ijδv la er mo ga; kpa lu sha achi u kwagh u ikpa i wannδm la je nan m tile ikuwa ikuwa yua sha u me nenge er Hireknan una duwe a min kpee ye, kpa kwagh u duwe a min yδ, lu imborivungu i ter wase kua ichigh ki kwase tsegghy hen igbar je, iyor chif nenge mo kpa a nenge doδ doδ, mayange duwe a ikpaor ga. Kpa er iyor va hire sha ajir a ve yδ, ve gba sron wue wue er Hireknan u Sai er kwagh nyian shin tembe doδ ga, a duwe a ikpa i Kasev-ev-duwe.

Kwagh u Ijδv kumbur ken Tiv hen shighe la je dzua ga, han ma kwe u Tiv kpa i de fan kwagh u Ijδv ga. Mbatsav use hen ayange la chif; sha achi u Ijδv venda tsav abu-duwen kpa, hen ayange, iyor dzerde gbar gbar. Iyor a na Ijδv a kpa akpa kara yδ, or u nan mir la nan kara a chif nan dza kpa shin uwagh shin ager; Ayange nga karen yδ, kwagh u i jδv be, iyor shi gba hiran yamen akombo a ichimbiv mbi wuan iyor. Ter hire vihi.

Ivase.

Er Ijöv va kpa tsav de ga yö, Ivase dza va. Ivase dza ~~xx~~ duwe sha Utange, or a dza yam Ivase yö, nan va wa gar u Ivase hen tembe u nan; nan wa gar la doß doß sha ikon i tiavei; nana waßn gar nahan yö, nan gema nan tim ishange ken atö u gar la, nan penda itiegh sha min, shin itiegh kira nan wa ijiikegh nan chir ki. A kuma u söron yö, or u Ivase la, nan kór nomikegh nan dzungur sha ityegh kira nan gema i nan gbidye ityough sha ikevwe i nan, ityough ki tóndo ki dza gba kagra, nan tßß nan wa shin ityegh kira. Tsö, gundu la, nan na i jiir i ya; kpaß ve mba ve yam Ivase tseghß ve ya ye; shighe gen ve wua iwa ve tóndo ityough ve wa ki shin ityegh kira, ve tßß gundu na ve na Utange ve dza ya. Tiv yö, mba ye iwa ga.

A lu or ka kóron Ivase yö, nan dza na or u itine Ivase la kwagh, ngura a kór ikövough ki anyam sha gbou nan tßß ijiikegh nan keaba sha min, nan na or u nan va yam la. Mura nana dza nyóron hen ya u nan yö, nan gba yóón Ivase je, nan yóó nan lam nazughu/nazughul ken dzwa Utange nan nyór dzwa Tiv.

Iliamen i Ivase.

Hoo- Ivase, or ishima cho cho, or "bale beleinko, ve biano ve kx biano, ve shi mbe mbe"; Ivase nngó mbataa, nngó gbaß gbaß gbaß, or a hingir ivungu kpaß uwe un ivungu ye; or a va sha nger kpaß uwe ngun ngerem ye; or a de ye nkuren sha we ga, uwe kpaß de ye nkuren sha or dze. Nana lamem nahan chiß yö, ve mba ve yam Ivase la chiß ve dzuwa ve gba vinen Ivase aikighe; ve kuhwan wanilyu ve vinen ye. Mvin u Ivase yö, ka i vinen er amar a mbatsav nahan, or bende iyóß a or gen ga; i waßn icham er: Woo- woo- woro wo wo, Ivase yö, or wororo wo wo.

Kwagh u Ivase i eren. Aluer or a nyór a Ivase hen ya yö, ð hen kwe la chiß or a kara duwe tsav ga, or a duwe tsav yö, pana mura angahar shi nana mor iyav nana kpe je.

Tswer u Ivase.

Tswer u Ivase yö, hen ya u or yam Ivase la u tume iyóß hen inya hen ya u nan ga; nan tume yö, a ngghol, saß nana paß sha kobo; iyóß ya er iwange shin dagi nahan. Nan a duwen a ruam kpaß saß a chir kpee; nan or

a tile ken iyou nana ~~ka~~ mgerem ken won kpa*ɔ* itrough ki a nande nan*ɔ*
 Man iyange i or a kpe y*ɔ*, a lu ken pe kpa*ɔ* i ka*ɔ* er ka Ivase i dza w*ɔ*
 je, nahan sha iyange/^{la} i dzer ikondo i nyian sha hunda gar u Ivase la,
 mba ve yam Ivase la ve shi vian didi; mbatsav ve chia er vea duwe
 tsav y*ɔ*, vea kpe er or la, nan kpe nahan, or a va ny*ɔ*r a Ivase y*ɔ*, mba-
 ve tindi ihiev er i dza kar nan, ia va y*ɔ*, i ma*ɔ* i kpe je.

Kbe*ɔ* u Ivase.

Ivase kumbur goge Udam kpa*ɔ* gena gba va yamen Ivase ken Tiv, shi Tiv
 mbagenev ve nyiishi ve dza yam ken Udam. Ts*ɔ* iyange la y*ɔ*, k*ɔ* or Udam
 va ka*ɔ* ikar na u sha Tiv u a lu a Ivase y*ɔ*, er a dza ~~un~~ un Ivase una
 yang; Ts*ɔ* u Tiv la mough ~~u~~ u dzen, mough*ɔ* y*ɔ*, da nua ihiev apisi
 ka*ɔ* ken ika, dza ny*ɔ*r ken ya u ikar na la.

Tugh mbu il y*ɔ*, i kar na or Udam la duwe xx yer tsara er una nenge
 Ivase ia lu kwagh u nima je y*ɔ*; Ts*ɔ*, iyor mba sav chi/ y*ɔ*, or Tiv u
 Ivase la mough ~~u~~ ika na teghela/ dugh ihiev, a dza kende ken hura ne,
 a kar a dza kende ken u ngun; kpa*ɔ* or Udam la lu nangen di ts*ɔ*, a kende
 ihiev nahan chia a hire a yav. Sev mbu av y*ɔ*, un ikar na Udam la duwe
 va sughun un y*ɔ*, a ka*ɔ* un er: Mbatsav mba shin Udam tindi ihiev tugh er
 vea kar un, ihiev kpe chi/ cha*ɔ* ikar na Udam la ka*ɔ* er: Ikar, da ayie,
 ka ve iyol you je u dugh ihiev, u ka*ɔ* sha ihura i ya ye, wo u lu nengen
 chi cha, wea nyian y*ɔ*, mough ne dza toge u anakar er ou, u lu k*ɔ*
 ihiev tugh dzenden y*ɔ*. Ts*ɔ* kunya k*ɔ*r or Tiv la. Or Udam la shi ngohol
 inyareh nagh ki iyange na un' or a tase un Ivase la chi/; er un nenge
 kwagh u Ivase na ka ayie. Nahan iyor mbagenev unwa kwagh la y*ɔ*, iyol
 kpe ve, mba yange ve yam Ivase chi/ ve ure, kwagh u Ivase ~~ka~~ na d*ɔ*r/je
 je.

Kwagh u Haakaa.

kwagh u Ivase va hingir ~~ka~~ ka tse shant y*ɔ*, je je kwagh gen dza
 va, kuma er tar u Tiv a y*ɔ*ni y*ɔ*, i yila un iti er Haakaa; mbagenev
 ve yila er Pasepase. Un y*ɔ* duwe shin Shitire mba shin itiev sha aya-
 nge a Chafa Don lu Buter u kuran tar u tamen ken Tiv la, shighe la, wen
 lu sha Kachina.

Mhiŋ u kwagh u Haakaa yó; Kpela, wanngó u Aganyi kpe, ve lu Shitire mba shin itŋev. Kpela kpe ayange nga kar yó, Nyikaan, wanter u Aganyi la hiŋ er Aganyi ngu wuan un kwase, yó, dzum u Kpela kpe la, Aganyi ge-ma tóŋ kwase u Kpela sha ier i Tiv. Tsó un Nyikaan wanter u Aganyi la mough dza sha Mbaakande dza kaŋ Iganden, tien u kwase u Kpela u Aganyi tóŋ la, eri, a va kua a ingór na kwase u Kpela u Aganyi tóŋ la, ga yó, Aganyi una wua.

Tsó, Dzungu, ingór i Iganden shin i Aganyi tóŋ la dze dzende sha ya na sha Mbaakande yó, dza unwa kwagh u Nyikaan ór la, hire va ór Aganyi; Va er Aganyi, Aganyi ongo nahan yó, mough dza yila iŋir sha tor Dwem eri Nyikaan ngu keren un iyongo. Tor Dwem yila ve u har chiŋ ve va dzu-wa hen na, Tor Dwem pin, mba er un nahan chiŋ yó, tor Dwem kua mbaaji-riv nav ve kaŋ er: Ve nenge kwagh ne yó, ka anger tsó, man ka kwagh u wanngbian a wanngbian yó, ve hire ve dza ór hen ya; tsó kwagh a beŋ; ka kwagh u iŋirigh ga. Tsó mba ve shin ya mba va er kwagh shon yó, Amu, tor ve u Mbaseer la, kua Inóŋ man Agishi man Torcheembe, sha u ve lu mbatamen vev yó, ve na Aganyi ibo er: Ka wea unwa kwagh sha wanngbian yó, u vande pinon nan; man Aganyi yó, unwa kwagh kaŋ pine wanngó na ga tsó yea dza yila iŋir sha tor Dwem je, nahan doŋ ga, kper gen yó, a ne era nahan ga. Aganyi ongo nahan yó, ishina vihi un; un er, yó, una dza yila ve iŋir sha Kachina je; kaŋ mbara wa iko ga, sha achi u ve va-nde fan er Aganyi a lu ór u nyóŋa ishina dzaŋ, man er a la Ibun-
Chafa Don
or kaŋ yó. Tsó Aganyi mough dza sha Kachina dza kaŋ ~~er~~ er: Amu man Inoŋ man Agishi man Torcheembe, ve wua wanngó na Kpela, ve va na un itŋough, un vanda, ve hire a mi ve dza na Dzegaate, Dzegaate ngohol ya; akombo a ve wó wanngó na ve ser mi yó, ka Peumbatugh (Gbeime). Yó, sha shighe la Mashója u tor Dwem dza lu sha Kachina, ~~er~~ ongo nahan yó,
Chafa Don
maŋ kaŋ Mashója la era a dza kaŋ tor Dwem a va a iyor mba Aganyi a kaŋ. un er ve wua wanngó na Kpela ve sŋr se mi la; a va a ve chiŋ.

Tsó Mashója dza kŋn tor Dwem nahan yó, tor Dwem mough a ve mbatamen mba Aganyi ter ati a ve la chiŋ, Mba dza nyer sha Kachina yó, ~~er~~ yila mbavesen mbara chiŋ, nyór a ve ken iyor na, gba dza pinon ve, pine ve, ve tuna era ~~er~~ fa kwagh la ga. ~~er~~
Chafa Don
er Aganyi a kaŋ ase, Aganyi kaŋ era mba tunan sha mbara, ve fa doŋ doŋ. Ve gba tunan her dzan dzan,
Chafa Don
pine Aganyi er: Man alier Dzegaate una va a itŋough ki wanngó u u

kav kpa? Aganyi ka/ er; Una kav, wanngó na tsuwa inyigh ken ijegher ve-
 gher ken iya; Tsó Dzegate ongo nahan, un er: Aganyi ka/ ^{chafa Don}
 mimi, i de un, una dza va a itjough ki Kpela; D.O. na un gbenda er a
 dza tó/ a va a mi. Tsó mough, ve shin ya yó, va time uwar u kwase u
 sember kpen hen ve la, iti na er Kwaghtagher; ka kwase la man Dzegate
 dza dugh itjough nagh shin inya va tese D.O. ye. ^{chafa Don} D.O. nengen yó, nenge
 a inyigh ki tsuwan la ga; tsó ka/ a Aganyi er: Itjough kinka ki Kpela
 ga? Aganyi ka/ er Dzegate dza yer ki Kpela gema tó/ ki kwase. Tsó D.O.
 gba tsahan Dzegate kua mbatamen abara er mba tunan sha agara; Hen
 shighe la tar tiv chi/ tenger. Tiv aba nengen nahan yó. do/ ve, ina na
 ve sha mbahomov vov do/ do/ sha u senden ve hen ^{chafa Don} D.O. Or gen nan gba
 van tsó, nan va ka/ B.v. er: Via wuh wanngóm sdr imborivungu mi, D.O.
 una unwan nahan yó, a ka/ er: Tor u hen tar u or la a tindi i dza va a
 xi nan; tsó adugwer a mough, a dza u dza van a nan la tseghe/ kpa/ ve
 gbidye nan kpishi, a va nyóron a nan yó, Buter a pine er: Imborivungu
 i nan wó/ or sha mi la n/ kaha? Mana l/in u tunan yó, ^{chafa Don} D.O. a taver ix
 imo a nan je er nan ngu tunan sha agara; tsó nan rumun er ka mimi, yó,
 i de nana dza tó/ a va a mi; i na adugwer a dza a nan; or gen yó, a dza
 n/ sdr yó, nan ka/ er i de nana nyóron a tó/, nana nyóron yó, nan ker shio,
 nán tó/ ivan nan kua nan kpe er ichan i eren nan yum sha agara la yó,
 guca ku. Ugen nan nyóron ken iyou nahan nan nante iyou, nan tava er er
 nana hia, i nyóron i k/ r a k/ r nan i dusa a mi; or gen yó, nan lu a imbor-
 ivungu mimi je, nan va a mi, or gen / yó, i lu ichigh, nan dza va a mi.
 Or gen yó, nan dza adusa a mi ga, nan gba tó/ kule xxi u na kwagh
 gen tsó nan chir tsur nan var/fi/ er ka imborivungu je la. Nan va na,
 i pever nan iyol je. Or gen nan ka/ er nan ngu a ma kwagh ga, nan a lu
 ayie kpa/ a ^{tsaha} xxi nan yum yó, nan dza ndago sha atseregh, nan dza ne-
 nge na kwagh gen kposo tsó nan va a mi er ka ichigh ki waa or ki nan
 lu a min je la. ^{chafa Don} D.O. kua utór ve rumun je, dzum la utór kohol sha kachi-
 na kpishi je. Utor yó, fa aka/ ne chi/ do/ do/, kpa/ ve lu keren aka/ a
 vea er man á do/ D.O. a ve yó. Mahan or a va a kwasi a lu u mimi ga
 kpa/, ve ka/ un er ka kwagh mimi. Or gen i ka/ er nan ngu a una poor,
 nan ngu tsav, Buter a ka/ er; Mhana dza va a itjouv abi iyorouv abi nan
 koso la; nan isa ker shio; u nana dza ker shio la adugwer a gbidye nan
 xaxi dzan dzan nan hibe, hen ya u nan kpa/, nan kara taver ga, dzan dzan

nan maƴ a kpe je. Man or gen u fan ayom yɔ, Buter a kaƴ er nana va a itjough ki or u nan wa^uo yɔ, nan tusa ga, nan mough tswar nan dza time uwar u na orkpen u ngise ngise, nan dugh itjough nan wa ken iba u tse, nan va na Buter a utor, tsɔ i kpe nan iyol; nan a lu or u nan fe ayom la ga, nana gba tunan sha mimi yɔ, nan ya ichan je i kasa nan; ugen nan kpe sha ichan. Iyor nba kwagh ne humba tseren ve yun yɔ, lu Shitire nba shin ityev nan nba sha ya, kua Ikurav nba shin ityev nan nba sha ya; kua Ugendo nan Kunav kua Turan.

Alur a Tiv a haakaa nyɔr sha ve la chif ka ape ichan er iyor kyishi la. Kpa Buter yɔ fa nahan yun ga. Er i lu nan atsan ngeƴ yun nahan yɔ, Buter khol utor chif lu a mi sha Kachina hi chif la, ve Sron ijir i mbatsav ye; ^{lu} u wan wanagbianev vev akaƴ iyol, or a kɔra er via ngu a kwagh u mbatsav ne yɔ, or u i we nan ikaƴ iyol la, nan gema di nan wa mbaihomov nba nan iyol; nahan sha kwagh nɔm iyor u tɔra ve ya ichan je.

Kwagh u Buter hamba kereh ken Tiv yun yɔ, lu ikpaor, Buter erfi dube a ikpaor kpee yɔ, moyange or fa ityɔ ga. Er D. O. va yamen iyol i nomen, Wanisen kar tema yɔ, Tseva u Ikodo shin Ukua, kaƴ erfi aluer Buter a kaƴ er un a ker ikpaor un a na un, Buter una na un tortɔ u Ukua yɔ, una dzuwa a mi. Buter rumun, Tseva ker sha ageƴ na, a kwaghfan na chif kpa moyange dzuwa a mi ga; tsɔ iyɔr gba sen un er: Maƴ kereh kwagh x x u a lu ga yɔ. Sha iyange i Buter lu kereh ikpaor sha ageƴ vaa Tseva la, or gen ya ichan vaa kwase na hamba atsan a mbagenev lu yan hen shighe la chif. Or la iti na er Atserve, i kape na er Tungwa, nan i wan ve er Agundu. Agundu lu doƴ ashe je dzuwa ga, kpe, kpe yɔ, sha iyange la i kaƴ er Tsofo wan u Zaki Biam ngu a ikpaor. Tsɔ Buter na Gana, Tashila na u Uke kua dugwer iti na er Igbugwer ve va kɔr Tsofo er a na ikpa, Tsofo tuna er un ngu a ikpa ga, ka Atserve nan a wa^uo wan na Agundu a hough ikpa ye. Tsɔ Gana tema ken Zaki Biam tindi adugwer dza kɔr Atserve i kange, i gbidye Atserve vaa dzan dzan kara fa ityɔ u vaan ga, iyol na chif hingir avav, er a va a ikpa i Agundu wan na, bunde tsɔ Atserve er ayie er ka mimi un waa wan na Agundu una va a mi. Tsɔ i bagh un ikor er a dza tsɔ a va a mi, iyor ember chif er nyian vaa nenge a ikpaor. Adugwer nga dze a na yɔ, kara dza dzuwa a min ga; tsɔ adugwer gba gbidyen un hiren a mi. Mba va nɔr Gana pin un yɔ, un de wa kwase na, Tungwa ikaƴ iyol er un tsɔ je kpaƴ Tunwa venda er una de.

Tsô Gana tindi i dza kôr Tungwa i va a mi. Ve gbidyê Tungwa dzan dzan vaa gege kuma un iyol, shighe la nom na gema lu memen ken inya kenger a kenger ichan i kwase na.

Tsô shi i kôr un, Atserve i shi i gba gbidyen. Mba gbidi un yun yô, kaŋ er: Ahegen yô, i de una kara numbe ga, una dza tsô ikpa una va a mi. Tsô i sagh un, adugwer nga dze a na yô, wen kaŋ er ve tile ken won una nyôr a tsô ken iyou, tsô ve tile, wen nyer yô, tsô iya n kuma hon nam, tsô hire tema kara er ichan er un sha gbilin kwagh yum, guda ku. Mba keghen un shio tsô ve nyôr; mba nyer yô, ngu ndngon ku a iya n sha nam, ve / tsô ve gba sôron faŋ faŋ, ve tindi loho hen Gana. Gana chia sagh kwase na u iyange lu ukangan hen tembe la. Kpaŋ a kpe ga, kpaŋ dzan dzan nyian un vaa kwase na chia ve hingir ukorkor mba iyoreuv. Hiŋ hen shighe la je Gana maŋ kara lu ken tom na iwer iadngo yun ga tsô, de u, shin lu sha achi u nyi de tom ou? Kpaŋ a mase kohol un/ shin Abetse yô, a kaŋ a mo er! U una er tom u mbatsav la yô, guda una undu u una lu ichanor.

Man sha shighe la yô, han ma ortom u Buter de kaŋ er nan fa kwagh u Tiv doŋ doŋ ga, han mô kpaŋ nan kaŋ Buter kwagh u Tiv; a er sha iao i nan je; a nyikan ga; nchan ve dzuwa a ian i tsughen Buter doŋ doŋ dzan dzan mbagenev dzuwa a ichivir je.

Iyange igen Buter tindi Abaivo shin tor Yaakur shin Ugondo er a dza kohol un ve kôr mbatsav ve ngohol akadbo. Abaivo dze yô, ve mough ve va kaŋ hen iche Ugba, shighe la Ugba lu sha Kadana. Kanagô u Ugba iti na er Igaseŋ Igase lu her ga; man mba eren tom gbenda lu ikhan gbenda u u dugh sha Zaki Biam u ve Tôabo na, ve tsô hen Igase, man ve duman ve yaren gbenda yeŋ tor gbenda ve lu Korinya u Akaa sha Ukusu. Iyange mba yar gbenda yô, aguve a har ndngo sha chihia osor va gba shin inya ken toho hen kpe gbenda, hen pe kasua u Ugba lu ainge la. Tsô ulebara mba gbendav mba nengen yô, ve va ayem; mba ve yô, i mba mough tsô ve kôr i mba. Wanye lebara u iyange kux kôr jim la iti na er Uvogba, un ka Ugondoŋ. Ker yô, va na Korinya sha er iyange lu orvesen ve yô, ne Korinya yô. Korinya gema va a mi na di tor Yaakur, yô, Yaakur lu man mabrom a mbatamen her kua Abaivo kpaŋ, tsô Abaivo maŋ ngohol, un er! Una dza kaŋ Buter er un tsô adudu u Igase u akaŋ a mbatsav a lu ker yô, aguve va er ia ngohol man un ker i ye. Tor Yaakur kaŋ er ka sha mi! "Mo kpaŋ Buter

a pine me rumun me *ŋr* un nahan je"; *tsɔ* ve dzar iguve la kara, ayange nga kar a tar *yɔ*, Igase dza hire dzende. Igase hir *yɔ*, ve *kaɣ* er *A* na ve adudu u a koso akaabo ker la ve mba keghen un. Igase tuna er un ngu a kwagh u mbatsav ga; *kpaɣ* ve gbidiye un ve ny^o*ŋr* ve *tɔɔ* adudu sha apa^o ve gema ve dugh aka^o a mbatsav ken adudu ugen u ve vande ngohol *yɔ*, ve wa ken u Igase la. *Tsɔ* ve mough ve gba *yɔɔn* dzan sha Kachina, mba va nyer *yɔ*, Abaivo *tɔɔ* *ŋr* Buter nahan. Bu^o*ŋr* pine tor Yaakar, kpa rumun sha dzwa u Abaivo la, iyor gba wuese Abaivo tsav, er Abaivo lumba tsav, a k^o*r* iguve sha utsa, nahan Buter tsuwa iguve la ingur i gba lun sha Kachina hen ape iyange i kohol akaabo la *tsɔ*, *U*gwa dza Abaivo ken tar u Tiv *chiɣ* hen shighe la, or gen nan duwe cha je, sha u dza nengen iguve la, nana dza nengen mi *yɔ*, nan *chi*vir Abaivo je nan *kaɣ* er Abaivo gande. Nahan *doɔ* Abaivo je dzuwa ga.

Kwagh u kpaneor, ngise ngise Tiv fa kwagh u kpane u burun or sha min ga, ve *kaɣ* er ka a kama mbatsav i burun or *yɔ*, ve nenge jage kon ve k^o*r* ve neregh ve bur or sha mi, ka kwagh u ve *ŋron* ghem la; man er kwagh u *ka*kaa ve duwe *yɔ*, Ukum dza dugh kwagh er ka kpaneor, i kor u er ikondo i sha jime nyinya nahan, i kor sha ikondo i il, ve wa iche er sha alzongo na, man shi ve wa akpagher sha adzongo a na la, awambe a lu sha mi ve *kaɣ* er ka awambe a or, han na kpaneor u lu a wanih^o sha mi, sha achi u burun or a mi. Sha kwagh la shi Tiv ya ichan sha mi mini, sha *hiɣhiɣ* la, kpa mba ve unbur a *ora* *yɔ*, ve kara ya ichan ga, a k^o*r*on or er nana va a kpane *yɔ*, nan kara ta akerake ga, nan *kaɣ* er i de nan, nana dza *tɔɔ* a va a mi, *tsɔ* nan yem nan dza kor azua (ikondo il) u tse; nan kor tsar nan er aka^o a nan nenge mi sha ugen la vough; awarbe la *yɔ*, nan gema a er ikpine nan kan sha mi nan *tɔɔ* nan ver i uma, *tsɔ* nan *tɔɔ* nan va na Buter er ka kpaneor je la. Or gen a lu wanterem je, iti na er Wangba, wen a *ŋron* er iyange i dza k^o*r* orvesen na Shishi er a va a kpane^oer, lu sha Takpugh; *tsɔ* Shishi gba tunan er un fa kwagh u kpaneor ga. Shishi una tunan *yɔ*, adugwer a gba gbidiyen un, un nengen nahan *yɔ*, un mough un dza shirigh teghela^o, un *kaɣ* a Shishi er a tindi un *tsɔ* una dza *tɔɔ* kpaneor una va a mi, Shishi pine un er una dza dzuwa a mi hana? Un *kaɣ* er kwagh ga, *akkiɣi* Shishi a gba *kaɣn* Buter *tsɔ* er un tindi or nan ngu dza van a kpaneor. *Tsɔ* un mough un hire shin ya, un va *tɔɔ* amua u tse un kor vough er iyange un nenge ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~

or gen vande nan Buter la nahane Un er aka/ a iyange un nenge sha u ngu-
 ra la vough, un k6r wankpev un wua un ha/ awambe sha mi er / ka awambe
 a or je la, ve t6/ inyam i wankpev la ve ya/ Ts6 kper sev mbu av y6,
 un t6/ ikondo la a awambe a wankpev la, sha mi/ ashighe. Un hure do/
 do/ un wa ken iba i tse, un dza ny6r a mi, iyor lu hen tembe kpishi kua
 Buter man tor, un dugh ikondo la iyor chi/ gba kaga er Shishi nyen lu
 tunan er/ Un ngu a kpandeor ga, man ka nyi ne? Shishi ka/ er nyen i
 gbidye un yua y6, ishima dan un. Ts6 i pase Shishi, ka aye un yua wan-
 ng6 na vesen la.

Tiv mba kwagh u Haakaa ny6r hen tar ve y6, ve ka/ er: Kayange i gbe
 ve je ichan ngi a vande eren ve sha won nahen ga, or gen i er nan ichan
 dzan dzan nan kpe je; gadiya sha tjiir la han ka ortamen de yan ichan
 ga, or gen a er nan ichan yua y6, nan wua iyol i nan, or gen nan ya
 ichan tse/ kpa/ kxxxxx nan war. Atran a eren iyor yur ne nahen Buter
 / a aye ga, iyor mba eren iyor ichan yua y6, ka sojagwana. Ka dugwer
 kua mashaja ka ve lu a gwana ye, azum u Buter shin tor ka una tindi
 dugwer sha achi u a dza k6r or y6, dugwer la a dza tawen ga, sa/ a lu
 ityon i taver ga man una dza tswan ye, kpa/ a lu ityon i taver er una
 dza k6ron or shin u dza van a iyor imango sha u eren ka tom, man dugwer
 la una fe er iyor mbara vee dza er un ichan y6, kxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
 kxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx una karen sha ishig ki Buter shin ki tor kara y6, a
 yila han na wanye kwaghor u a vande fan nan nan vihi kwagh yua nan nan
 taver iyol, man nan er kwagh hen dawa da/ de/ , nan bun nan we kwagh
 m6m m6m ito ga, kanya kpa nan lu a min ga la y6, oo, ka nongo la nahen
 dugwer la a sange a dza ityon la a mi ye.

A yila ve er Ugwana av, una dza a ve y6, un/ a dza er kwagh yua ga,
 ka ve man ve er aka/ chi/ ye; a lu u k6ron or kpa/ ve ve k6r or ve ka-
 nge, man or la nana vande lun orihom u m6 ve y6, ve er nan ichan tse/ ,
 ts6 a ngb6ghom hen Buter y6, ve de chi/ dugwer a nose van a or la sha
 ishig ki Buter shin tor. Ka ve ugwana mbara iyange ve eren iyor ichan
 yua ye/ Aluer Buter shin / uter vee ungua eri or la ngu a ishember i
 mbatsav shin ichig ki vuan or a ai y6, ve tindi dugwer m6m shin u har
 er a dza ka/ nan, nana t6/ a wa a mi; nahen dugwer la a dawe tawen sha
 ishig ki Buter a uor, kpa/ a dza / a iyor puwe shin ikundu, vee dza
 y6, i kara dza lu or la tsegh/ nan ya ichan ga, kpa/ han na or u hen

ya la nana bugh dzwa shin nana kenger ve yum kpaɣ la iyongo je nan ker ve la, ve gbidyɛ nan je nan war ku; atsan ne a humban ngeɣa chif lu gwana aren iyor ye. Buter yɔ, fa ga kpaɣ utor yɔ fa. Ka sha kwagh u Haakaa ne je nan utor mba Tiv nase vihin Tiv ishima ye; Tiv kaɣ er ka nyi man utor je ve ka lu tsav ga? Saɣ ve mba ve lu utor ga tsegh// nan ve lu tsava? Kan a ter kwagh u mbatsav sha na tor yɔ, utor ve ɔr doɔ doɔ, tor la a ya ishɔ; man a lu er u nan doɔ tor ishima kpaɣ nan lu tsav ga, tor u ɣ lu humba vihin Tiv ishima sha shighe la yɔ, lu Jato Aka kua tor Dwem, sha achi u mayange ichan er Turan, ityɔ i Jato Aka ga, Jato Aka chir iyol sha a ve doɔ doɔ; man iyor mba kpaɣ er ka Turan je ve he-mbe tsav ye, kpaɣ sha shighe la yɔ, ve kara lu tsav ga, man un iyol na kpaɣ a lu tsav ga, dzandzan ka ken mase ijime ne man vanichan va bura ve chion ye; kpaɣ ka er iyor er anger dzan dzan nyɔr Buter ken ato yɔ. Kwagh la vihi Tiv je, sha shighe la alɔer Buter a pin ve ishima ve sha kwagh u Jato Aka yɔ, ma ve dugh un kpee, ve chian un sha achi u Buter kpaɣ er ka tortamen ve tsɔ. Tor Dwem yɔ, er ityɔ na ichan xxxxxxx sha apara je, mba nom kɔr un ga, kpaɣ ityɔ na i ken iyow yɔ, er ve ichan yum ga; gema kɔr ityɔ na i ken ^{wow}ihom je doɔ ga, nahan ve vaa kpishi.

Ibaɣ u Haakaa.

Kwagh u va na ve haakaa be yɔ:

~~ka va na ve haakaa be yɔ, er un na Saama man a Oralai,~~
Saama man Oralai ve lu ngɔ nɔm, ve lu Shitire mba shin ityev, man ipaven ve yɔ, ka Tɔmbo, Ibaagia; ityɔ ve i ken iyow yɔ, ka Ibaityɔ; tor ve u tɔ u ve Shitire mba shin ityev yɔ, ka tor Dwem man tor u ve Tɔmbo u kpande yɔ, ka Agishi.

Tsɔ iyange shɔn i kwagh u haakaa lu kumen yum la yɔ, Saama mough dza na tashi shin Akpena gem hiren xɣ sha ^{na}ya/yɔ, iyange beɣ yum yɔ, maɣ yav hen ya u Ibumun u Anengena hen Iba vihi. Tugh mbu il yɔ, un Saama kpe! Saama kpe yɔ, i dza kaɣ wanngɔ na Oralai va tɔ dza il; dza lin yɔ, i dza kaɣ tor Dwem er ka Oralai je a wɔo wanngɔ na Saama ye. Tor Dwem ongo nahan yɔ, tindi dugwer dza kɔr Oralai va a ni hen ya na. Tor Dwem kua mbatamen pine Oralai er: Er nan u wɔo wanngɔ u? Oralai tana er un wua wanngɔ na ga, iyor gba ve eren ayie tsɔ; gadiya wanngɔ ^{na}kpe, ka vihin un, un ngu vaan je man ka nyi i shi i vihin un ishima, un ngu vaa wanngɔ na Saama ve u har tsɔ, man na un gem na un wɔo er una lu sha

won un tsvene? Kpaɔ tor Dwea a mbaajiriv mbatamen chif kaɔ erɛ a de ton sha apara ga, man una tunan yum yɔ, Agishi tor kpane ve la a mough a na kua dugwer i dza bugh uwar ve nenge a luer a lu Oralai a wɔo wanngɔ na mihi yɔ, wanngɔ na la una lu shin uwar ga; man a lu un a wɔo ga yɔ, a nenge a min shin uwar, (sha achi u Tiv ɔ/ɔ/ yɔ, or ka nana wua or yɔ, nan dugh nan dza er kwagh u nan wɔo er nana er a mi la; man or ka nana kumbur a teav yum yɔ, nana dza yam na ichigh nana fa eren a mi ga kia wua nan yɔ, i ɔ nan, nan sa/ shin in a or ɔbatsav nɔn nan ya ga). Tsɔ tor Agishi mough a dugwer kua ugvana man un Oralai u i kaɔ er a wua wanngɔ na la, ve dza nɔr ken uwar, ve tile ve kase uwar chif, ve tsɔ nduhwar ve time uwar ve bugh, sba bughun yɔ, ve nenge a orkpen (Saama) la shin mi do/ do/ na mough nɔn bende un ga; Oralai pine ve er ne nenge kpa, Saama ngun shin uwar na ga? Kpa nalan yɔ, Agishi ta un sarbe sha dzwa er a de ayie, Saama ngu shin uwar ga. Oralai kaɔ er: Ku/ku/ er n nenge a Saama, ne chif kpaɔ ne nxx nenge nakana? Dugwer la kua ugvana gba gbidyen Oralai er a de ayie, tsɔ ve hire ve chir uwar a orkpen la shin mi; ve kange Oralai ve ve a mi sha tor Dwea. Tor Dwea pine ve er: Ne dza nenge nana? Ve chif ve ɔr dzwa nɔn er: Saama ngu shin uwar ga. Oralai shi nyiman er, ngu, nba ɔron sha apara ja. Tor Dwea kaɔ er: Shi gbavesen mbagenov kpaɔ ve dza a nɔra im-ngo, shi i dza bugh uwar ve nenge; Ve shi ve kange Oralai ve mough a mi, shi sba dza tin uwar yɔ, ve nenge a Saama shin mi, Oralai shi kaɔ er: Ne nenge kpa, Saama ngun shin uwar na ga? Ve nyiman ve kaɔ er a de ayie, a wa ayie yum, ve nenge a Saama shin uwar ga, Tsɔ Oralai hi/ ishima yinan; Mba ve sha tor Dwea yɔ, tor shi pine ve er: Nyian yɔ, ne nenge nana? Ve kaɔ er: Saama ngu shin uwar ga. Oralai eren er una tuna yɔ, ve toor a na / chif er ngu tunan sha apara. Tsɔ Oralai rumun er: Saama ngu shin uwar ga. Tor pine un er ka we u wɔo Saama ye da? Oralai rumun, Rumun yɔ, tor Dwea shi pine un er: U wua u er nyi a mi? Un er un wua un sɔr imborivungu a mi; Tor pine un er: Ka we vea an ne wɔo? Ten er: Ka un vea orvesen ugeɔ, iti na er/ Agbega. Tsɔ tor Dwea kaɔ er/ ɔngeren, takerada na, a nger er: 'Oralai wua wanngɔ ne, Saama, un vea Agbega' ɔrtakerada nger nɔn. ɔrtakerada ngeren yɔ, ve kaɔ Oralai er: Er Malu a nger na la chif je la, wea dza nan han kpaɔ gbaa ɔron dzwa nɔn nɔn tsɔ war; Ka we vea Agbega ne wɔo wanngɔ u Saama ne ser imborivungu mi ye; U gema imo nger u takerada la

una duwe kposo yo, Buter a de u ga, takerada eren ayie ga. Tso tor Dwem tindi dugwer a ugwana ve dza kór Agbega ve va a mi, nahan ve gba van a mi ga; ve er un ichan je war ku, mba ve a na yó, tor pine un er: Ka uwe u wáó Saama vea Oralai ne ser imborivungu mi ye da? Agbega tuna er un fa kwagh la ga; Oralai kpa er Agbega a de ton sha apara ga, ka imbor-ixx ivungu i Agbega je ve wáó ve ser mi ye; Agbega shi ton yó, wan u Agbega iti na er Dauda, gema kpa er Ter na Agbega ngu tunan sha apara. Iyange i Saama kpe la je hen tugh mbura Oralai wa inyam i Saama hen ike-se va na Agbega, un nenge doṣ doṣ je. Iyange un lu yaven ken ste; man ka kxi nyi ter na Agbega a ton sha apara? Agbega kpa er: Ka sha mi wan wam, yó, a rumun vo. Tso a kpa a tor Dwem er: yó, a na adugwer a dza a na una dza tó inborivungu la una va a mi, tso tor na adugwer a ugwana kua Agishi, gba gbidyen yeman a mi ke ya na, Mba dza nṣṣr yó, un er ve tile ken won chi; una nyór ken kwa, una dza tó inborivungu una duwe a mi vea dza na tor Dwem. Tso mba tir ken won chi; yó, un nyór kar dza tema shin; iuv je, tó ivan kua, tó tema kara, kpa mbara lu di xxi ken^{en} keshen un tso. Ngur ndigon ku yó, a yila Agishi a kpa er: Agishi va tó dza i, wan wam Dauda wam vo, a gba tenan sha won doṣ doṣ tso. Kpa di nahan, mba nyer yó, kpa kpe je, i tó i iṣ, i yem i dza kpa tor Dwem nahan; Tor Dwem kua mbaajiriv chi; ve kpa er: Nahan tso a wua or mimi je, ka nahan a chie er Buter a dza wua un, a gema a wáó iyol na ye.

Hen shighe la D.O. yem iyol i meken lu a hire ga, xkx Chafa Ambiti gema lu Buter u sha itjough ki D.O., mas gema lu shin Waka, Buter ugen u i yilan un er Karmin Joji, un gema lu sha Kachina. Sha iyange la Chafa Abraham kpa lu dzenden ken Tiv gema lu shin Ugando hna iche i Ugba. Tso tor Dwem na Oralai ukanen sha ikev i adugwer kua takerada i dza na Chafa Ambiti shin Waka; Chafa Ambiti nenge takerada nahan pine Oralai er: Ka mimi je u wua wannó u, uwe vea er u a wáó iyol na la? Oralai rumun er ka mimi, ve wua ve sṣr imborivungu mi; nahan kpiligh Chafa Ambiti iyol dzan dzan a na un i yem a mi shin Chafa Abraham, shin iche Ugba, er: A dza wase un timen, Chafa Abraham va pine Oralai, kpa Oralai lu sron di dza mba mba tso er un wua wannó Saama un sṣr imborivungu a mi, un vea Agbega u a chie a wáó iyol na la.

Tso Chafa Abraham shi na un i hire a mi shin Waka hen Chafa Ambiti.

Tsɔ Chafa Ambiti pine un er: Mahan wanngɔ u ngu shin uwar ga, ne sɔr kwagh a mi ne ja chi cha ha? Oralai rumun. Tsɔ Chafa Ambiti yila mashe-ja na u vases, iti na er Ibrahīm, kpa a na er: Dza a or u a wa wanngɔ na Saama ne kua gbatamen vev chi, ve dza a ve hen uwar u wanngɔ na Saama jighili, yɔ, dza time aluer wea dzuwa a ikom na shin mi yɔ, i tɔ va a mi hen Waka ha; man wea dzuwa a ikom ga a lu akuke tɔghe kpa aura chi ve a mi.

Tsɔ Ibrahīm mough a ve, ve va nyɔr, ve heman Ibrahīm gbanda, ve dza tese un uwar u Saama orogen la, gbatamen chi tile kase uwar, Ibrahīm kpa or gen tia yɔ, i dzuwa a ikom i Saama shin uwar, mayange na kwagh mɔm mɔm er ikom na ga; lu her do do, hi di a hi garan hen ichombo chion tsɔ, ile her. Tsɔ Ibrahīm kpa ve tɔ gamba ve penda ikom la sha mi ve gba van a mi shin Waka, igor kyishi nenge ikindi ta iyol. Nba va nyer a mi yɔ, Chafa Ambiti pine Oralai er ka wanngɔ u u iyange u lu i sron dza mɔm gben wer u wua, ve vea Agbega na sɔr inborivungu mi, ne ja cha cha ne gaa? Oralai unwa tɔ, bugh dza ga. Buter shi pine er: Oralai ka ikom i wanngɔ u Saama na shin ka ikom i na or gene? Oralai kpa er: Ka ikom i or gen ga, ka i wanngɔ Saama? Tsɔ Oralai ha, aliam ashe, kpa er: Iyange un tuna kpa tor Ewea kua gbatamen kighir un sha apara er una rumun, man hamba un, un rumun ye; kpa kara sɔr Buter kwagh la chi vige vige ga, chin er alter una sɔr Buter do do anan alagha ga Buter a yuwe a gbatamen yɔ, vea dza wua un sha uter er un sande ve hen Buter, Man Dauda, van p Agbega u iyange kpa er Oralai wua Saama vea ter na Agbega la, un yɔ, i iyange i Ibrahīm dza dugh ikom i Saama la. Je, tsɔ wen kpa yovese tume toho je.

Hi hen dzum la je Buter kara taver iyol sha kwagh u Hakaan ga, shin ve nenge sha mi nanso? Chafa Don dza hire je kpa dza lamen a ri ga.

Ka mikur u kwagh u Hakaan la. Man shi ka ape kwagh u mbatsav a lu la.

+ New Book

kwagh u Anke.

though 5.

Tiv kpa er: ~~na~~ Angev ~~mbatsav~~ mba gbe kɔron or ga, sa ka i lu akombo ga yɔ, mbatsav. Mahan ^{shi kwagh} lan na anjev ^{na} mba de dza sughur, iti sha akombo ga, man lan na ichigh di ki sɔron anjev ^{na} kpa ki de dza sughur iti sha akombo ga. Mbatsav ka vea tambe xxx or kpa ve leva sha akombo keng. Er se vande xx unwan sha kwagh u Akombo nahan.

Angev mbu s̄ron mbu at̄ a tar: Ka angev mbu s̄ron wuan kwagh man mbu gbra s̄ron sha ichi ts̄ man mbu hamber ifan. Kpa kwagh u ngu a na gbenda sha angev mbu s̄ron mbu chi/ ȳ, ka Ishor. Angev mbu s̄ron ȳ, ka mbu k̄r er, iyor ve ken er ken aske ts̄// kpa ve fa, itȳ uange la, ve k̄r er la, nan s̄, ts̄ a lu di kombo ts̄ ȳ, mbu ba/ je, nan mbu s̄ron ȳ, ka mbu lu ilian uange, nahan ka ishore man i dza pase kombo la dodo/ i ve s̄r ye. Ka a lu mbu s̄ron wuan kwagh man wun ichigh kunden mar shi b̄n iyel a ni, ts̄ ba/ kpa ka ishore man i dza k̄r ye. Nan ka a lu mbu a gbar ifan ts̄, a ts̄ ichigh a wa angev mbu a ba/ kpa, ka ken ishore i dza fa ye. (Kwagh u ishore ȳ, u dzuwa a ni ken Aeren a Tiv, sha kwagh u orwange). Kise angev n̄e/ ken Tiv yun er ainge nahan ga; man ak̄/ a vikin tar k̄r lu ve/ a s̄fa yun nahan, mbatamen k̄r er: Tar ve u Tiv gema sha iyange i Buter a dugh ne.

Agena.

Agena ka jaje uange ken tar u Tiv ja dzuwa ga, ka bo uange. Agena' ngu a ati im̄ago je; ka: Agena man Dogbali man Gba man Akpev.

Ngise ngise la ȳ, Agena ve/ u ken tar u Tiv rafa yun er ain e nahan ga, terem vande lun orvesen er anyom 40 nahan man Buter duwe ken Tiv ye, man ken anyom a 40 la nahan kpa a nenge a angev mbu agena er kwa har vough. Agena ve k̄r iyor nen iyange i Ayenge u hi/ yan tor agbende non Shitire la je, dzua la Chile u Tali ken mbagen sha Ukpar gema lu orvesen ken mbatamen mba ve dzuwa sha swen la je. Mbatamen k̄r er/ lu Chile je dza ts̄ Agena la sha swen ye; Shighe la nahan ȳ, Deekpe terem u tamen la kpa lu a dzer ikondo ga. Un s̄r a s̄r terem kwagh u Agena la. Akpeye u sha Ukuna nen m̄baduku man Achii u Ikema sha Ukuna nen m̄bara/ ka mba dzua u Ugenyi nembe Tiv sha Ibenda, anyom kara kar kpishi ga ts̄ i mar ve je la, ve ve lu mbatamen dzan dzan Buter kar duwen, ve ve ya tor u Buter chi/ kpa man ve mase apen ye. Mbara nahan chi/ kpa ve nenge Agena nemba kwa tar man Buter duwe ga, a mba Asela shin Ikerev ken Sherev, mbara nahan chi/ kpa Agena er sha ayange ve er kwagh tar nahan ts̄, Buter duwe ken tar u Tiv.

Agena lu eren iyor sha ikov ikov, er a eren ainge ne nahan ga, agena a er iyor, icha shi ig i gba ikov i iyor i kar je er i tiar nahan je, man a shi a va ye. Una dza va ȳ, a wua iyor / kpishi. Er Tiv ve kara.

fe kwagh u mbayiasse vev yun ga nahan kpa ka agena a yange ye; nan er i hi/ nan u nge/ a kasev a hoghor Tiv nahan kpa lu hi/ sha shighe u Agena.

Ngise agena una dza va yδ, sha hi/ni/ la, Tiv lu a fa i wambe i gberen ga, nahan Agena a wua iyor ipishi; gar gen yδ, a wua iyor je or ka/ loho ga; ya gen yδ, a wua iyor ipishi; nan ken ya gen yδ, a wua iyor or mase shin mδa; shighe gen yδ, i lu wanye tsδ nan shi ye. Nahan nonso vaa kpe cha cha a mase shin or mδa yδ, or la nan kura kasev mba-ichδgholov chi/ nan lu a mi, nan nar δnov a mi, ve tema uter vev sha iche. Nahan or gen yδ, u kuran kasev lun a mi la, i do/ nan je ga, kpa/ i lan nan i hiam tsδ nan gba lun a mi nahan tsδ, nan fa er nana er ga, nahan asδndo a iyor agen a arshi di ken adδ a ya agen, er i ka/ ken Andza Akay/ er: "Ishδa tinin iyor itiev be/ni/ ga". Yδ, ve duwen ve va ya- / wen nan iδngo, ve wasen nan a kasev mbaya, tsδ i lu nan kposo. Shighe gen yδ, Agena a ka/ a wua iyor ken ya gen cha cha, i mase shin kasev tsegh/ /, i lan ve ichiam, ve gear ve dzenden ve kereu no/ ayol a ve; kwase gen nan sδngo ilegh je nan dza na nonsoor er, a ya yδ, a shi vδso (~~ve~~) nan, no/ v hena kasev ken shighe la je duma ga. Tar u inuan dcan dcan iyor kpe ipishi yun nahan mbayissen tin kara, kpa δron mbayev kwagh u mbayiasse dedo/ kara lu ga; gear mase lun mbayev mba Agena lu tin iyor kara ve mase shin a kasev la, nan ve gear ve hingir mba geman va δron mbayev vev kwagh u mbayiasse ye.

Aluer Tiv vaa lu iyor mba fan takerada-tsuwa/ yδ, mbatanen aa ve vande ngeren akay/ a ve a mbayiasse kara, nahan Agena una va mase tinin ve or u Agena a vande / kδron nan kara yδ, nan tsδ atsem nan ese or u nan lu iyol dedo/ Agena a lu a kδr nan ga la, awambe a duwen yδ, nan gear a er wanhyer sha ivav i Agena i or u Agena la, a wa ken iyol i or u dedo/ la, sha wanjiir u nan ese atsem ~~awambe~~ awambe a dugh la, tsδ ityough ki nande u i we un wanhyer u or Agena la; ichin igen yδ, Agena a duwe nan asδndo sha ishi kpeghe/ tsδ a de, mayange a kara er nan ga. Ka kwagh u wasen iyor yun nan Agena mem gbem la.

Ainge sha iyange i Buter a dugh ne yδ, Agena hingir kwagh u van anyom anyom, kara ka u veren ikav ga, wanye ugen ka nan lu anyom puwe kar, ga yδ, ikundu tsδ, kpa/ Agena a er sha iyange i nan i heaba kwa puwa.

Iwamba i Buter.

Er Agena va kumbur ken Tiv yum sha iyange i Buter ne nahan yɔ, mba-twerev mba Buter mba kuran tar, man mbatwerev mba Ibatesen mba D.R.C.II. ve nɔngo epishi u yuman Tiv sha ichigh ki Agena. Ve yɔ, mawese ve ka sha aɔaɔ a tar: Ka u nyaghen or u Agena, man ka u gberen aba a lu a kɔr ve ga Iwamba. Kpaɔ iwambe ve i Buter yɔ, wa ngin kposo kpegheɔ. Ve yɔ, ka i lu inyeregh ka wanɔua u lu kpe Agena man ka ve kura ve haɔ ken wanikpeɔy mba kiriki, ve ve wesen i or ve waɔn ye; man shighe gen yɔ, ka ven wase or gen uwagh vea wa ichigh, ijiir la ia mbura yɔ, ve dugh wanilyer ve wase di or gen uwagh ve wa. Nahan Agena a nande nan itjough tsɔ, a de; Agena una va va kpaɔ, a kaga kɔr nan ga. Ka a wase a wa ichigh kpa Agena una kɔta nande or la itjough ga yɔ, iyange Agena una va a kɔr nan. Ka mbatwerev vaa gber or iwamba vea wa ichigh yɔ, shighe gen ki er nan yɔ ichan je nan nɔngo ku. Er Tiv nange nahan yɔ, ainge mba kara rumun ga.

Buter mba twerev ka vaa unɔwa unɔwa u Agena ten na kwe u Tiv yɔ, ve dza, ga yɔ, ve tindi abayev vevaba eren tom u ichigh ɔchi u dza gbereniwamba. Kpa Tiv a nange a ve yɔ, ve yevase ve yer, er ve soɔ ga, iwambe doɔ ga. Shighen u Buter an una gberen i wamba ananden yɔ, Tiv ve gba kin ir sulugha sulugha, ven nenge n lan re or u Buter kpaɔ ve chie er, ka or u gberen iwamba; Mer u ve gen yilan ainge yɔ, er "lambe". Kasua nun ken Tiv ackin imɔngo sha u chian lambe. A yasen kasua man a lu sha shighe u Agena a er ken tar la yɔ, or u Buter a va duwe sha kasua tsɔ, iyor ve hamba ayen; mbagenev ve hamba ikav, imarev mbi soɔ, mbagenev ve yevase ve vihi ayol, ka ape inaghi u Agena a lu ken Tiv la.

Kwagh u Ikomon man Iger.

Ikomon yɔ, ka angev mba sha iyol ga, kpaɔ ka mba sha uyia. Ngise ikomon duwe faa yum er i dugh ainge ne ga, ngise i duwe kwa mɔm tsɔ, i de, i lu gber er anyom akundu imɔngo nahan man i shi i dza va ye. Nahan iyor maɔ ver kwaghɔron je, or a er kwagh icha ia gba yum yɔ, iyor ve kaɔ er: Nan er kwagh la kuma anyom a ikomon. Or a gɔɔr kwase icha a gba yum kpaɔ, mba kov u nan / ve gema nahan nan tar er/ via sɔɔr kwase anyom a ikomon je, kpa eren ga. Nahan ken mbayilase yɔ, han ma kwagh u a kar anyom imɔngo yɔ, ve yila er: Ka kwagh u anyom a ikomon.

Ngise ikomon/ia dza va yó, i va ya iyiaiv purututu, jege ijen a gba, i kuma er iyor a mende iche sha akev avegh yó, or a kende uwagh sha yó, nan ngu dughun kuwa ken ashe, ga yó, nan ngu dughun hough ken ibinga. Or kór wan na u kwase nan tee, nan yam kwaghyan mi ken Udam, nan va ko-so u nonso a mi; ka ape Tiv hi/ nan u kóron wanlavase tee yamom kwagh eren u nonso kwagh'a mi lu ve kwagh ga la. Er i va gema kóron Biamegh kpa/ , or a lu a inyeregh ga yum man kov u nan a sághon nan Biamegh ku kóron wan yam yó, nan yam wan u nan u kwase nan yam bua a mi, ga yó, saminyar, nan kór wan u nonso Biamegh mi.

Ikomon ndzughal a tar u Tiv je dzuwa ga, ka tse yó, wan kwagh gen dza va, i yila un iti er/ Iger. I yó, i lu er mbaagugu/ nahan, i yó, i dza va sha shighe u ka a ló/ iyiaiv mbi hi/ menden nahan, i gba van kpi-shi, i va chir sha uyia cha cha, i ya agum a uyia cha cha i kua amise, dzan dzan ika i iyoo/ kpa/ i ya cha cha, iyouv mbi sa/ ishe, man kwagh-yan móm or kara dzuwa a mi hen fam la nan bende dzwa ga, dzege ijen a gba er a humba i ikomon yó. Mbagenev ka/ er/ Iger hamba vihin a ikomon. Tiv ma/ ver ishor je er: Iger ya gege, dza ka/ wan ve ikomon. Inja na yó, ka nahan, aluer u er or kwaghbo man u hire u dza ka/ wannó/ u wer, nan kpa/ nana va vase u yó, or u kwagh la nana ka/ er: Iger ya gege, dza ka/ wan ve ikomon/ vo.

Iger yó, i kighir hen mbayiasse je, u pine mba ve hie sha iyange i Buter a dugh ne kpa vea fa ga. Kpa/ ikomon yó, de gbem dzan dzan shi va gema duwen sha iyange i Buter a dugh ne; ikomon gema duwen hen iyange i Buter ne sha iyange i hani/ /ijer, ngó/ ga, ikav ip/ or a shi a ór kwagh er: Anyom a ikomon yó, kara lu ga. Sha iyange i Buter duwe yó, shighe u ikomon hamba vihin iyiaiv yum yó, lu ken inyom i 1930 dzan dzan ken 1934, kpa/ ken i 1935 yó, i kara nenge a i ken tar u Tiv ga; i mase unghan a unghwa agwa u i tsó.

Dzum u ikomon lu kumbur ken Tiv yum nahan Ubuter mba sulev man Ubuter mba kuran tar, ve wase Tiv kpishi sha u nongon u wuan i. Sha hihii/ la, Ubuter mba sulev mba shin Yandev, ver mbayev vev mba tomov sha ajiir wue wue ken Tiv, man tese ve u senan aji a ikomon sha ichi, nahan chi/ kpa dza sha mi ga. A timin aji a ikomon ijiir igen, ikomon i nyi/ shi i dza tsev ijiir igen. Buter mba dza nengen nahan yó, ve dugh di ayom agen tswar je; hen ape u ikomon ia tsev vea unghwa yó, ve dza ha/ ichigh ónov

mba ikomov ve kpe kpishi, ichigh kira lu boichi je doḡ ga; uwe or je kpa u ya yó, u kpe tswar je. Hagra kpaḡ ve fa ityó u timin i ga, ape u ikomon ia dza tsa la, ve dza haḡ ichigh nahan kpaḡ i kpe chii ga. Shighe gen yó, Ubuter mba kuran tar ve er tom sha mi tsuḡa je, ve tindi iyor ve dzende wue wue, sha u dza fan ape u ikomon i tsev yó, ve ve koḡ ve; vea unḡwa yó, ve lónó Tiv kpishi, ve dza gber mbaakpa ve wa i ató, Tsó, ikpela iyor i nyór i gba huren i van a mi, ve ónov mba ikomon mbara vea va haḡn shin akpa la, yó, iyor ve gba gbidyen wuan, Ubuter ve lu a ve ityó. Ka ape Ubuter wase Tiv tsuḡng sha ikomon i wuan la. Iha-rev yilan ónov mba ikomon er: Abangur, nahan maḡ hingir iti i Tiv chii yilan ónov mba ikomon a mi je er: Abangur.

Er Buter dza va a boichi u wuan ikomon mi nahan, yó, Tiv gba nóngon u eren ifer a mi, sha u nóngon u /in dza wuan wannagbianev vev a mi. Buter va fe nahan yó, gena veren iyor mba kuran sha u ve kura dedoḡ, ḡ or a de va eren, nana dza wuan or gen a mi ga.

Ka ape kwagh u ikomon a lu la.

Kwagh u ikomon ne yó, ka kwagh u ange ga, kpaḡ ka kwagh u vihin tar er angev nahan.

↑

Ndovorkpoo.

Waninja u ange ugen lu va ken Tiv ken inyom i 1919 la, lu bo uange je doḡ ga, wua iyor kpishi ken tar u Tiv. Mbagenev ve yila er: Ndovorkpoo, mbagenev ve yila er, hough. Hough la er kwagh je tar Tiv chii huwan ayóḡso, kpaḡ er icha gba ga tsó, beḡ, una tse kpishi yó, wa tim iyor; gadiya ichigh nagh kpa or fa ga, nahan una kór or yó, i gba nengen sha uichimbi wue wue tsó, or gen yó, nan war; or gen yó, nan kpe. Mba a kór ve yó, mba kpen hemha mba waren.

Agena, ikomon, Iger, man Hough. Angev mbun nahan chii Tiv kpa er: Ka mbatsav ve ve a mi ye.

Ató a uange agen kpaḡ nyór ken Tiv, andza kposo kposo.

Akachi.

Bo uange ugen u kunya kpaḡ nyór ken Tiv ainge, sha shighe u Buter a dugh ken Tiv ne, mba yer un ati kposo kposo: Akachi, mimi, mnyandem. Akachi nga andza a har: Akachi a ihyer man a awambe. Akachi ka bo uange

je doŋ ga; ka a er or man nana ker ichigh a mi fefa ga yó, a wua nan je, man ka a er or nana wa iko yum ga kpaŋ, a kuman sha shighe u nyanden la tsó, nan gbideye vaŋ. M fa or gen iti i nan era Chivir hen Zaki Biam akachi tóndo un ijuwa maŋ kpe je, lu ken inyom i 1925. Ken Tiv ainge aluer u kohol iyor ikundu yó, alaghga u dzuwa a mta lun a akachi ga er iyor i tian nahan tsó, mba puwe kar u taan chif vea lu a mi, kasev kpa nahan.

mbatamen kaŋ er; Ngise je kpaŋ Akachi lu ken Tiv, kpaŋ maŋ lu kpishi yum er a lu ainge ne nahan ga. Ngise la yó, Tiv ve yila a er; Chough-ikula, sha iti i akombo. A er or yó, i wa nan ichigh ki choughikula, nan ma, tsó i beŋ. Or lu fa akachi ifer yum nahan ga, nahan kpaŋ eren iyor móm móm tsó, kasev kpa lu maren doŋ doŋ; man er Buter va duwe yó, Tiv gba dzenden dzuwaná a Ugenyi man Udam kua Tsonka, yó, lara lu ndzough tseghyá ga, ve vóson ayol a ve je. mba ve dondo a Ugenyi, ve er kasev ken Ugenyi je, man mba ve dondo di a Udam ve er di ken Udam je. Iharev man kasev dondo di a Akporo, ve di kpa ve er kasev ken Akporo je. Er Tiv er kasev ken inlongo i dondon a ve ne nahan yó, ve shi ve tóŋ diinja ve i sha kwagh u yaven a kasev wue wue je. Gadiya ken Tiv yó, ngise u yaven a kasev wue wue lu jege kwaghobo, je. (Nenge ken Aeren a Tiv) Kpaŋ er ve va nenge ken akur ne yó, hoghol ve, ve kara wa iko yum ga. Kasev kpa kara wa iko ga, nahan angev mbu akachi maŋ hi/ u a samber er ka a tsar usu a nanden toho, i dza kuma hegn, u kór je, i kar i dza kuma haŋra u kór je nahan. Nahan angev mbun samber, kpaŋ hen ajir a mbu haabe ngegn yó, ka hen uya mba uter man uya mba Uke ve dondo a ve yó. Iyor mba ve mase nan ve a samber sha ajir ne yum yó, ka ulebera mba tóŋn Buter ikav man mba kahan gbenda. Ve yó, ka ikav iyor, man mba eren kasev ka ve lu móm móm tsó, mba kwaav ve hamba ngegn, nahan ve ngohol inyaregh yó, ve ya kwagh mi, shi ve ker kasev mi. Man er vea keren kasev nahan yó, i kara lu han mó or nan ver ishima sha y kwase móm tseghyá ga, nana yav a ngun nyian, kper nan de di nan dza yav a ugen je; nahan nan tóŋ akachi hen ugen nan dza na ugen, shi or gen nan dza yav di a ngura, nan tóŋ di tswar je, shi nan dza na kwase ugen. Nahan hingir er mba tsaren usu nanden toho yó. Akachi ka a wa kwase ikpa shin uya yum yó, nan dzer vaŋn iyav gbem, nan hingir iyav ikum ndzerheŋ, mar kpaŋ nan de, nom u nan a sór akombo tsáunŋ kpaŋ nan mar ga; man u ikór/a na nan, nana mar kpaŋ wan a taver ga.

Er Buter hi/ duwen la yó, wea gba dzenden ken tar u Tiv, wea dza nyór hen ya u or yó, u nenge a mbayev kpishi, mba kasev man mba nomso, mase mase wea lu a ma kwagh u Tiv ve lu a mi ga yó, ve dzenda ve va chir her je i chier iyol. Kpa ainge u gba dzenden yó, u nenge mbayev vea kara nge/ yum er ngise ga; kpa/ uya mba ken toho hen ape iyor i Buter i dze yum ga yó, mbayev mba dzan henen sha inge/gh vesh, kpa/ u gema u dza hen uya mba utor, shin ma ajiir a Uke ve tem tvev a Tiv imóngo yó, u kara henge a mbayev kpishi ga, ve hire ijime sha inge/gh vesh.

Ngise ken Tiv kwase móm nan mar ónov puwe kar, ga yó, ikundu. Ainge kwase ka nana naren kwa tagh yó, nan mar yum je ve; ugen nan mar kwa móm shin er kwa kar nahan tsó, nan hi/ er: Iyava iyava; ya ka chi/ je la, nan kara mar ga. Or kara mar ainge er Ekóbo Agena sha Ukan ga.

Ka ape Akachi a lu eren kwagh ken Tiv ainge ne.

Kpeye (Iba).

Gbaaóndo u ange ugen ngu ken Tiv mba yer un er/ Kpeye, mbagenev mba yer er: Iba. Kpa/iti i Kpeye ne man iyor ve hembe yilan mi ye. Han na or Tiv de gban Kpeye ga; ka una lu a kór or ga yó, ishima i dzer nyian nan gban er/ A kór nan yev ga nahan, una va kór nan tamen; kwagh la yó, ka mimi, ka ape a eren je la. A er uwer u dzuwan a ~~Oríwá~~ u nan lu a gba Kpeye ga yó; alaghga u kohol Tiv akundu a tagh, kpa mbr ve lua gba Kpeye ga yó, wea lu u tagh tsegh/; man ve mba u tagh mbara kpa/ vea lu fan ken asema a ve keng je er iyange vea gba.

Kpeye ngu a hi/ sombon or alesh, ahu chi/ a nyóón nan, adesa a iyo- lough chi/ a nyóón nan. Ayange a karen yó, a hi/ tan nan achan iyol, a duwe nan wanvavev ma pe; ayange a karen yó, a duwe nan avav iyol wue wue, i huma kpishi; iyol i nan chi/ i kara do/ u kenger sha mi ga. (A lu wanye yó, mbayev ve dugh nan icham je, Asóngo ka icham, shin imo i ayongo). Kpeye hembra ngun guda hen wanye. Ka wea va hingir orvesen man una kór u yó, a ure u je, una be/ kpa/ u kara taver ga, dzan dzan u kar kpen a mi. Ichigh ki Kpeye yó, Tiv fa, un yó, ka angev mbu wuan or ga, man ka mbu gban or iwan kpa/ ga, sa/ mbatsav ka vea nyór ave sha mi man er kpe ye; man shi sa/ akombo a dam ka a nyór sha mi man a gba or iwan sha ahenga, ga yó, sha dzwa ye. Kpeye u uter yó, eren or ma kwagh ga. Kwagh di u ka a lu u uter kpa or a wa iko u óón eren ichigh sha mi

ga yum a er nan yó, ka Indior, (Indior ka Kpeye u ken ityó). Indior ka kwagh u kunya je; man Kpeye ka una gba or, tsó una gbagn nan indior yó, mayange a kara beş fefa ga, kpeye una beş chiş kpaş, i yó, i lu nan ken ityó gbem. A lu wanye kpaş, ter shin ngó u nan a ver ishima sha mi sha u óón faş faa ga, sha u chian mlíam ma wanye la yó, wanye la nan hia a mi, iyor ve tuhwan nan a mi er: Indior ityó.

Ka kwagh u ngise Tiv ngohol kasev sha ye je kpa iyor vihin mbayev ikpa iyor kasev a mi la. Wanye kwaghor a sóór kwase yó, or gen nan mough nan dza vihi kwase la er: Wanye kwaghor u a sóór we ne, ka or u injaş ga, ngu a indior ken ityó, u nenge a dzenden kahar ke kahar gaa? Tsó, kwase la nana unwan nahan yó, nan kpaş erş. Mana er or indior ityó ga, tsó ishiór i kpe je. Nahan ishima i vihi wanye kwaghor la a ter na, erş a de un hia a indior ityó, kasev mba vendan un.

Nahan Tiv ór inja kwagh-i dedoş sha kwagh u Indior, er: Ihoşnom ma de ker u u óón wan wou indior sha shighe u a lu yev la, dzan dzan a hia a indior ityó ga, una vaa nan nan kpaş, şş; ga yó, iyange kasev vaa vendan un yó, una gema a na u ibo, er: Ngise u şş un indior ga, u de, un ghande a indior ityó: Inja na yó, ş aluer wan wou una lu chigón je kpaş, una er kwaghbo yó, de chie u tsahan un wer un vas ga, tsaha un doş doş je, a de; u tsaha un ga, una er kwaghbo dzan dzan a hohhol un yó, una kara fa ityó den ga, nahan una vese a kwaghbo, una hingir or u kunya sha ishighe ki iyorough, nahan una gema a na u ibo, ngise vaa tsaha un er un lu yev la yó, kwaghbo ne ma un de, ma a hohhol un dzan dzan ma un dzough a kunya ne, dzan dzan ku nahan ga. (Tsaha nen mbayev er ve lu yev je).

Kpeye shi ngu a kwaghbo ugen u beş fefa ga, mba yer er Ijirkpeye. Ijirkpeye eren or ma ape gen ga, saşş shin ikevnguhar, ga yó, sha ikevwe, kpaş jim je yó, ka shin nguhar a hamba eren or ye. Un yó, ka shighe u Kpeye ngu a er or una beş kara chiş yó, ka garan na una duwe nan shin ikevnguhar la, mayange a beş fefa ga, a duwe nan ivav shin ikevnguhar, nan kara dzenden dedoş ga, nan hingir u dzenden vegher ve vegher, a nyoş je i doş ga, ka una er or yó, shighe u a hamba eren nan ichan yum je yó, ka fam; ka a lu inyom yó, a hire ijime.

Ka ape kwagh u Kpeye a lu ne.

Angev mbu moughon ken Tiv sha ashighe ashighe, angev mbugeney ka mbu va nahan ~~xxxx~~ mbu samber ken Tiv chif, kpa mbu taper mbu kuma u wuan iyor kpee ga; man mbugeney yó, ka mbu samber chif ga, mbu nyóor di sha ahura ahura tsó, ayange a karen yó, mbu bef. Shighe u angev mbu hembe moughon ken Tiv yum yó, ka sha wanger inyom; wanger inyom ka u a dza wafn yó, hough kua iyav mbu nyóon ve mough, kpa iyor ve kpe sha mi yum ga; kpa mbatamen ve shoghom, mbayev ve tehe hough kpishi.

Ató a uange né nahan chif, Tiv mba a ichimbiv sha mi. Man ka a sóor, a nenger, man a lu avav yó, i nyóor nan ken ~~xxx~~ Idyo, tsó a bee.

Kwagh u Idyo.

Hif ngise je, dzan szan nyian, Tiv mba a iyouchi ve, mba yer er: Idyo. Man ka or a yan nana geman a nyóoron iyor ker yó, i yilan nan er: Or nyóoron iyor idyo.

Idyo i yamen (Kóron).

Idyo i yamen ngi akundu a taratar. Ka a lu or a yamen idyo sha u nana nyóoron iyor nana waren ve, ve wafn nan inyaregh yó, nan er nahan.

Inja:

Ikaave ka or u a vande lun a idyo a nyer iyor yó. Adam ka or u Ikaave a gema lu kóron un idyo yó.

ADAM: W Ikaave dza tesem idyo m yan m nyóoron iyor.

IKAAVE: W Ka sha mi, m vanda ga, kpa idyo ngi ichan tsó.

ADAM: W Nahan kpa me yan, i gban ishima yum.

Nahan Ikaave una moughon u dza tesen Adam idyo yó, una tó wanikpa-shimbe na, a ichimbiv mbi diov ker, mbi una dza tase Adam yó, aka a ken wanikpa la yó, ka gberusu u Tiv man Ikehegh man Ijikegh man Agyan-ku. Una dza nsof yó, una kaf Adam eró un va vo, shi una kaf Adam aka a una er yó. Aka a una kaf Adam yó, ka a ne: Una kaf Adam a er wanitimbe shin huwa, man aluer a lu wandwer u hagn akór una vande lun ~~xxx~~ shin huwa yó, ka chif la, Adam una kaf a gba tesen un tsó.

Shi una kaf Adam a er msóron na lun a kwa ga (Lough). Adam a eren nahan chif yó, Ikaave una chinge sha msor u sóron tesen Adam je. Msor la yó, Ikaave una mough una tim ikon ben hunda u wandwer la, un una ta kor a kase hunda la; ka kwa je la. Una hire a kpela ikwa a ningir kwa

la, una kese mtwem una haƒ sha ihwa la a ningir chiƒ, una tɔɔ itjɛgh ki msɔrough kira, una nyɔr a mi ken atɔ u ihwa la, una hure ikar sha ihira una ver, una gema itjɛgh ki msɔrough kira una penda sha mi; nahan Adam nra mba ve vande nyɔron Idyo chiƒ vea nyɔr ken ihwa la, vea gba man msɔrom, kpaƒ mba ve vande nyɔron gaƒ yɔ, vea chihi a nyɔr ker ga, vea tema ken won chiƒ, tsɔ a gba town msɔrom nan ve ker tsɔ. A man msɔrom chiƒ yɔ, Ikaave una wuhe Adam ken wandwer la, Adam a shi ken wandwer la didi, una kure a tsa. Kper nan nomiyange a kɔndon yɔ, Ikaave una dza va, una va dugh un. Ikaave una dughun Adam yɔ, una kaƒ er, Adam a yem a dza chiƒ iyol. Iyol i chiƒn yɔ, ka u ɔɔn iyol je la; Er Adam una gba dzan iyol i chiƒn la, nahan mayange una lam a or ga, una gba lun di viɔɔ; ghem tsɔ; tsɔ una chiƒn iyol, una hiren yɔ, Ikaave a gba ns- ngon sha u a ya kwagh, una kwagh wase u Adam a jiir ruam. Un Ikaave una tɔɔ akaƒ a i tseren or u Idyo la cha cha chiƒ una va ver inya, akaƒ shon yɔ, ka mɔsɔm nan ishwa nan mɔba pake nan ichegher. Una va veron akaƒ ne inya chiƒ yɔ, una yila Adam a va tsa; Ikaave una er lan na wan- iyar kwagh ken akaƒ la chiƒ una kuna Adam sha dzwa. Una kunan chiƒ yɔ, baƒ ve; Adam una ya a kwagh kwagh a er un ga. Ikaave una eren nahan chiƒ yɔ, vea ya ruam; a yaƒ ruam una yɔ, Ikaave una dza er ichigh una va wa, ichigh ki ityol yɔ, ka Ashwe nyian nan aka.

Una va waƒ una jiir, a toor tsuɔɔ yɔ, una shir, una hure ikar una ver wanichenge sha ikar la, una ker ichigh shiƒ wanichenge la, una tɔɔ dzar la una penda sha atse; kpaƒ una gba penda ga, una kɔmbo sha atse a i jiir ichigh mi la man una dza jiir ye; wahir kpaƒ nahan; una shirin yɔ, una tɔɔ ngurikegh una kunde shiki, shi a er ngurikegh una shighe shin ikevaruhar una tase Adam sha er una er or u un nyer nan ken idyo yɔ. Shi Ikaave una tase Adam ichimiv mɔigenev kpaƒ sha er aluer una er or kira sha ivav a dza sha min ga, ve una gema di a er abira yɔ; ka iɔɔ i huragh man ichigh ki shɔrough, a nunwa a njighe a haƒ or sha ivav, i tɔɔ ika i ikara nomso i chair, kwagh yɔ, baƒ je ve. Tsɔ Ikaave una wa Adam ^{kwagh a} una va na un yɔ, Adam a nx va na, ka akundu a tar. Lan inyaregh ki dughun ichigh shin itjɛ kara yɔ, ka bashi u nyila. Itjɛgh ki i ve ichigh shi mi la, Adam una paƒ sha bashi mɔm; kwase u a yer iwer la, Adam a na un bashi; a na kwase la kwagh ga yɔ, avav a dufe nan iyol. Wanye u a dza kesen ngeron va nan Adam la, Adam una na un ikegh. Akaƒ a Adam a va

ne Ikaave la y^o, ka di pe angev a k^or or Adam a ny^or nan ken idyo; nana duwe ve nana na un je ra.

Idyo i ny^ora.

Ka nan na angev nan ka mbu a k^or or nan ny^or idyo na. Angev mbu i nyar idyo y^o, ka avav nan aluar wayo ~~na~~ una er or yun una va nan ago-ngo una pesem nan ave, ts^o, ka nne u ny^or idyo je la. Iyav mbu nne ~~na~~, it^oough kpa/ dze, ashe dze.

Angev ka mbu a dza or iyol yun nana s^or ken inya nan nan kpa mbu a de na y^o, kuma ny^oron idyo vo. Nahan nan mough nan dza ken or u idyo, ngura a dza wa nan inyaragh ki nana na y^o, ka bashi u ny^on; ngise y^o, i lu akunda a taratar, nan ikegh nan ndukwar u teman sha mi, kuran wuhe. Uwe or uange la, wea dza n^on or u idyo la nahan, nan tsuwa igbe ndu-kuar kara, i shi^o gbenger, nan gema nan chir shin inya, or u i lu ny^o-ron nan la, nan tema sha mi; or u idyo^o la a kura wuhe sha ikegh i nan ve a mi la. Auran wuhe kara chi^o y^o, u dza ts^o bashi nba u va pa/ ndu-kuar wou a mi; kpa ikegh y^o, or u idyo^o la a sa/ a mi, ts^o a ts^o or la a wa ken idyo. Iyor ve k^on er: Via ny^or idyo.

I hire nan ichigh nan n^on, ichigh ki idyo^ogh mba yer er^o Kpaasu. (Nenge sha kwagh u ichigh ki idyo^ogh sha kwagh u ichigh ki jiir la, ka Kpaasu je la). Iyange i ka a ny^or or ker la, i jiir Kpaasu la, a shi sha atse didi iyange i kar be^on. Iyange a be^on y^o, nan ture usu, ity^o-ndo i mase shin ken ~~xxxi~~ atse i m^om ts^o Kia suren y^o, u ker shin wan ika u ma, nan u mase yan kwagh ye, shi iyange a be^o u na. Nan na sev u duwe pepe u dza chi^o iyol, wea dza hiren y^o, u va kam ichigh sha iyav u chir ika i ikura nomso (Nenge kwagh u ichigh ki kamen sha kwagh u ichigh ki idyo^ogh). U eren nahan gema, or gen y^o, angev mbu be^o di nan je, kpa^o or gen y^o, mbu be^o ga, nan duwe nan dza kpe.

Nan angev mbu a be^o nan y^o, or u idyo la a dugh nan, nahan we or u ange la, u va na nan ikegh a wua a jiir, a chia; we nan or u ange la chi^o ne ya. Ts^o or u idyo^o la nan na u gbenda; kpa^o a kuma u yemen y^o, u gba yemen vi^ony^o ts^o, u ~~lsh^o~~ nan ayem ga, ka tswar je, u lsh^o nan ayem y^o, angev mbu a hire u her. Idyo nge^o a utswer ts^o; utswer mba idyo^o y^o, ka ve ne: Shighe u ka a ny^or u ker la, kpa^o u yav a kuase ga, u ya ishu i il ga; nan or a ya iyawe i utse shin i ^{va}ishu kpa^o nana lam

a we ga. Man u gba dzan ikon i va jiiir ichigh a mi, kpa. u lam e or ga,
man u gba dzan ichigh ki dughun la kpa u lam a or ga, usu kpa? sap u sha
gberusu u Tiv ken? man u gber u jiiir ichigh mi, man shi u ya kwagh kpa?
ye. Man na iyuwe i mtse kpa? u ya ga.

Ka utswer mba Idyo?h la.

Idyo ka kwagh u inyar kpishi, ngise iyor eren inyaregh a mi, man shi
naan iyagh mi kpa?. Or a yam i man ia lagh nan yam, nana kōron iyor mi
faa, faa yō, iyor ve mgbough hen nan, nomso a kasev, nahan or gen yō,
iyor ve mgbough hen nan, a nyōr ken Idyo, nana duwe man nana lu a kwagh
u pagh iyol i nan ga yō, nan ma? a kahan or u Idyo la sule tsō, or gen
nan kaha un sule dzan dzan je ifam i hiar nahan, man han na tom kpa?
nan eren. Or gen u hen ya u nan kpa? i vande kpen nan / iyol ga yō, nan
ma? nan lu a na gbem je, nan hingir manye na. Man or gen yō, nana shire
di un a va kuman sha er a ve nan inyaregh la tsō, a na nan gbenda nan
yem; nan a lu kase u nom u nan a ve na nan, i nyer nan ken Idyo, ve nom
la una kara ~~xxxx~~ dzwa a inyaregh ki dza pagh ga yō, kase la nan gba
lu her gbem tsō. Ugen yō, nom la a nda? a va pa?, man uten yō, una
lu gbem nahan, or Idyo? la a va wa ishima shio, a vōso. Tsō, nana pagh
iyav, nom la una va nengen nahan yō, a ma? a or u Idyo? la er: kase
ne pagh di iyol na je ve. A kua a mi, a yem a mi; kpa? kase la a dza har
yō, man la a lu u or kase la. Kpa? aluer una na or u Idyo? la kwagh man
nana nyōr un kase ken Idyo ve nana gema a vōso yō, ka kwaghbō. Or Idyo?
la /? nana wua ia? sha ngōivo, nana ha? akundu sia mi. a taratar.

Ka ape kwagh u Idyo a lu na.

Mbatwerek mba Uter.

Uuter nyōr ken tar wase a iwasen sha han na kwagh, dzan dzan sha
kwagh u ange kpa? iwasen ve ngi sha mi nge?. Uuter mba sōron angev yō,
ngise Tiv yilan ve sha hi/hii? la er? Likita, sha dzwa Tsonta. Ka va tse
yō, ve gema yilan er? Orwer, man a lu ina?go yō, ve yila er? Mbatwerek.
Kpa ve vande nōngon u yilan sha ~~xxxx~~ hi/hii? la er? Orchi, kpa? xx shi
ve va de? mba kase yilan ain er? er? Orwer dzaa dzaa nyilan.

Inja i Tweregh y^o, ka iti i akombo a Tiv lu hi/ lun a mi hi/hi/ la^o (Nenge sha kwagh u Akombo). Twer ka ua k^or or y^o, i yila or u nan ker Tweregh y^o, nan va er or u Twer u ker nan la ichigh. Man ichigh ki Tweregh y^o, ki i m^om ga, ki man man ki ^oga iyol a mi, man ki man shi ch^oin a ch^oiyol a mi kpa^o; man shighe gen ka i wua a wua i shighe ~~xxx~~ or uange la kpa^o. Ka ape Twer u nge^o a ichimbiv ~~xxx~~ mbi eren at^o kposo kposo la.

Ka ape i lu man Tiv ve yer Ubuter mba s^oron angev sha uchimbi at^o kposo kposo mban er/ mbatwerev ne. U aen iti i Likita geman yilan er/ Ortwer ne, duwe hen Mbatesen mba D.R.C.M. ken inyom i 1914. Ka inja i Tweregh la, ~~wa~~ mba Twerev mba ken tar u Tiv ne inion^o i hiar, ka ;

mba Ortese man Buter mba kuran tar. ('Dogonlamba').

Mbatw^{we}rev mba Ortese mba hen Mkar hen Iyav ken tar u Ukpar, man sha Mbaakon sha Ukuna, ~~ka~~ kparev kpa^o. Iyouchi i Mbatesen hen Mkar y^o, Dogonlamba kpa^owa uwagh sha mi sha iwasen. Iwasen ve i sha min y^o, ve na inyaregh u yamen ikav mbi tomov mbi twerev mbigenev, man shi ichimbiv mbigenev. Man shi her shon Mkar kpa^o, Mbatesen maa ya, u Mbaamandev, ka cha a iyouchi er, mayel m^om nahan. ~~ka~~ kpa kya iwasen i Dogonlamba ngi sha mi.

I kohol mbaamandev her akur aar, ka Tiv man Udam man Ugenyi man Tsonka man Upul (Fulani) kua Akporo. Mban nahan ch^oiy ortwer u hen Mkar eren tom u s^oron ve; i man iyouchi ve do^o do^o, i san sha iy^o, i ver ichimbiv mbi s^oron inande ker, mb. ser ve; mba kom ve anara, dzan dzan ngav kpa^o. Mba ne ve inyaregh segr segr sha nan na iyange i ich^ooton. Mba er ve kwagh u A^ondo gben, man shi mba tesen mba i sar ve u kenen takerada kpa^o. Man shi mba kulan ishule ve kpa^o.

Mbagenev kpishi amande a ve bo^o, ve yem je; kpa mbagenev y^o, nenger ve. Ortwer tile a iwasen do^o do^o, twer s^oron u hen Mkar kume gwa isa ~~xxx~~ ch^oiy hen ikighir tar i Benue ne. Ortwer u lu hi/ taver tom u tweregh hen Mkar je y^o, lu Dr. Labushin. Man atem je kpa^o lu un man hi/ tom u ortwer jim hen Mkar ye; man lu or u varen ishina sha tom na do^o do^o, man or u taver ishina tsu^o do^o kpa^o.

Man kwagh u a case samber a gwa u tweregh u mbatwerev mba Ortase yun y^o, ka tor Makurdi, Audu.

Itydikaf yó, ka i ne :a Iyange la kpe tor Audu iyol ga, nahan a pine ian a dza hen ortwer u shin Legos. Ortwer la dza nenge un angev na un ichigh kpaɣ, kpa un rumun u tsan shis Legos yun ga, tsó, hire. Hir yó, naɣ kar a kar a nkpeiyol ga na la, va a mi hen ortwer u hen likar, va tsa hen likar er iwer i hiar nahan; tsó ortwer sór angev mbura, hire un jime doɣ doɣ. Dzun la yó, lu Dr. Lefu. Angev hire jime, Iyor mba nengen nahan yó, Tiv kua ~~hka~~ l se man akur a Iyor agen kpaɣ gba wuse kaɣ er: Ortwer u sha likar herba! I nenge ase, tor lokurdi dza a angev sha Legos je kpaɣ boɣ la, hir hen likar yó, angev ngóɣ ga. Iyor mba tesen ave sha kwagh la dzan dzan nahan.

Kpa Iyor abagenev mba ve lu mba sron kwagh fefa ga, ka vea nenge kwagh shin vea unguwa kwagh kpaɣ, ve vande timeninja i kwagh shon doɣ doɣ nan ve wese sron kwagh a mi ye, ve kaɣ er: Kwagh la,inja na yó, ka shembe nan ortwer u sha likar a herba u sha Legos kpaɣ ga. Kpaɣ/jighir-^{ka} jighir u nan a ishima veran. Tor lokurdi ver ishima sha ortwer u hen likar tsuɣɣ, man shi lu fan hen ishima na, mimi je er, una dza hen ortwer u sha likar yó, angev a baɣ un. Nahan er a va yó, angev hire un jime doɣ doɣ je;inja ɣ kwagh i nahan na yó, or a dzuma a mi sha akpa kposo kposo sha won.

Sha iwaseh i sha uange na nahan mbatesen mba a ichinbiv sha han na ya ve u ve lu mi hen Tiv yó, mba sóron Iyor wahan ve je; ityoma mbatesen ɣ ve eren chii ka tom u sóron angev na u herba doɣ Tiv ya. Nahan kpaɣ dzum u na kwagh ngu a gba, ishima ia vihi ve a Ortese yó, ve laha tom u sóron angev la kpaɣ, ve kaɣ er: Ortese ka na Buter u ikogɣ ga, ka Buter u ~~hka~~ sóron angev tsaghɣi, shi ve kaɣ er: Gomna na Ubuter mba-genev ityoma chii, tsó, gema tóɣ avav a sɔn na Ortese, er a sɔn Tiv. Man shi a wagh aduaa, or a fa takerada u Ortese kpa nana er kwagh a mi ga, nana sɔn avav a mi tsaghɣi, man shi nana eren aduaa; tom u injaf yó, nana dzuma a mi ga, dzum la ve kaɣ ve yilon Ortese er ~~hka~~ avav. Kpaɣ Iyongo la ia va karan bara yó, ve kaɣ er: Ubuter chii Ortese a lu Buter u mimi u yunan Iyor ye; or a lahan Ortese yó, nan laha Buter u mimi vo.

Mbatwerek mba Dogonlamba.

Mbatwerek mba Buter mba kuran tar maa iyouchi ve shin Makurfi man s
shin Waka. Mba sron iyor anjev dos dos baba ve je, man shi han na shi-
ghe u anjev ka mba a mough ken Tiv er Agona nahan yd, ve tindi mbayev
vev mba eren tom u iyaxeki ichi/ik tswar je, ve dza gbar iyor Iwambe
her, Agona a maf a hire ijine je. Man shi ve maa ayou a ichi/ik ken Tiv
sha ajir rue wuaf ve ver ichirbiv, a mbayev mba tonov mba sron twer
mba ser iyor, anjev ; saf ka a lu anjev mbu mbu gando ve, man ve na or
uange la taberada man dza ken ortwer u Buter ye.

Er mbatwerek ve be/ri iyor anjev nahan kpa/ Tiv ka ve kpa/ er: Mawange
ortwer una fa it, s'u baba or anjev sha kwaghlan na a ichi/ik niagh ga;
saf mbatsav van rusan er ve be/ or anjev kpa/ man vee sdr a be/ ye. Ka-
lan shi/ke gen ka vee va a or uange man ortwer a sdr, icha a gba kpa
anjev mbu a lu a be/ ga yd, ve hire a nan, / nan dza tshudo atar, man
shi nan hire ken ortwer ye.

Man shighe gen yd, ka or a gba anjev kpa, mawange ve va a nan ken
ortwer fefa ga, ve vande kpanen kaku asor, ve sdr akosabo, ve sdr / ajir
tsu/af, yd, anjev mbu nydron or la iyol je, kpa ve lu di kaga tsd er,
se waa via wase ga, una mough; kpan na je ga, sha ortwer kpa/ i da dza
a min ga, ka na kwagh je ga. Tad, awange a karan yd, or la nan kpa!
Ugen yd, ikdr i nia, nan mough anjev bura je: man or gen yd, vee er
nahan dzan dzan tsd nana va gema ndigon ka /d, ve tsd ve va na ortwer
er, a sdr! ortwer a sdr, a hamba nana kpa yd, ve kpa/ er: Ka mbatsav ve
wao nan ye. Shin ortwer ka una pav or, nana kpa kpa/ ve kpa/ er: Ka
mbatsav ve wao nan ye; ka mpav u ortwer ga. Ka kwagh mba ja kpa Tiv mba na
ortwer ibo sha kwagh u or uange ga, ka a dos kpa ve kpa/ er; ka mbatsav
ve kpa/ er, i do/ ve i dos ye, man a vihi kpa ve kpa/ er, ka mbatsav ve
kpa/ er: i vihi ve i vihi ya; ibo i ortwer ngi sha ni ga.

Mbatwerek yd, er ve fe akaf la nahan chif kpa/, ve ver asana ve sha
ni ga, mba gbe eren ityon ve i tweregh yaman hakan tsd. Ka apo kwagh u
ange kxxxxx man aser u'ange, a lu ken Tiv dzan dzan nyian ne.

New page

Mhembe u Tiv sha Ibenda.

Dzum u Tiv lu sha Ibenda, man Ugenyi gema lu yande ifi Kachina hen uwo u Kurndiva dzan dzan hen wanuwo Ilyufu man iwo iger kpaɔ, er se vande ungtan nahan yɔ, shighe la Tiv chil lu dedoɔ a Ugenyi, ve lu ikar je ve dzenden ve dzuan, mayange num lu ga; Ugenyi ve dzende ve va ken Tiv, Tiv kpaɔ ve dzende ve per di ken ~~xxxx~~ Ugenyi.

Mhiliɔ Tiv fa tso u nahan ga, ve peren iwagh i tyamen sha agber. Agber yɔ, ngise ve gber tɔnkon u a lu ityaven er aseva a har nahan, a kehe iindi er ikase uwe nahan, ve tɔɔ ugber u har ve kperesh ve ikor gbaɔɔ gbaɔɔ, ve kande sha tɔnkon la, u mɔm shin ityɔ na u mɔm sha ityo-ugh; or unde nan tema sha mi tɔɔ nan goaɔ kunden ave sha nger tɔɔ nan per doɔ doɔ. Ainge kpaɔ Tiv mɔa ve lu ken iwagh i tyamen mɔa eren agber mɔa peren mi. Kpaɔ Ugenyi tese ve too u nahan; abagenev mɔa mɔa fa tso u nahan, a lu ve ka dzan hen Ugenyi yɔ, ve naha ve per hen ihongo hur hen pe Turan ve lu ainge la; ka ihongo hur shon je man Gading a lu her ainge sha ayange na la. Dzum la Tiv ve yila tɔɔ er kpane, ka ken mase ityɔ man ve va gema yilan er tso ye. Kpaɔ Iharev yɔ, dzan dzan nyian mɔa yer tso er kpane er mɔa ngise nahan. Akpaɔ agen kyishi kpaɔ Tiv ngohel hen Ugenyi, dzan dzan ati kpaɔ Tiv gema li Snov vev ken dzua u Ugenyi; ati er Moji nahan kpaɔ ka nongo u atighe a ken dzua u Ugenyi. Inja i Moji ken dzua u Ugenyi yɔ, er Shungur; man Agabi, Agabi yɔ, ka iti i ukase, kpaɔ Tiv yɔ, ve gema ve li wa ve u nongo; man Kusko, Kusko yɔ, lu iti i ortamen u Ugenyi ken nongo u Chamba. Inja i Kurasho yɔ, er Toriyɔ, kpaɔ Ayer yɔ, i yila er Kusko; man Adi, Adi ka iti i doɔ Ugenyi ishiam tɔɔ.

Ati ne nahan chil, Tiv ungtan hen Ugenyi gema li Snov vev, kpaɔ mayange Ugenyi yɔ, ma iti i Tiv i mɔm tɔɔ kpaɔ sar ve u /in wan ve ga. Atɔ a uyia imɔngo je kpaɔ ka hen Ugenyi Tiv dzua a min ye; man akpaɔ agen kposo kposo kpaɔ er se vande nengen nahan. Ken mase ityɔ yɔ, Tiv va gba iyɔngo a Ugenyi; dzan dzan hingir itlav.

Itiav mbi Ugenyi a Tiv.

Er Tiv lu doŋ doŋ a Ugenyi yun nahān kpaŋ, Ugenyi va nōngo itiav a ve. Ityō iyango sba yō, i kpaŋ er lu sha kwagh u kper u inpaŋ. Or u Tiv dza sōn ikar na u ken Ugenyi kper, va wa; man va we yō, kara hire a min ga; man iyango dze ken Ugenyi, ikar na la, dza pin un yō, wen kpaŋ er kper ngu her, man er i lu man un ve a min ga yō, hurorō na ugen va tōŋ; kpaŋ una hire a mi yō, una dza ngohol. tsō una va a mi hen ayango ne je. Ikar na u Ugenyi la kpaŋ er: U kpaŋ sha mi, yō, una ver ashe; tsō u Tiv la hir yō, kara na u Ugenyi la ga. Man u Ugenyi moughon dza nōŋ er un ikar na u Tiv la a na un kper na yō, u Tiv la er, kper ngu ga, a de ibumegh vagh ki Uke kira sha a na je; tsō wanor Uke la kpaŋ er: Man ka nyi a yer un ibumegh sha kwagh na nahān? Yō, un di kpaŋ un kara ngu den ga, ngura a na un kper na nyian una dza tama inya a ibumegh nagh.

Tsō ve gba dōchōn xxx ayol a ve ōron akap wue wue. A kpaŋ er: Ngise ne fa ka kper kpa, kara lu se Uke man se tese ne kper ga? Ka kwagh u ne Tiv ka ne kpaŋ er: Ka waa yusa or gema mem uver a we nea? Tsō wantaman or u Tiv mande imo ken ate er: Mbayev dza nan nan wankpan Uke ne a va nagh iyar hēn nahān. Uke mba nyi? Tsō mbayev tsehe gba ghidyen wanor Uke sha ikap kper na. Tsō wanor Uke nenge osor yō, tume toho je, yem dza ōr iyor nav nahān; Ugenyi mba ongo nahān yō, Nyinor vaa! Ugenyi dzu-wa va haŋ shin kpe ifi Kachina tiŋ u sha ilongo. i Gashinbila la, tsō ve shi peren didi va yeran shin xxxix itine Ibenda akō viŋ, viŋ; Iyor mba yav chif ka va kom sha iteghtōngon yō, ve mough ve pav inlongo i hiar; nongo ugen yem sha iliva i i yilan er Ibenda Shitire la, ugen yem ken iliva i i yilan er Ibenda Iharev la. Tsō mba sember ave nahān chif yō, ve tōngo nyinor, ve ger diŋ. Tiv mba nderan anya yō, or wa uwagh dza ga; Ugenyi waa Tiv je faleggh gba, Tiv xxxx yevese nyōr shin akō waa wue na or kara hungur sha Ibenda ga, ve hungwa shin itiev (inya) cha cha ve yer ken akō. Uke (Ugenyi) ya ishar kama ve, ve kōr a kōr Tiv mbagenev kpaŋ, a lu kwase ve kōr a kōr una ve kange' ve yem a mi; shin a lu wanye nomso kpaŋ; man nomsoor u nan lu orvesen yō, ve gber ityough je, er. Ve a Tiv kara mba ikar ga, sha achi u Tiv laha ve er, ve Uke mba nyi? Ka sha mhiŋ u ihom i Uke a Tiv la.

Kpav u Tiv sha inyongo inyongo.

Dzum u Ugenyi num Tiv sha Ibenda, ve hungwa yó, ve maɸ ve kara lu ijiir i móm chiɸ er ve lu sha Ibenda Mbaipusu a Mbaichongo nahan tsó ga. Kpaɸ Mbaipusu pav sha ter ter, man shi va gema pav sha ngó ngó kpaɸ, shi sha ngó kpaɸ ve va pav wanuipaven mba kiriki; uipaven mba kiriki la yó, i mase yilan er, ka: Iyekombo man iyeingó shin ikohogenga i móm. Mbaichongo di kpaɸ pav nahan.

Uipaven mba sha ter ter.

Ónov mba Ipusu yó, ka: Shitire man Kpar man Kum man shi Tongo vough er se nenge ken Itiough l nahan. Kpaɸ se dza a uipaven heman sha npav er Tiv ve lu nyian nahan.

Shitire va mar Ónov ngeɸn yó, i jimin ve chiɸ i gba yilan er Ushitire; Ónov mba Kpar i shi i jimin ve yila er Kparev; Ónov di mba Kum chiɸ kpaɸ shi i jimin i yila er Ukum; Ónov mba Tongo di i jimin chiɸ i yila er Tongov.

Ónov mba Ichongo.

Ónov mba Ichongo yó, ka: Ihar (Iharev) man Gondo (Ugondo) man Hongo (Hóngov) man Ikura (Ikurav) man Ikórakpe (Turan) man Mase (Masev) man Tongo (Tongov), Ityul (Ityuluv) man Iwan (Iwanev).

Ihar va mar Ónov mba ngeɸn yó, i jimin ve chiɸ i yila er Iharev; Gondo di va mar Ónov mba ngeɸn yó, i gba jimin yilan er Ugondo; Hongo kpaɸ Ónov nav mba va ngeɸn yó, i yila er Hóngov; Ikura kpaɸ va mar mba ngeɸn yó, i yila er Ikurav; Ikórakpe va mar di a unav yó, i de iti i Ikórakpe la, i gema i tóɸ iti i wan na Turan, ve gba yilan er Turan dzan dzan nyian; kpaɸ ter jim yó, lu Ikórakpe; Mase di va mar Ónov nav mba ngeɸn yó, i gema yilan er Masev; Tongo va mar a unav yó, i gba yilan er Tongov.

Ahegen yó, se vande nengen uipaven mba Ónov mba Ipusu sha ichombor ichombor, sha uter uter; er ngun a mar wan, man wan la a gema di a mar Ónov nav yó.

Ichombor i Ibusu.

Er Tiv hungwa nahan yó, ve gba hañ itwev je; ve hañ itwev sha inja sha inja, ónov mba or móm ve kohol ve temajjiir i móm sha wanter, i mañ i yila er Kbaivav; man vea ngeñ a ganden u ve a anterev chiñ vea lu gar móm yó, shi ve pav ve tema sha ngó ngó; Kpañ i jimin chiñ i yilan sha iti i ter ve u a mar ve la.

Kpav u ón mba Ibusu.

Hiñ sha iyange i Ugeyi num Tiv sha Ibenda hañ shin itiev la je, tsó Ushitire pav a Kparev. Sha achi u itlav mbi hamba ve yó, ve hingir nu- ngwa nungwa, Ushitire man Ugoñdo kua Turan ve lu gbenda móm; Ukum gema yem a Kparev ityó, kua Kasev man Iharev. Ikurav yó, kwe ugen lu a Ukum ityó, man ugen gema pav yevose hire sha ñime sha ito, sha ijime i Ibenda hen tar u ve mañ ve lu dzan dzan nyian la. Tongov sen a kwe u Ikurav u móm la, inóngo; Tongov va, ve kar per ifi Kachina tiñ hen ape a aregh a Loko la, atse ve nga har je; ve kar ve kóndo.

Utange yó, lu va lu shir vea, Ichóngo, ityó na nti sha ya, un nough di nyór nongo a Kparev. Kwe u Turan u u lu sha jime la hire tsar shi dza unde sha Ibenda. Uke shi dza num ve ve mañ ve hire ve va hañ shin inya. Ityuluv a Iwaneñ yó. Tiv mbagenev undu ve sha ijime sha u ve senen la je; kwe u Iwanev ugen sen a Kagen. Er Shitire undu Kparev nahan vihi Kparev je, ve kañ er: Nahan yó, Shitire hingir ikur gen je vo; ve dza nyór nongo a akur a iyor agen, ve undu ve, ka nahan kañ ve mañ ve yer Shitire er akur a iyor ye, lu ve iti i sha iliahan jeñ. Ushitire wa a ne vev iko ga. Iti i akur a iyor la dzan dzan nyian ka a luñ di ikur i i lu Kparev ga yó, Kparev ve yila di i je er Akuraiyor, dzan dzan iti i Akuraiyor ne i na iyor mba ve kav kwagh u Tiv sha ichombor i Tiv ga andzughul je dzuwa ga, ka ve hen er: er i kañ er, Tiv mba ikwe i hiar nahan yó, ka Kparev mañ Akuraiyor, ka mhen u mba ve fa ga ve henon la; ve kara fa er hañre i lu nyer u Kparev ve yer mbagenev nahan i lu ve iliahan ken asema a ve je ga. Andza atigh a sha iliahan er i ngin nahan ngeñ ken Tiv kpishi, kpañ mba ve fa kwagh u Tiv doñ doñ yó, ve fa ónov mba Tiv mba u har vough, ka Ibusu man Ichóngo; ka ve ve mar Tiv chiñ ye.

Turan mba dza honggo sha Ibenda yó, ve ma/ ve ha/ sha wamuwo u Ipaku. Ushitire gema sen va per ifi Kachina hen ihongo hur hen pe Turan ve lu ainge la; shi Turan hamba hen Ipaku dza kohol Ushitire.

Twev mbu dzenden.

Ushitire per kpa/ gba ha/ twev shin inya tsó ken ikó hen kpe ifi Kachina hen itine i Akóvoruwo. Akóvoruwo yó, aluer u tile hen Jato Akh hen ya u Mbatesen mba D.R.C.M. yó, u gema u nenge a na vegher u ken ityough ki taregh a imbusu tar i ken inese (North-East). Va tema nahan ve lu jingen uwo u u do/ yó, vea unde a tama/ twev sha mi, Ugondo gema lu di a ve ikuwa ikuwa je.

Ushitire mba sha Adikpo.

Man ka tse yó, Ugondo mough er vea dza ker twev. Tsó wanor Shitire u lu er kwase hen ve yó, dza di inde her; mba moughon twev mbu keren yó, un won ve kkin shon la kpa mough a ve ityó er una dza wase wonov nav twev mbu nengen. Ve dzende gba/ yó, ve vó/ chi/, ve dza duwe hen i/ór i ombor, mgerem lu shin mi ga. Tsó ve kar ve gba keren mgerem dzenden? Mba dza dzough a mgerem yó, ve ha/ inya ve ma mumu. Iba ne mumu chi/ yó, ve gema ve ka/ er, ijiir ne do/ je, iyange igen se va tema nen twev he/; man mbagenev ka/ er se va tema he/ yó, Uke vea de di se er se tema i kpe se iyol je kpa? Mbagenev ka/ er: Atadi! se kara unde se ha/ twev sha uwo ne gaa? Iwo shon yó, lu Adikpo man Móvor, Adikpo ngu ikuwa ikuwa a Móvor.

Tsó wanor Shitire la ongo nahan yó, a dza uwegh hen ikpa a dugh mo-ndo kua / iliev a /ó/ hen itine kon hen ijiir la, ijiir la lu ken kpe u Adikpo, man Uke gema lu twev her ikuwa ikuwa; lu ikórnor man ve va ha/ twev har ya. Uke mbara lu iyor Takpugh, orvesen lu iti er/ Bete. Tsó Ugondo hamba hire kan ya, va ka/ iyor vev er/ ve dza tsó/ twev do/ je dzawa ga? Mbatamen ka/ er, yó iyor ve ka/ mumu je a yem twev, inyam kpa/ av; kara ka u a timbir ga.

Tsó Ugondo mba ngur kpa/ mumu gbuv gbuv yó, wanor Shitire la hire di fese je dza ka/ ityó na, er ye ka/ mumu fefa je ve do agó/ ga; un dza nenge twev do/ je chier iyol, yó aluer vea sember yó, Ugondo a dza vande teman a ve; man shi un sange ama/ phi/ ó/ mbatamen nav. Tsó ve ka/ mumu fefa ve mough.

Mba ngur yemen yó, ve dza gba^{nyí} ijen dza kór ve, kua imura kpaá, tsó ve gba keren mgerem na vea ma ma yó, or ve ugen iti na er Ivenbegbev, ngura dza vande azuwan a mgerem, a gba yilan ve genger genger. Mba va dzough her chií yó, ve pine er: Ka aní nan vande fan mgerem mana? I kaá er: Ka Ivenbegbev a fe mgerem man ye. Mbatamen mba ongo er i lu Ivenbegbev man a fe mgerem mara yó, ve kaá er: Mayange or a de ne mgerem man ga! saá ma i lu Agaku Atiikóngo man una fe mgerem na i doá man ye. Ivenbegbev ka orinja^á ga yua.

Tsó ve hamba ve gba dzenden keren mgerem wue wue. Tsó Agaku Atiikóngo dzende wue wue sha dza dugh sha mgerem na ashen mara yó, a gba yilan iyor genger genger, kaá er, an dzuwa a mgerem vo. Mba va dzough her chií yó, ve gba ember kigh kigh, ve gba kaá er: Agaku Atiikóngo dzuwa a mgerem ve, vea ma a ma kpaá, vea yó a yó iyol mi kpaá. Man Ivenbegbev gema kaá a ve er: Ka mgerem na ashen m kaá or ma nen kpaá ne vande ne ga? Ve kaá a na er: Uwe, Ivenbegbev ne, de ayóóso, mgerem ou tsó na ma doá nahan ga? Ivenbegbev kaá er: Ka ma je ne, ashen m vihi na kpaá. Tsó Ivenbegbev tesen veinja i vihi i ashen un vihi, Mba nengen nahan yó, vihi ve. Tsó ve hamba ve gba yemen, imura kór ve je doá ga, ve hingir seá seá, kuma er or a kpe ivóron yó, kpaá ve taver ashen tsó ve dza nár^á hen ijiir la.

Mba dza nár yó, Ugondo va haá heragh vo Ugondo mba nengen Ushitire mba va dugh ken nongo gugu yó, Ugondo pine ve er: Ka nyi ne keren? Ushitire kaá er: Ka nyi ne pin se dagú^á nahan? Se va tvev ga? Ugondo kaá er: Tvev enev mbu hana? Ve kaá er: Ka mbu je ne ga! Ugondo kaá er: Mayange ga! Tsó ayóóso mough, ve gba kpelan tvev, ve kpelan tvev mbu teman sha Adikpo kuma er a nongo yó; kpaá mbatamen kaá er: I haá inya chií a é^á a é^á, tsó a unwa a unwa kpaá, a shi a nenge a nenge sha ikav kpaá.

Ijiir i tvev.

Tsó ve haá inya, mba hes inya chií yó, ortamen u Ugondo kighir mough tile sha yila ortamen u Ushitire la, kaá er, a kaá kwagh u iyange mbayer kóndo va ~~taá~~ nenge tvev hire dza kaá un, man un ve vee, ngura a ve mbayer ityó gugu ve va gbidi un yó? Ortamen u Ushitire la mough tile,

kende yila un u Ugondo la, ka a na er: M wa mbayev gugu m va a ve mer ve va gbiaye u ga ka twev vough m ve ye, iyange wanakiriki wam va dze-nde nenge twev hire dza ka man m ve ye ka iyongo m ve ga. Man orvesen u Ugondo la gema pine mbayev er: Ne unwa nahan y, ne mba ka nana? Ugondo ka er: Ma ve ka nana? Ve y, iyange lu ve, ve vande nengen twev mbun ye, man er Ushitire ve gba va keren se iyongo sha apara nahan y, ve fa ga, ka num ts u mase saren va a Ushitire ye.

Ts orvesen u Ushitire la gema ka a ortamen u Ugondo la er: Y, se mbatamen chi, iyange se se va nenge y twev mbun ga, iyange lu mbayev asev va nenge hire dza or se ye, man i shi i va hingir nahan y, shi se mbatamen se ka inya ve mbayev ve ts ts se unwa pe ka ia kor y. Ngura rumun. Ts wanor Ushitire mough tile pine Ugondo er: Ne Ugondo y, ne mba ka ner ka ne iyange ne vande ts va tsron twev mbun y, tase nan ikav i iyange ne ver la Ugondo ka er: Ka pe iyange ve va ma mamu ne ga? Orshitire la ka er: Ka un je iyange un tsor twev mbun ye. Ugondo ka er: y, ikav kuma ve, un kpa a ka di ikav na i iyange va tsor twev ver la. Orshitire ka er: un y, iyange un tsor twev nav un ts mondo man iliev, ainge vee mende ve, a lu ayie y, i dza nenge hen itine kon la Mba dza nengen y, mondo mende bera, ika iliev kpa mende kamber sha kon je. Ts ikav kor Ugondo, Ushitire ka teman sha Adikpo la.

Ugondo.

Ushitire mba ngohol Ugondo twev sha ayom mba tem y, Ugondo gema tema sha uwo u kor. Ushitire tema sha Adikpo. Man Ugondo lu iyor i kumbur twev mbu dzenden gum y, ve ng sha kor ga, ve shi ve hungwa ka ve dza tema sha uwo u Mtam, tsvar tsvar nahan Ugondo tindi or dza nenge twev sha Mema yande ifi u Donga.

Ts Ugondo hombe hen Mtam, per ifi dza ka twev sha Mema. Tar dop je, or a duwe ken akungo kpa nan gba ts kurugh ts; Kwase Ugondo nana dza ngerem ma kesen, nana shir ikagh er nana kase ngerem kpa nan gba kesen ishu ts. Kwaghyan nge dzende inya; Mase kpa kasev Ugondo va ts kurugh ve tar nase a mi, or a dza ve inya kpa ve ts indiar jinin ve na nan, nan oso nan ya, nan na ngerem, inyam nge durbur. Ve ember ve ka er: Ushitire daa ve er ve gba y, ve gema ve dza gba ve kuma dzwa sha bar, ve naha Ushitire tar je i dop ga.

Tsô iyange la yô, Uke hi/ u yaren sura a Ugondo indogo. Ugondo kpa/ ve kôr ishu, Uke di kpa/ ve kôr ishu. Icha i jbe yô, or Ugondo ugen iti na er Avihitnev, hi/ num a Uke sha ishu i kpelan. Uke er ka ve man ve wâo ishu ne ye, Ugondo di er ka ve ve tum ye. Man Ugondo tema hen tar la kpa/ do/ ve a Uke ga yô, er Ugondo ven tema jil jil er Uke ve vande hi/ ve kpa/, Ugondo tema jil jil mayange ga.

Tsô er ikambeika/ vande lun Uke ishima a Tiv yô, Ugenyi kpa/ nahan er Ugondo mban ka Tiv ga? Er nan man xxxi ve va negi iyar kpa/ nahan? Tsô Ugenyi hire dza tsô Uke mbayev ve va itiy ve va tise Ugondo boy/ gboy/, aye du en dza kenen a or/ kpa/ lu jay man benda u yaren dza kenen maghyan kpa/ shiou. Tsô lan Ugondo ishima kâk chi/. Ma itur i Tiv i mba kpa/ dondo a ve ikusa ikwa u ia dza tise ve itiy ga, lu di ve Ugondo tsegh/ je.

Tsô itay nci nanter Ugondo yô, ve kpa/ or/ Aluer ven tema hen tar dzan dzan yô, mbayev a va kpe ifen, madia kpa/ kpa/ nau ga, agerem kpa/ ka ga, a lu sha itiy xxxi mbi nahan tsô yô, ra i lu ve kpa/ a, xxxi ve ma ve wâo Uke dzan dzan tsô Uke na ve va yev no kara? xixi- lu u ifen ne kaba va, ven dusa, Uke ve jba luran inyarev tsô, Tsô Ugondo jba luran inyarev mbi mbi lu ve tsô h yun yô, dur yaren da boy u uro u tsema. Tsô mba peren inyarev mbi do/ ve chi/ yô, ve kaba xk ve jba luran.

Muzabik Ithembe u Ugondo sha Idema.

Ugondo mba kor mbayev vev kua kasev chi/ mba dugh yô, Uke kar nyôr gba kôron ilev. Ve kpa/ er: Se hire kôron nen ilev kara, Tiv vea dza se hana? Vea fa ityô u peren ifi kpa/ ga, vea tser a gbenda u yemen kpa/ ga. Yô, kwagh ga, se kôr nen inyarev chi/ tsô, se dza kôr nen ve.

Kper u Ugondo.

Tsô Ugondo mba dza nâ/ hen kpe ifi yô, lan ve ishima er vea er chi/, mbayev man kasev ger mlam di/je. Tsô wantamen or/ Ugondo dza uwegh ken ikpa dugh wanishegh, shir kese agerem ma ifi- tsô ifi maa uma hen atô jighila/ er ka kômbenda nahan dza duve yande la je. Tsô Ugondo kar hungwa per yea cha cha. Mba peren chi/ yô, tamenor u Ugondo ugen iti na er Dangî, pin huror na Kanjikombo. Mba kpa/ er Uke wua Kanjikombo yô,

chin mase hire per er un kpaɔ una dza Uke ve wua un, un kara fa kwagh u una lu ɣ sha won tswen una er gaɔ Tsɔ hir yɔ, maɔ kar dza nyɔr je, Uke maɔ wua un. Uke mba wɔ Dangɩ kara ~~mbara~~ shi mba ker inyarev chiɩ yɔ, ve kaɔ er se dza kɔr nen wanikpaneve mbara nahan. Tsɔ mba numun sha iche Ugondo mba dza nɔr shin kpe yɔ, Ugondo per a ne vev yem ve, lan Uke ishima chiɩ, ve gba tuhwan Ugondo hireh; Tsɔ Ugondo war hire ken tar u Tiv; kpaɔ mbatamen mba u har mbara yɔ, Uke wua sha Idema:

Hen ijiir i Ugondo per la, mayange je a lu fam mgerem maɔ a lu kpishi je kpaɔ, u hungwa han ijiir la u uve gaɔ Ijiir la yɔ, ka er Donga a lu nahan tsɔ, tɔn u sha tegheleɔ, mba yer her je er Ihongugondo.

Ka pe i lu man Ugondo ve tser vaɔn Idema kpe la. Akaɔ a ve a tar chiɩ kpaɔ a nga sha bar u Idema, ka kpe i lu man Tiv ve kara moughon ve undu ityɔ ve, ve dza tem tar ugen cha cha ga la, er iyor aba nengen ve ashe ga; yɔ, aluer vea dza tema cha cha yɔ, kwagh a dza tser va; er u tserm ve mba lu a. I n in ka pe i lu ne.

Machina.

Dzua u Shitire lu aka Adikpo la, iyor i Machina gema lu di hen kpe ifi Machina je. Ve yɔ, ve vande lun; Shitire va haɔ sha Adikpo kpaɔ, ve ve lu her. Sadiya ve lu han tar la je Tiv lu a va sha Ibenda ga. Man er Shitire va haɔ sha Adikpo, ve, ve gema ve lu ifi tɔn shin, nahan Adikpo ngu yande itɔn ki taragh, Machina ngu yande u itɔn star. Iyor Machina la lu gar mba toɔ. Ortamen ve la i yilan un er Kukwa; han iyor aba ken gar u Machina la i yila ve er Igbakpa.

Ve Igbakpa yɔ, dzua ve ngu ndzughul ndzughul. Ka ve Sr dzua Tsonka man dzua Ugenyi ve nunwa chiɩ. Akar a nenge iaren ve kpaɔ la lu u sha akaɔ a har, shighe gen ka ve er kpaɔ kwagh er Ugenyi mhan; man shighe gen ve er er Tsonka nahan, mba ser akombo man mba eren 'salla' kpaɔ; kwagh ve chiɩ ngu igbenda i hiar. Gar ve u ve gba her la, nyilan ka gar ve la je ngise i yilan er Machina ye; Ityɔ ve ka iyor Waka. Kpe Waka ugen kpaɔ mba yer u er Igbakpa; kpaɔ ve Uke ayol a ve yɔ, mba yer ken dzua ve er Amakwariga. Ve Igbakpa yɔ, er i hiɩ man kwagh ve a lu nahan yɔ, dzua u ngise iyor Waka duwe cha cha ken 'Kororofa', ve ningir ve va duwe shin Lokoja; ve kɔndo ve va sha Benue je, i maɔ i yer er Abatse la. Ka ve kpaɔ mbagenev kar yem dza haɔ sha uwagh u Logo i yer er Akpe-

na ~~na~~ ve kafa bar la; man kare ve ugen mba yer er Alufu. Ewe ve u tamen mase karen dza ha/a ken kenen i yer er Waka la. Kpaf ve ayol a ve y^o, mba yer er Uka, man Tsonka y^o mba yer er Jukun, man gar la y^o, mba yer er 'Wukari', man as^ondo agen ha/a han wanti^on tar la wue wue je. Ka ken ve je man Mgbakpa duwe y^a.

Ity^o i Mgbakpa.

Nahan ve Mgbakpa y^o, ka wanigba u iyor Waka (Jukun), sha achi u ngise shon apenan u Jukun abara dzenden y^o, as^ondo a Tsonka agen lu a ve ity^o, man ve Tsonka abara lu mba sha Kachina u a lu ken tar u Tsonka ikuwa ikuwa a Bornu la, nahan ve ndongo ve er Jukun, iyor Waka la, ve mar ^onov a mi, mba nomso man mba kasev. ^oNov abara mba va hingir iyor y^o, uter vev kpaf ~~ka~~ kara lu ga, nahan ve nenge uter vev eren 'salla' man un^o vev geman siron akombo; nahan mba ve mar ve abara tese ve igbenda la chi/a, y^o, ve kpaf ve dza sha i chi/a; man dzwa kpaf nise uter vev fa dzwa Jukun do/a do/a ga; man un^o vev di kpaf gema fa dzwa Tsonka do/a do/a ga, nahan un^o vev vev siron kwagh a uter vev y^o, ishenber kwagh igen i ve fe ken dzwa Tsonka ga y^o, ve gema ve yila ken dzwa u Jukun; uter vev di kpaf shi, nahan dzan dzan ma/a ve ^onov kpaf ve t^o u ^onov man akaf nahan. Amayan a ve kpaf lu rogo, kwagh u Tsonka, man ikulere man unua kua waine, k agh u Jukun, ka pe i lu man kwagh ve a lu nahan la. Man er i hi/a ve ve lu twer ha/a y^o, ka munde shon u iyor Waka/shon, inyongo ve ha/a itwev wue wue er i vande taron la, man ve hi/a ve k^ondo hen iri la ve dza ha/a twer ha/a ye. Kwagh gen u a shi u nenge man u fa er ve lu wanigba u Waka wini y^o, ka sha a ma/ in^ongo je. Kwagh u ^onov y^o, nonjo ve ugen nju shin Waka dzan dzan nyian, Tsonka mba / yer 've' er 'Makwariga'; mba ken gar u Waka je, ve tema vegher ve dzan dzan ve sughur hen tembe kasua u Waka vegher u ken imbusu tar i yan. Kpaf er tar u lu geman ainge nahan y^o, kpishi ken ve mba hombo eren 'salla' man mba ha/a ~~ka~~ rige kpaf, shainja i tar u hegen/ ka nahan je man Uke ve gem yilan ve er 'Mgbakpariga' ye,inja na y^o, er: Mgbakpa mba rigav. Kpaf mbagenev ken ve mba eren andza ve a ngise vough.

Man shi kwagh gen u a lu u or a k^orchie u fan er ve lu kwagh m^om y^o, ka un je ne: Ngise dzum u Tiv gema yan toragbande la, or a va ya tor hen ve kpaf, ve na nan gbenda er nana dza mase kiren tor sha Waka, ka ape

u uter vev kpa ve lu la, ka shin Waka nana dza kure tor ye; ve, ve mba wan, Waka ka ter, Nahan ngise Tiv ve ya tor hen Kachina ve dza kure hen Waka. Ifi u ve tem hen kpe na la, ka gbaŋ u Benue, kpaŋ mba yer er Ifi Kachina, ka sha achi u lu ve man ve vande teman her yó; i lu nahan ga yó, ma i yila iff la er ifi Tiv, sha achi u Tiv memba ngeŋ hen xk na. Gadiya Tiv hiŋ haŋ un tiŋn u shin ityó na je kóndo dzan dzan kar Gashi- mbira, nahan chiŋ kpaŋ mba yer er Ifi Tiv ga.

Ka ape kwaghi u Kachina a lu ne.

Kwaghi u Mgbakpa Kachina.

Mgbakpa (iyor Kachina), ve yó, ve vande lun hen ape kbagbá ve lu ainge la. Iŋhe ve ngi a ya u tor Hóm cha je ga, kuma mayel móm kpaŋ ga; ngi veger u ken imbusu tar i yan sha igungu; ahungwa a beba a ve kpaŋ a nga her, ijór ve i Tiv waŋn icham tor teren er Kuandaadi la kpaŋ ngi her, i doŋ mgerem je dzuwa ga, mayange i om ga; m erem ka mja uma han han kpaŋ i yó, i uma ga; ka her kpaŋ Tiv hiŋ yan tor ye. Ve yó, mayange er ve lu a Tiv je mba a er iyongo a Tiv ga dzan dzan nyian. Ne va mough hadra ve va haŋ hen ape ve lu ne; ka cha a tor u Utur u i yer er Agishi la ga; nahan er ve gba je, ka ajiir a ve a teman a her tsó ne.

Onov mba Kachina.

Kachina mar	1. Adasu,	2. Kachiti,	3. Aji.
1. Adasu mar	1. Angfu,	2. Ingyerewe,	3. Isa.
2. Kachiti mar	1. Agbengabo,	2. Salufu.	
3. Aji yó, mar	ga tsó kpe.		
1. Angfu mar	1. Agyo. Agyo nan Angfu ka ati a hurban daga iyor Waka		
	ichina.		
2. Angyerewe mar	1. Na, wankwase. Inja i Na hen dzuwa Ugenyi yó, ka		
	ngó.		
3. Isa mar	móm u nonso kpaŋ kpe.		
1. Agbengabo mar	1. Adi.		
2. Salufu mar	1. Agbu. Salufu ka iti i ken dzuwa Eonka.		

Utor vev.

Aji tema tor dza Waka dza ngohol ikav nbi torov, lu riga u pupuy gir-ki, shighe gen i lu kwarkwata man shi i na un nyinya er a de dzenden shin inya ga sha achi u ka wan u Waka. Ve yó, i nagn ve ma idyer ga, saŋ saki. Utor vev chiŋ kpaŋ ka ape i eren a ve dzan dzan nyian la. Aji va kpe yó, Adasu tema tor. Adasu va kpe yó, Adi tema, Adi va kpe yó, wan na Angyu tema tor. Angyu va kpe yó, Agyo tema, Agyo va kpe yó, Agudu tema, Agudu va kpe, Adi ugen shi tema; Va kpe yó, Ala tema, Ala va kpe yó, Alasarki tema, va kpe yó, Adasu tema, Va kpe yó, Adiwanya tema, va kpe yó, Adasu tema, Adasu va kpe yó, Idiuyaki tema, ngu har nyian, hen shighe u takerada ne.

Akombo ve yó, a nga kwaghká nba a Waka; ati a a yó, ka:

1. Agachi, 2. Asham, 3. Umuu (ke akuma je la,) 4. Alu.

Uter u a chiŋ nba ser sha tashi er iyer Waka nahon, nan nba gem nba ser a i yer er Asham la sha fule; Kwark ve u ve kombo fan chiŋ yó, ka akondo man beba-haŋ; hen tar u ngise la ma ikur hamba ve sha akaŋ ne ga.

Utur.

Utur kpa Tiv va kohol^{ve} a kohol hen tar u ve lu hagen na, ve kpaŋ ve vande lun har ngise je; kpaŋ hen pe ve lu jim nan Tiv sen va kohol ve yó, lu sha Laka. Laka ke uagh, yare nba har kwishi; ka ape ve vande lun man Tiv yó va kohol ve la. Ve lu hen Laka dzum u Tiv lu sha Ibenda la je; Tiv ve dzende ikbrnoŋ ve va dura sha ve. Ve lu a Tiv doŋ doŋ je; ka hen ve kpaŋ man Tiv lu dzura a adzembe a i yilan er Ijebetur la ye. Dzum u Ushibire lu sha Adilgo la kpaŋ Utur lu hen Laka, ka kwe u Ukar u i yer er Mbagen la man dzenda ve sha Laka ve hamba ve va haŋ shin Ikó-dura, ve maŋ ve lu gben ye. Utur nba kposo a Kgbakpa. Iyer mbagenev nba kaŋ er Utur ka Udam, kwe Udam u i ~~XXXXXXXXXX~~ yilan er Haba la; kpaŋ ve ayol a ve yó, nba ton er, ve nba Udam ga, ve nba ve di je. Utur ka di ~~XXXXXX~~ wan u Tur je.

Utur lu a Tiv imŋgo ngise je, kpaŋ Utur heman twev teŋ Tiv dondo je. Kpaŋ mayange Tiv rumun Utur gaŋ ve dzer dzan Utur iyol sha nua gben. Utur a kaha sula, Tiv ve va yer har ve kór kasev Utur ve dza teŋ, ve wua a wua mbagenev.

Leke.

Hen pe Tiv va kase hemben Utur je ve^h Utur va ma^f ve va lu hen Dura ape ve lu ainge ne y^o, lu hen Leke. Leke ka kon, man nongo u ikoⁿ shon la nge^f hen ikongough kira kpishi, y^o i ma^f i gba yilan her chi^f ts^o r^{er} Leke. Man iy^o mba ve x^l lu her ainge y^o, ka Mbagen, Mbadzagee.

Man er i hi^f ve Tiv hemb^e Utur her y^o, lu nam. Ity^o num shon y^o, ka i je ne: Or Tiv dza tor u Utur inya, y^o, wanakiriki u or Tiv dza a na la, kar ny^or sha kwa, gba dza hondon kwase u tor u Utur ity^oough; ts^o wan u tor u Utur la dza nengen nahan y^o, do^f un ga, hire va ka^f ter na, tor u Utur shin won er: Wanakiriki u orvannya ne ngu x^lin dza hondon kwase tor ity^oough. Tor ongo nahan y^o, un di kpa^f do^f un ga, yadiya Utur rumuⁿ u or a bende kwase tor ave iyol ga, man ngura y^o,^{ng} hondon kwase tor ity^oough je, shi ts^o bashi lu wan un kpa^f. Nahan wan u tor^u Utur la ts^o avaaⁿ dza ta wanakiriki u Tiv la wua, ts^o va^h ka^f, Tiv nough s^o va chir Utur a itiav, wua Utur kpi^h dzenda ve; ve nough ve va ha^f shin ik^o Dura hen pe ve lu ahengen la.

Iy^o moagenev mba zaan er Utur ka Udam nongo u Udam la mba yer u er, Mbabu; kpa Utur mba nyinan gben je er Udam mba kposo, ve Utur ve moa kposo, miu y^o, ve lu ve dondo tnev a Mbabu moara; kasev kpa^f ve v^oson a ve, kpa^f ve lu kposo, mbara lu di kposo je, dzen dzen Tiv va pav ve a Mbabu sha utia; Mbabu yer Udam, ve, ve mase hiren kon ve Utur tsagh^h.

Miraven mba Utur.

- Tur mar 1. Kwe. 2. Udzi. 3. Waku.
 1. Kwe mar 1. Doga. 2. Nube. 3. Ndano.
 2. Udzi mar 1. Shon. 2. Udnei. 3. Pate.
 3. Waku mar 1. Uvandu. 2. Agbe.

Utor mba Utur.

Utor hi^f tor u yan sha Leke hemb^e Tiv hemb^e ve la. Or u Utur u hi^f yan tor y^o, lu Kwe, wan u Tur u tomen la je. Un Kwe ya tor, lu shin Waka dza ngohol tor ye. Er dza tor y^o, dza a inyarech er ibua i hiar nahan, man tor Waka dza na un tor ye, na un ikondoil man parvagu, man afia u chirin sha ity^oough. Mhyer u sha ya: Er tor Kwe dza hire Waka y^o, mir

msórom, ityó na dzuwa chí/í, kúhwa va ver un, na/ un ya. Ka pe Utur mba ve teman tor chí/í ve eren je la. Kwe va kpe kara yó, Udzi tema tor hen Mboudzi; va sa/ín yó, Ukaku tema hen Mbaukaku. Mahan ve di yó, mba tem tor sha ikwe i tiar ne tsó. Dzan dzan Masera va kpa/ ka tor Agishi tema hen Mbakwe ye. Ka kwagh u tor u Utur la. Tiv kpa hi/ yan tor heh dzum u Utur lu sha Laka la; kpa/ Tiv gema ngohol di hen Utur. Mi/hi/ la Tiv chí/ín dza/ín Waka ga, nahan Utur ve dza ngohol hen Waka vea va/ín a min yó, Tiv ve gema ve ya hen Utur. Dzan dzan Tiv va gba ma/ín dzan Waka dza yan tor ayol a ve, u hangen dza. Tor u Utur ve dza va/ín a mi ken Waka la kpa/ lu u hangen dza.

Ikay i Utur.

Ngise // Utur eren na kwagh ó/ín ayol ga, ato kpa/ ve beven ga, anyi kpa ve daga/ín ga; abaji kpa/ ve boeren ga. Ka mabondo u ve va dondo a Tiv hen Laka la kan ve gema eren a/ín a Tiv la ye, dzan dzan anyin yó; ve la dza Tiv vach, sha tar ve yó, ka ver tema ve ayol a ve kpa/ ve sron kwagh ken dza Tiv; amar a Tiv chí/í ve ga; a/ombe kpa/ Utur mba ser er tiv nahan. Ma/ hen na a/ombe ve mba de sron sha tashi ga, er/ tashi hang. Ka kwagh u Utur la.

Dzan u Ushitire la sha Adikpo la, Mi/hi/ yó, ve kpa/ vili ve ga; ve shire sha sha ikwe, dzan dzan hen Adikpo kpa/ ve lu a dzuwa a sokpo u vea var indyulwar ga; agere/ kpa/ na/ ve do/ so/ Uwagh u ngara u kpa/ er a kwagh hen Mochina Ala u dzan Waka kan/ gor u, hen Ikuray vachter ken ikwasu tar i ikwe, ik/ yer er kirchike la, Uwagh ase kwagh u u. Un kirchike la ka Ushitire je lu li un iti i kirchike la ye. Er a kende Uwagh nahan a kóndo dzan dzan a dza unde sha itjough nagh sha uno u Adikpo je; ape a dza var itjough la a pav asaregh wue wue, nan adzande nge/í, ikwembe kpa/ nge/í; ka her nan Ushitire chí/í ha/í twev ye, nan a lu ve ka mirin msórom yó, ga shin ikwembe na la, nan ve dza mir ichihensón ye. Mahan dzan dzan tsó; ve gema pilan adzande nan ikwembe na la chí/í er, ka adzande a kirchike, nahan hingir iti i uwagh la er kirchike u Ushitire.

Mhongo u Ushitire sha Adikpo.

Ka tse yó, sule beş Ushitire sha ató u Adikpo, nahan ve hungwa ve va shire sule shin inya. Mba ngur shiren sule shin inya yan iyiagh doş doş yó, iyange Ugenyi dzeade ikórnor va duwa nenge nahan; ve kaş er: Kpash! Tanikpaneş mba i yar er Tiv mban wa ichihi tsóş! Ve hungwa ka mba va kóş shiren sule shin inya? Vea dza se hena? Se hire se dza lóş non wanngbia-nev aseş yó, se va kór nen ve ken itiev se dza teş nen. Tsó ve hire ve dza kaş wanngbianev vev nahan.

Iyange la Tiv (Ushitire) yar, mba ngur kahan sule yó, Ugenyi gba wuan Tiv, kpaş kwagh la Tiv fa un inja ga, jadiya sha achi u ve Tiv yó, ngise vea ndáon itlav yó, or a kahan sule kpaş mayenge ve wua nan ga, or a yar a yar sule u kahan man or a va nan inya ken ya kpaş mayenge i dza yila u a yar sule la ga; a gba orwanya la yua yó, nan man han yar a dza kohol ngura ye. Kwase kpaş sha hişia la Tiv wuan sha utia ga, ka ken kase ityó men afer a iyor va kama wuan kaseş kpaş ye. Nahan dzep u Uke va homba ve ken itiev kpaş, Tiv fa er Uke vea wua ve ga sha achi u ve mba kahan saleş Ugenyi wua nonso, mba ganden jema kór kaseş kua apayev yon a mi, dza lu ve ikpan. Ugenyi dzer a Tiv, mayenge ve rumun er Tiv ve shire sule i gpe ve iyol ga, ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~ nahan inyon ijen yó, ijen i gba Tiv je i doş iyol a, or tsó wun u nan u kase nan teş nan yan kwaghyan mi, nan koso u nonso. Ichin er Tiv je dzura ga.

Nahan Ushitire homba sha Adikpo chíş sen haş sha wuo wun ikura ikura a Adikpo, iti i u er Kpeşol, Dzura la Mhongo dza hire ken Mhona va kama sha Abun (ka wuo), shi ve ngagh ve mba kenen trow. Tsó er Ugenyi va kumbur a Ushitire yua kua ijen kpaş yó Ushitire sha dzendan Ugonde ityó, Ugonde heman tsó Ushitire chíş je, ve va haş shin wawuagh wun i yila un er Ahonga. Ushitire mba va haş ken Ahonga yó, ve yóş ijen chíş Tsó ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~ mba neagen a wanityanu u Ahonga yó, ve kaş eri óve ngeş yua nahan aluer vea kaş er vea kase agerek shi nin vaa dza karon mumu yó, agerek kaş yina ve, ve ngeş yua, yó, homba dagn u vaa dzara unumu vev chíş vea gba haşn shin ityanu la tsó, ven na.

Tsó ve kohol unumu vev chíş va haş shin ityanu, wua ya şer dza tena shin warara u shin tareş nyiagh je; kpaş ve fa ga. Tsó ve kar ve gba kenen agerek nan, mba na ~~U~~ yó, ve kaş eri Va ra agerek na mumu

vo, yó, vea ya ase mumu, tsó or a shir uwagh yó, nan kese warawa tseghy; Ugondo ger alan tiig, gba sen Ushitire yilan ve ibunegh, dzan dzan kwagh la Ukum va nase van kpa, unghwa; ve dzer sen Ushitire gben, ve yila Ushitire er, Ukunde mumu mban. Dzan dzan nyian kpa Ugondo man Ukum ka a lu ve ka keren Ushitire iyongo yó, ve yila er: Ukunde mumu mban.

Ushitire mba kundu mumu hen uwagh u Ahenga, ayanje nga kar yó, ve undu Ugondo her, ve gba senen, ve dza kpa shin Akpena, ve dondo a iyor Akpena (Jakun mba Waka). Ayanje nga kar yó, ve gba iyongo a Uke mbara, ve hembe. Izum la yó, kwe u Turan ugen kpa lu a ve imongo. Mba kaxxi hemben yó, ve kara hembe chi/ ga, Ushitire mbagenev kpsihi man shi asó-ndo a Turan agen shi lu a Ushitire shi min imongo, Ushitire mba ve nase shin shi min yó, lu Gaamba, kpa Gaamba chi/ ga, lu di Mbavughur man Mbaiyongo tsó; hi/ni/ la yó, Mbajir kpa lu; kpa mba ve keren iyongo yum yó, Mbavughur a Mbaiyongo man Turan dzuwa nongo a ve dzenda ve cha cha; Kpav yó, dza a ne vev ga.

Mba shin itiev.

Ve mba ve lu shin itiev dzan dzan nyian yó, kwe i Mbavughur chi/ ngi shin mi, Utange man Mbaicher chi/, ve tsuwa mba shin itiev, man Mbaiyongo, Mbaiyongo mba ve lu shin mi yó, ka Tswarev man Uke mba iyor Agia man Mbaiyange, man Mbagesa man Mbawar man Tóbo, Mbaagia. Tóbo mba Agia yó, Agia, ngise Ushitire dza kper man Agia dza kór or Tóbo la ye, un or Tóbo la va mar ónov mba ngegn yó, i sa/ i gba yilan er Tóbo mba Agia, man Agia gema lu or u Gaambe/ ve Tóbo yó ve sa/ shin itiev. Uke mba iyor Agia yó, lu di Uke mimi je, iyor Agia dza kór ken toho ve u har, nom a kwase, mban chi/ ve sa/ shin itiev.

Man Turan kpa mba ve sa/ shin mi yó, ka ón mba Ichembe man ón mba Chongba; nahan sha iyange la yó, ve nge/ ga, shin er ve lu akur imongo je nahan kpa, ve kara pav aka/ kposo kposo ga, dzan dzan tor ve chi/ kpa va lu móm.

Er ve lu shin itiev a Turan imongo nahan shi ve hire di imongo je, ve va sha Adikpo, kpa er ve shi ve hire yó, ve kara lu ijiir i móm ga; ve Ushitire kpa ve kara ynde sha Adikpo ga, ve nase kpa sha iwo igen i i lu ikwa ikwa a Adikpo yó. Man shi ka dzun shon la man ve Ushitire apol a ve kpa/ ve pav sha ter ye. Ónov mba Kpav lu kposo, i yila en/

Kpav; Onov mba Gaambe lu di kposo, i yila er Ongaambe. Nahan Ushitire mba shin itiev kohol mba ve tema sha Adikpo la chif ve yila er Ushitire mba sha Adikpo; mban ve kohol di Ushitire kua ~~Enix~~ Turan mba va lu a ve la chif ve yila er Ushitire mba shin itiev.

Er ve dza hire la yó, Kpav yó, kara je kpaɣ lu ve dza a ne vev ma pe ga. Gaabe dzenden a Ugondo man Turan nahan kpaɣ, ve yó, ve hungwa sha Adikpo ve haɣ shin inɔa hen tar ve skon u ve lu her dzan dzan nyian la; kpaɣ ityó ve igen nyi^lshi dza unde sha uyo u Harja, hen pe u Ibavughur ve lu ahegan la, shi kwe ugen u i yer er Shiakpev la, gema unde sha Uwo-ikó. Ka tar u nɔise Ushitire lu her er ve hamba sha Ibenda ve per je ve maɣ ve lu her dzan dzan nyian la; mba shin itiev di kpaɣ ka ape u ityó ve lu dza undu ve tsó ve lu la. Ka pe kwagh u tar u Ushitire u lu ne. Ka uipaven mba Ushitire ne. Nenge sha 'page'

Turan.

Turan kpaɣ dza a Ushitire chin itiev inɔgo. Ve undu ityó ve igen shin mi ve hire ve va a Ushitire sha Adikpo inɔgo, mba hir yó, ve undu Ushitire ve kar ve ~~er~~ ve dza haɣ sha Nkar kiriki; Nkar kiriki ngu di cha a Ibenda er unayel ikundu nahan. Iba hongo yó, ve maɣ ve haɣ shin itiev hen ape ve lu dzan dzan nyian la, ve haɣ dzan dzan ve wa Nkónon otó. Kwe ve ugen u i yer er Maglev la yó, dza mba ikawa ikawa a Kuan je. Ka uipaven mba Turan ne. Nenge sha 'page'

Ugondo.

Ugondo kar hen wanuwagh u Ahenga hen ape Ushitire lu kande mba shin ityangu la, ve kar dzan dzan ve sen ve dza per ifi Kachina ~~nikta~~ tión shin Nóngov la, ve yem ve dza un^dge sha uwo u Asukunya hen ape Nkakar ve lu ainge la. Asukunya yó, ka ma jeje uwo je ga, aluar u duma hen Wannure u ver ishig^h jighiraɣ u dzan Abetse yó, u dzende sha igbuda er unayel u tar (3) tsó u dza ar her je; ngu igbuda la ken imasa. Kpaɣ ve n^gar her yam ga tsó ve hamba sha mi, ve va haɣ tión u shin kpa ifi u Kachina, dongo a Tóabo.

Iyongo i Ugondo a Tómbó.

Er Ugondo va haɣ dondo a Tómbó nahan ve de iyongo ga. Iyange la yó, or u Tómbó iti na er Aka wan Chamwa, mba ngur nanden toho ningir a ikagh yó, Ugondo mough ta num sha ni, kór wanigba u Tómbó, wanigba la iti na er Ikpaakpe, un lu Yandev ^{mba} va shir shin igba na Tómbó. Ugondo kór un ken toho la yem a ni je dza mande igbe, maɣ kpe ken igbe. Tómbó nǎngo iyongo la a Ugondo je, iyongo rumun hiɣmen ga, dzan dzan shi ve va mase nǎngon a Mbakor.

Iyongo i Ugondo a Mbakor.

Man kwagh u a mase perená a ve je yó, shi lu iyongo ve a Mbakor. Ga-diya iyange i ve ve lu hen wanuwo u Asukunya ve tema s hen tar la chiɣ, nǎngov lu hen wanuwagh u Ukoghor; ve Ugondo ve hungva ve va haɣ hen uwagh gen i yilan u er Konikar yó. Iyange la Mbakor sen va haɣ di hen tar la, vor Ayange nga kar yó, ~~xxxxx~~ Sokpo Agav hen Mbakor hen Mbaichóghor ~~xxx~~ mir ibem, Mba dugh ibem yó, Mbakor lu uipaven mba vesen u har, ka Mbaichóghor man Mbalahan, nahan Mbaichóghor dza ~~xxxx~~ uwagh ki ibemegh mǎm, Mbalahan dza di mǎm. Tsó Mbalahan mba dza kar a uwagh ku ibemegh hen akǎngo a Ugondo yó, Ugondo kaɣ er ka sha achi u nyi man Mbakor ve va kar a ave a ibem hen akǎngo nahana? Tsó ve mough num a Mbakor jeɣ ve gba tan iyor avagh, nahan Mbakor hingir itia v a Ugondo, ve nǎngo jese utia je. Kpaɣ Mbakor hamba ve, dzenda veɣ Ve hamba shin Konikar tiɣn shin ape iyange tor Abó lu la, atse kpaɣ nga her jeɣ Mba moughon haɣra yó, ve kǎndo ve va haɣ hen adzór a Mkun u hen lan i Mbaichóghor mba Mbakor ve lu hegen la. Mba moughon haɣra yó, ve per ifi Machina ve haɣ hen ber tamen, Mba va moughon haɣra yó, ve kǎndo ifi ve haɣ sha hen ape Igbón maɣ a lu ainge, iyange Buter ver kanti la. Or u per Ugondo yó, lu or ve, iti na er Igura, lu or u vihin kwagh je doɣ ga; hen shighe la yó, Buter hiɣ duwen. Num u Ugondo nǎngo a Tómbó ~~xxx~~ man Mbakor la kpaɣ ka Buter je hima ve u ye.

Ka uipaven mba Ugondo ne. Nenge sha 'page'

Kwach u Kparev man Iharev kua Masev.

Kparev mba uipaven mba sha ter u har, ka:

1. Jechila. Ka wan u Jechila ne: Ikôr. (shi nenge tebur P...)
2. Jengbar. Ka ônov mba Jengbar ne: 1. Inyam, 2. Tômbo. (shi nenge tebur P....)

mar
Ihar ~~xxxx~~ 1. Ityôskin. Ka ônov mba Ityôskin ne: Nenge sha 'Page'.
2. Isherev. Ka ônov mba Isherev ne: Nenge sha 'page'

Masev mar 1. Ingyenev. Ka ônov mba Ingyenev ne: Nenge sha 'page'
2. Ingohov. Ka ônov mba Ingohov ne: Nenge sha 'page'

Dzum u Tiv kembe sha Ibenda la, Kparev man Iharev kua shi Masev chi/ sen gbenda mba ga, iyor hingir nungwa nungwa; er se vande unwan nahan, Môngo ugen sen ken ve/ker u ityough ki taregh ka Ushitire a Turan man Ugondo je la, er se vande unwan nahan. Kparev kpa/ sen gbenda mba ga, ônov mba Jengbar kua Môngov a Ikura man Ukua kua Tongov chi/ sen hen atô jichira/ ver ishig/ ken imbusu tar i inese, ve sen trev wue wue, hi/hi/ la yô, ve lu gbenda mba ve Kparev chi/ Mba va ha/ hen ikô Dura hen ape tor Agera a lu hagea la yô, ve lav; ônov mba Jengbar undu ônov mba Jechila, ve, kua asar ajen ne ve sen hen atô mba ônov M. Kan, (Ukan) ve kpa/ ve sen a Jengbar imôngo; Jechila gema sen ian i Udan a Iharev san Masev chi/ imôngo. Ve mba ve sen hen atô, la, Ukan va ha/ sha uwo u Ushongo, uwo u Ushongo yô ngu hen Kbayegh Ukan mba i yer er Kbaibon la. Hagra yô, Ikôv chi/ lu sha mi, E/ ve Ukan ve va ha/ hagra nahan kpa/ ve ha/ shainja shainja je; Môngo u Kacha lu sha uwo u Mata; nongo u Oraka man te-ma sha Ushongo ye. Mata vea Ushongo ve dondo ayol a ve. Mba va hemben yô, ve va ha/ hen ikôngough ki Faku; Mba ve ha/ hen ikôngough ki Faku yô, lu Ingorov man Madutsu man Kbagen man Kbakpa man Kkanev kua Kbanev-kap. Ka inyongo i Ukan i i va ha/ hen ikôngough ki Faku la; kpa/ Kbanev-kap yô, ve sen fefa ga, ve senber jime a Nunav sha ikô Dura. Ka uipaven mba Ukan ne. Nenge sha 'page'

ônov mba Inyam kar sen chi/, va ha/ hen tar u Kbagen ve lu nyian la. Dzum u ve Kbainyam ve va ha/ hagra yô, lu wanuwô Dzum la Utur gena lu hen Leke; iyor Kachina Kgbakpa gena lu di hen pe tor Kôa a lu la; iyôr ve kua ahungwa a beba ve kpa nga her chi/ dzan dzan nyian.

Itiav mbi Mbainyam a Utur.

Er Mbainyam va dondo a Utur nahan ayange nga kar yó, ve gba iyongo ayol a ve, Tiv a Utur; hen Laka, ve dzenda Utur ha/ shin ikó Dura hen ape u ve lu dzan dzan nyian la, Mgbakpa yó, er Tiv va kohol ve nahan apa/; moyange ve er iyongo a Tiv ga. Kpa/ er Tiv num Utur henbe va ha/ shin ikó Dura yó, ve kpa/ kara do/ ve u lua sha ikóngo a Tiv tsagh/ ga, nahan ve henbe ve va kohol Utur shin ikó Dura. Ka hen ve je Tiv hen ako-ndo a tumen ye; riga apa/ Tiv hi/ nengen hen ve/ Riga u Tiv lu hi/ dzu-wan a mi hen Mgbakpa, do/ ve yun yó, lu togo. Iyor i Machina ve tume tugudu ve tó/ ve kor mi, a lu á ave kpa/ ga, ve tume un mouil sha non, Tiv ve yila er Togo Machina, un aóm kpa/ sha baor u Tiv nan yan sha bun, iyange i nana ko/ la/ Iyor ev ór kpa/ a ni di/ di/ er/ Win u hen Mbainyam waha nyian aka ha/ togo Mgbakpa sha kpan gbangala! Iohin ihen yó, Mgbakpa ve kor kor non na la sha mouil san u nyian;inja la man i do/ Tiv tsó ye. Tiv ve yilainja la er/ togoikanyon.

Tiv mba tse ha/ra yó, inyongo igen undu Mbainyam, Tongov kar per ifi Kachina dza ha/ shin kpe Eoko. Uke va num ve, ve mough ve dza ha/ hen Lukou; Lukou ka uwagh, ngu yande Eoko ken imbusu tar inese. Kurav nono ugen u Ugenyi lu tóngo u gbihi jina kpa/ lu a Mbainyam ityó yó, ve, ve sen ha/ ve va ha/ hen wanuo u Gbo/ko. Mngov yó, lu senen a Ukum imóngo. Ukum sen va unde sha uwo u Mkar, Mkar ka hen ape Mbatesen mba D.R. C. Mission ve lu ainge ne; man hen Gbo/ko yó, gena ka jagejiir á Buter mba kuran tar ken tar u Tiv ve lu yó. Mkar a wanuo u Gbo/ko yó, icha ve ayol a ve ka er umayel u tan man tión nahan; Hen ijiir i Buter a ko/ tnev la ka Gbo/ko jin la ga, ka a ka igangu i Gbo/ko. Gbo/ko jin yó, er Buter a tem ya nahan wen ngu ken vegher u imbusu tar inese la.

Dzum u Ukum lu sha Mkar la, Mngov gena lu hen wanigangu ugen, ngu di ikawa ikawa a Mkar je/ un a Mkar ka er tión mayel tsó. Mkar ngu kpa/, un ngu di ken igbudu i i dugh shin Gbo/ko i kar i dze Waka man ajiir agen yó, kar hen ató/ Mkar ngu vegher sha imbusu tar inese, un wanigangu la, gena ngu vegher u imbusu tar i yan a ityótar. Jaje icha ngu sha mi mba yer er Garalap. Sha Mkar kpa/ atse a Ukum nga sha mi fongo fongo, u unde nyian kpa u nenge a atse ayoughough a lu i maa sha awen yó. U nenge ya u mbayase sha Mkar kpishi a kpiligh we iyol sha gar ve, man ayou a ve. Iniase kpa ngi, utsuwa kpa/ mbar ve sember henben, kpa/ atsenge yó, nga.

Ikur ngu uliva u tar, a sti kposo kposo je, kpa/ khol chi/ yó, ka
 Ikar. Iliva i mba mba yer er Agbadnar; i mba mba yer er Aruji; nan i
 mba mba yer er Sator. Iyor mba tar ve u lu hen Ikar ainge yó, ka Iyav,
 wanigungu u Garala/ a lu sha mi la kpa/ chi/ ka tar u Iyav. Gbo/ko yó,
 ka Ibayion ve^{lu} her ainge ye. Man iyante i Ukum lu sha Ikar, Nóngov gema
 lu sha wanigungu la.

Tombo.

Tombo chi/, dzum u Ukum lu sha Ikar, nan Ikarav gema lu hen Gbo/ko
 la, yó, ve Tombo ve lu sha ikó hen ope wan kwe u Iyav u i yer er Ibbashi-
 mbe ve lu la; ha/ra nahan chi/ kpa/ gba lun ikó i jegeran tsó. Ibarev
 gema ve ha/ hen wanuwach u Hbomacho; Aluer u kar hen igbudu i ngise
 Buter dugh va kaka tiñ u hen tse u Kucha hen Ibayion u senen dzan shin
 Akpagher u Ibbaitav la, yó, u kaba u sen er unayel u tar nan tiñ nahan
 tsó, u duwe shin wanuwach u Hbomacha shon u Ibarev lu tara mi la je.

Uyav u Tombo, Ibbaitav, Ibbalagh.

Tombo mba hemben sha ikó yó, sar ón mba Tie u yemen a Ibarev ityó,
 nahan ve sen ve ha/ hen Hbomacha; Ibbalagh di gema lu ve ka lung a Ukum
 ityó; nahan ve Ibbalagh ve sen Ambighir. Ukum gema hamba sha Ikar dza
 unde ha/ sha wanuwu u Ikuwen. Wanuwu u Ikuwen la ngu a Ambighir ikura
 ikura, icha na a Ambighir ka er unayel u kar nahan, nan shi gema icha na
 a Ikar ka er unayel u taⁿ n^o ha/. Ikuwen ngu hen ató u Ikar vea Ambighir,
 ka wanuwu u ngegn a awen sha min yun ya, a tav yun kpa/ ga, a hamba lilen
 a lihe. Aluer u duwe shin lan i Ikuwen u dzan Kachina u kóndo sha igbu-
 du iighira/ yó, u va kar Ikar u dzende er unayel u har nahan tsó u dza
 ar hen uro u Ikuwen, u gema u nengen a u kⁿ itough ki taregh ikura iku-
 wa a igbudu je, u karen di chiñ yó, u ma/ u ar shin Ambighir u Ibbalagh
 lu ha/ her la je. Atse a Ukum nga sha min jegenan jegenan, ka sha her
 je Ukum hi/ ngegn ye.

Ukum mba va moughon sha uro Ikuwen yó, ve ma/ ve per ifi Kachina je,
 ve dza ha/ twev hen ityó i Ambighir u yande la, or Ukum u nan ha/ hen
 ityó i Ambighir yó, Anafes Auna gema kóndo sha jegeber, ma/ mba yer ber
 shon je er Bereuna dzan dzan nyian. Or Ukum ugen ha/ hen ber ugen, iti
 na er Naiko, ma/ mba yer di ber la je er Bernaiko. Orukum ugen iti na

er Abenga, un haƒ di hen ber gen, maƒ mba yer je er Berabenga. Un Abenga la lu Abenga u hen Ibaaputor, kwe u i yer er Ibaura la. Man wanber ugen iti di Abado u Kundav haƒ her, i maƒ i yila er Ber Abado Yaan, hen wan-kwe ve u i yer er Ibankenge la.

Dzum u Ukum lu hen ajiir la nahan jeye ijen gba, nahan nongo Ukum ugen la, Tsaav van Lumbuv, dzenden iv a dagbera tugh. Nahan Ukum maƒ yi-lan ve er Ukum-mba-dagbera dzan dzan ainge, maƒ hingir iti ve je. Yɔ, kaape i hiƒ ve i maƒ i yer ve er Ukum-mba-dagbera la. Ukum mba va heuben hen tar la, yɔ, ve kɔndo ve ver ishighe ken vegher u iyange duwen dzan dzan ve va haƒ hen tar u ve lu nyian la. Mo or u ngeren takerada ne iyol yam kpaƒ m nenge a or u Ukum u lu sha Ikar man per yɔ; m tema hen ate na; m ɔr un kwagh u Aɔndo man m pine un aƒaƒ a mbayiase; yɔrom chii; un kwagh na kpiligh iyol je dzuwa ga, er a tsa kpishi nahan kpaƒ a vɔr ga. A kaga eri Wannar u lu gba la yɔ, un lu waaye je, shighe la ve Ukum ve lu sha Ikuwen. Wen lu or u kehen iindi iyolough ga, a ɔr kwagh doƒ doƒ, man una mough dzende yɔ, a fa ityɔ u dzenden togh togh maƒ kɔkɔ a dzenden ayem dzeve dzeve gben tsɔ, a dza ar hen ape i lu un ka dzan la. Iti na eri Sakpe, hen Mendev, wanke u i yer er Ibasongo la; m nante a na ken inyom i dubu mɔm keri u taƒa kar u nyila man pusa keri u nyila (1914). A kpe hen inyom i dubu mɔm keri u taƒa kar u nyila man iandu kar a. taƒa (1925). Ukum kpishi fa un; Ortese Ageƒ (Dr. Brink) kpaƒ fa un doƒ doƒ.

(Al er or nana nenge sha akaƒ ne nahan chii yɔ; nana fa er Tiv ve lu a tsa ken tar ne kpishi yum ga yɔ). Ka uipaven mba Ukum ne. Nenge sha 'page'

Ukum mba kara lu haƒra ga, mba va kohol Ushitire a Tongov yɔ, Kparev er num a Ikurav sha Gboƒko, dzenda ve kara er ve Kparev vea lu ve tsaƒ, ve dzenda Nongov kpaƒ. Anomaiyor a Ukpar hen iyonge la, kɔr yɔ, lu: Mbakaange Agaku Akpachum u sha Ukuma hen nongo u i yer er ~~Makizoko~~ la, man shin Usar yɔ, lu Dzerasuwa Nungwa hen Ibaitiav, nongo u i yer er Ibadzaka la. Ve gande nahan chii kpaƒ lu sha andar a horon, man ka andar je kpaƒ i sɔron iyongo mi ye. Ishɔron iyongo/i atɔaitier yɔ, i lu sha akwa man andar, i kende mku u uter sha ati a anomaiyor a tsuwaƒ la, man i na or nan kɔr uwe, nun hemem i yem nun ye.

Kparev dzenda Ikurav sha Gboako, ve hembe ve va haɣ sha Ikyu. Ukyu ngu ikuwa ikuwa a Ikar, ka wanigungu u Ikar ja. Ka sha min je Ortese Tver u D.R.C. Mission sha Ikar a ver tar u Ibaasandev ye. Mba va moughon haɣra yɔ, ve sen ve per ifi Kachina tsɔ ve haɣ, ve kara fa ityɔ u hiran sha tar ve u sha Ibenda ga ape wanagbianev vev ve lu gaɣ ve maɣ ve haɣ ve dondo a Ushitire mba sha Adikpo man Tongov. Mba sha Ibenda ka ve yila ve er Ikurav mba shin itiev, mba shin itiev di ka ve yila mbara er Ikurav mba sha ya. Kpaɣ ngise yɔ, ve yaɣ ingɔr kua kombo je; ainge yɔ, mase man wanagbianev tsɔ, nye kwagh yɔ, mba kara ye kwagh aɣa ga, ve hingir kposo kposo. Mase shin wanagbianev sha dzwa tsɔ. Ka uipaven x vev ne. Nenge sha 'page'

Nongov.

Ikurav mba yemen yɔ, Nongov kpaɣ hembe gba senen shin ian i Abetse la, ve sen ve dza haɣ hen uwagh gon mba yer u er Ikoɣhor, ka atse ve la je man Igondo va tam sha mi hen ian i wanuro Asukunya la er so vande yɔ. Ikon sha kwagh u tve u Igondo la ye. Mba va hemben hen ian la yɔ, ve sen imɔngo chif ve dza haɣ hen uro u Achigbe aɣa kpa ifi Kachina, ka mpav ve je la.

Kuay u Nongov.

Dzwa u Nongov mbagenev kaambe kua Boghev hembe hɔa wanuro Achigbe u a lu hen itie hen pe Bonatu ve lu la, yɔ, Bachev per ifi Kachina hen pe a aregh a iwagh yɔ, mbagenev per hen Amgo, mbagenev per hen Gime-tsu. Kpaɣ Kaambe yɔ, per ga, ve gba haɣn ifi Kachina yanke ityɔtar aia Mázorov. Mahan ve hembe ve gba senen, mba va aɣa hen pe ifi Kachina a aregh a ifi tamen la yande ne yɔ, ve per chif, ve Mázorov kua Kaambe. Mba peren nahan yɔ, Uke mba Dankol gba nongon itlav a veɣ man un Dankol yɔ, gemaɣema sha Awe hen shiɣhe la. Tsɔ ve Nongov ve dzwa ve dza nongov a ve sha Awe; ve hamba Dankol. Mahan kpaɣ mayange Uke de Nongov ga. Tsɔ Kaambe hembe hire per yanda ne, mase shin Mázorov tkaɣɣ vande ifi tamen.

Ka ape kwagh u tve u Nongov a lu la; a lu u ka u nenge uipaven vev xax sha ikwe ikwe yɔ, nenge sha 'page'

Ka uipaven mba Nóngov, Keambe je ne. Nenge 'page'

Ka uipaven mba Nóngov, Saghev je ne. Nenge 'page'

Ka uipaven mba Nóngov, Mbagbayange je ne. Nenge 'page'

Mban mba undun tar u yande ne chi/ yó, Kparev sen chir. Ipav may sa-
mber sha tar u Kkar u ngise Ukum lu sha mi la chi/. Gadiya iyange i Ukum
lu ha/ la, ~~ve~~ ve Ipav ve gema ve lu hen Ambighir ikwa ikwa je. Nahan
er Ukum kombe per' yó, ve ve gema ve tema di sha atse a ve la je, ve kua
Yandev, mba hen tar shon dzan dzan nyian. Ka uipaven mba Ipav ne. Nenge
sha 'page' Ka uipaven mba Yandev ne. Nenge sha 'page'

Mbayiön gema tema di sha atse a Ikur/ a sha Gbooko la. Tar u Gbooko
la chi/ hingir tar u Mbayiön dzan dzan nyian. Uragh u Ugbenacha u Iha-
rev lu a Mbatie hen imöngo la kpa/ ngu hen tar u Mbayiön, ka wanuwagh
u waren vesen je/ a sen a aregh a Ambira. Ambira gema/ sen dza aregh a
ifi Kachina. Aluar u kar hen wantiön igbudu u ngise i kaha ve a aser
sha igbudu i duwen shin Abetse dzan Kachina, ka hen icha i Kucha sen
yam shin Akpagher tor u Mbatiev la yó, u per Ugbenacha kpa.

Er Iharev undu Mbatie hen Ugbenacha yó, ve yam ve dza dondo a Mbatie
Mbatie mough va ha/ shin kpe ifi Kachina, may mba hen tar la je, hingir
tar ve dzan dzan nyian. Ka uipaven mba Mbatie Momo Inyan ne. Nenge sha
'page'

Mbalagh di, Ukum mba va hemban hen iyó i tubighir dza yó, ve per ve
ha/ sha atse a Ukum la dzan dzan ve saghar a Ugondo; er Ugondo a Mbalagh
nahan mayange iyondo be/ ga. Dzan dzan Nassra va dure je kpa/ iyondo i
ken toho yó, mayange Ugondo de Mbalagh ga; vea dza dzura ken toho yó,
num u nöngö kpee man i paver Ugondo ishine ve. Ka uipaven mba Lark Momo
ne. Nenge sha 'page'

Mbakor a Mbaityerav.

Mbakor sen hen ató, ve kua Mbaityerav, ve gaban ve senen sha atse a
Nóngov kua Ugondo, ve dza ha/ hen itiar i ve lu mi nyian la. Wannvo u
Asukunya u Ugondo lu min la chi/ hingir tar u Mbakor cha cha, sen dza
dzura a Momo, Mbatie. Ka uipaven mba Mbakor ne. Nenge sha 'page'
kua Mbaityerav ne. Nenge sha 'page'

Mbaitiav.

Itiav Inyam sen hadra gema ver ishighe vegher ken ityotar la, ka hen aan a Udam; ve dza had sha uwo u Silagi nan Agundu, iwo i ngi hadra i nyiin chif, i chif i ngi ijiir imom; aluer u tire hen ya u Akpagher u lu hi/ yan tor u Euter shin Mbaitiav la yó, u nenge a iwo la hen ijiir i mom vegher u ken imobusu tar i yan la. Dzum u Mbaitiav lu sha Silagi la tar do/ ve je dzawa ga, inya nge/ hingir da/; kwaghyan kpa/ iyor kara fa er vea er a min ga. Na tse yó, ve hembe ve va unde sha agundu; mba hongo yó, ve mba ve sen ve va had hen tar u ve lu min ainge la; kpa mba tser vaan tar ve u sha Silagi, er Ugonde ve vaa Idema yó. Ka uipaven mba Itiav Inyam ne. Nenge sha 'page'

Onov mba Jechila.

Onov mba Jechila mba hemben sha ikó Dura hen ape ve lu ainge hen ian i Agera Komgbanda a lu la yó, ve sen hen ian i Udam la; ve gba teran ken / akó tsó, sha / u chian Udam. Udam dza/ ve iyol sha utia je do/ / iyol ga. Udam mba dze ve iyol yum yó, ve hire ve kónao ve dza und/ sha uwo u Ngókuy, Uge/ gema lu di sha uwo u Atir ikuwa ikuwa a Ngókuy.

Ka tse yó, Uge/ gba / va wuan Tiv Onov sha ifer i da/ . Kasev a yar a undu Onov vev hen ya, a mbayev vev yó, or Uge/ nan dza va, nan va ka/ a oryese la, er: "Nam wan m lu u a mi nyór er ngerem va nam m na". Tsó ngura nan gema wan nan na or Uge/ la, nana moghon a n'oron ken lyou u nana dza kese ngerem a va na nan yó; or Uge/ la nan tó/ na weseichol nan shindi wanikundan la ken ikura i viar nan kór nan sombo, wanikundan la, a gba vaan, oryese la, una va ngohol yó, a jinge nan iyol chif kpa/ a nenge kwagh u a er wanikundan man a vaa yum nahan ga, i lan un ishima chif, ichin igen oryese la kpa/ a nyór mlika na vaan a wanikundan la ityó, dzan dzan ngé a nar kurun. Ngó a jinge wan iyol chif kpa/ a nenge a na kwagh ga. A pine oryese la er i hi/ nan van a vaa yum nahan, oryese la, a tó/ di a or un nahan chif; a kumbur wan nan / a kuwan ga. Una ka/ er una ngande / anyande anyande na duwen ga, sha schi u weseichol dza vande konjon gbenda u anyande, / wanikundan a / Uge/ dzer va wuan On Tiv sha / la nahan kpen, dzan dzan tsó Tiv va /

Tiv mba fe yó, ve hembe ve haɣ shin inya, tsó ve gba senen tvev, Masev lu a ve; mba senen mba va nòsr shin ian i uwagh u i yer er Kónshisha, tión hen pe Gaav ve lu ainge na yó, Iharev hembe sha Ugbemacha dza kohol ve; man dzuu u Iharev lu ázan a dza, ve lu a kohol Jechila (Kparev) ga la, ve nongo itiav a Udam, nongo á Udam u i yer er Kmbu la. Kmbu ngohol ve akombo, mba dza kohol Kparev yó, ve sr Kparev nahan, Kparev mba ongo nahan yó, ve dzuwa chiɣ ve vingirxxx ve dza nongo itiav a Udam mbara, tsó akombo la, na Iharev, nahan doɣ Iharev je dzuwa ga. Ati a akombo shon yó, lu Ishan man Imenger, Ka tse yó, sar Iharev ka ma ve undu twev sha Ikwe, Ikwe ka uyo u u lu shin Masev hen Ingyenev ikuwa ikuwa a tor Igbor la. Tsó or ve u nengen ve tar la, iti na er Gbainyam Unduikure, ta imenger, imenger yina; pir ató; Tsó or Ukar u nengen di tar/u Ukar la iti na er Ashwa Mondo, kar ta imenger dza unde; Iharev ger tiɣ/ kar dza unde, doɣ Iharev a Kparev gben je. Iharev mba lu sha uwo u Ikwe yó, Kparev gema hire sha jime sha atse ve, undu Masev a Iharev, nan Ishangev, nongo gen maɣ saɣ jime kara hire ga; i maɣ i yer je er Ishangev mba shin itiev la. Iyange la yó, ve haɣ tvev dzan dzan sha uwo u Abata, nongo ve ugen hire a Kunav imongo sha ya, maɣ mba yer ve je er Ishangev mba sha ya. Nahan Ishangev pav iniongo i hiar, mba sha ya nan rba shin itiev.

Ka uipaven mba Ishangev mba shin itiev ne. Nenge sha 'page'

Ka uipaven mba Ishangev mba sha ya ne. Nenge sha 'page'

Gaav kar maɣra haɣ di sha uwo u Agira, kpa mayange ve daga num a Udam ga. Ashighe la nahan chiɣ kpa Tiv lu a fá kwagɣ u awaɣ ga; ve lu di nongon num sha andar tsó. Ka uipaven mba Iga Ikór (Gaav) ne. Nenge sha 'page'

Tsó ónov mba Ikuna Ikór kar je, kónio sha atse a uter vev, ve haɣ ve sha sar sha min je la. Ka uipaven mba Ikuna je ne. Nenge sha 'page'

Se ver ato se ungha kwagh u Uka; Aduka lu ngó a Bu, ve ka ón mba Ityev je la man Iyongo Ityev, wen Iyongo gema lu di ngó vea Ikaange. Man Lagh wan u Ityev dza aninge u ódron sha u una va na ngó na. Dze yó, dza kór Kerkede, wankpan u Udam, va na ngó na; ngó na na nom maɣ, Ityev, Ityev kaɣ er ka sha ni, kpaɣ Lagh a gba wan ngó na ken iyou/ tsó, a maɣ a hingir er ka wannó u ngó na nahan, man er Lagh kór Kerkede la, yó, Kerkede lu a kwase; Ka tse yó, Kerkede va mar kan man Agir; Lagh di gema mar Ibev.

kpaf, dza ve ngu kposo je, dzuwa a na ikur iyor igen ga. Aluer or a
 kpa er Utange ka Tiv y^o,inja na y^o, nan ngu nyizan er Utange mba sha
 ya mbara mba kposo je, kwagh dzuwa ve a mban ga. Man aluer vea lu kwagh
 mba y^o, ka nyi man mba sha ya ve lu dza ve kposo a mba shin Tivi? Ma
 ikur iyor i mba mba a lu i^o i hiar ga, se fa Tiv bagenev kpa mba
 iniongo i hiar mba sha ya man mba shin itiev er Shitire man Ikurav man
 Ishangev, nahan kpa mba dza mba chi/.

Man ka kwaghfan u iyor mba ngise, ga y^o, manganje Utange na ve kara
 lu ken tar u Tiv ne ga; man iyor mba ngise y^o, ve kwagh imo i ortamen ve
 iko yua, nahan ve unwa imo i sbadi Gbom iko, Kparev ma ya ikur a Uta-
 nge je; kpa lu sha iko i man, ka sha akay la nahan man ye da Utange ma
 ve hingir er ka Tiv ye. Kwagh u na ve Tiv (Kparev) ya ikur a Utange y^o,
 ka un ne :

Utange do^o kwagh ga, hen tar u ve lu min hegen la kpa ka ape ve va-
 nde lun la ga; ve lu sha Aire a Bbainyam iniongo, ve va kembe ve kar ve
 dza per ifi machina je, ve dza ma^o tnev hen ber, ngu luwa ikur a ifi
 machina, aber agen kpa a nga her ikawa iluwa; ka hen tar u Ikurav ve lu
 min ainge la; hen ian la chi/ lu tar ve. Tiv anenda ve, ve hire ve per
 ve dza tea sha ma^o. Kise ve lu iyor mba do^o kwagh sha utia ga, ve
 taver xxxxx kishi; ve lu h. ma^o la, Kparev lu nango ja, utia a ve be^o
 fefa / ga, manganje ni kpa ve hire jise ga; iyo^o ts^o. Iyor ma/ ve er
 isher je er: Se nango ngaghakeke er Utange a Bbaj^o; bunio to^o Tiv de
 ve, ve ma/ ve hingir kwagh mba a Tiv, nan na kombo u Tiv ve ber y^o, ve
 kpa mba ber; iyor mba ve fe ve ga y^o, mba ma/ er: Utange ka Tiv. y^o,
 ka ape kwagh ve a lu la. Ka uigaven mba Utange ne. Manganje sha 'pa^o'

Kwagh u Iharev.

Er Iharev hungwa sha uwo u Iwe y^o, ve kara sen gagh ga; ve ma/ ve
 gba hagh hagh kpete kpete a Kasev iniongo ts^o.

Ihar war Undukure. Undukure war Bbainyam man Ker tede. Ka tse y^o,
 Bbainyam mough dza ts^o uwo, ma/ i yila u er Bbainyam Undig. / Ity^oshin
 wanmbian u Bbainyam la, nengen nahan y^o, wen erinja na nan man onov
 mba Undukure ve lu a uwo, y^o, wen kpa una ker uwo una dza tea sha ni
 i yilan er uwo u Ity^oshin. Ngur izenten y^o, Akporo mough wua Bbainyam
 wan u Ity^oshin; kpa Iharev er kwagh ga. Shi ka tse y^o, Amoi u Isherev

tume kagher; kagher dzande tsu^u, kpe fefa ga, dza kpe shin akōngō a Akporo je, ve lu cha a Akporo ga, Akbeakporo dza tō^o, dza tē^e yō, na ga; ne ga yō, Tiv ka^a er: Kpash! ka nri man Akporo mban ve ve ichihi yam nahana? Ngise Akporo sua Tsainyammar u Ityōshin kpa^a ve de kara; man sha kwash u inyam je kpa^a iyanje Akporo ta ikuran iv^u, ikuran va kpe shin itiev, ~~xxxxxxx~~ ve kwase ve u Tiv dza duwe sha mi, tō^o, kpa ve na Akporo, man ka hingir kagher ve yō, Akporo tō^o kara, nahan hen ichin ne yō, Akporo a man ve ihinga kpa ve de i gba, man a lu ityundu ve mor man ve chie er Akporo a va nana ve kpa^a, hen ichin ne yō, Akporo ve kam tō^o. Tō^o ve mough itiev, Iharev nōngō man a Akporo ngeshekeke er Utanje a Mbaijō^r yō^r man Akporo kura avāⁿ man indyukwar sua akō^r, ma^a Iharev ka hiⁿ ve sule la. Ka pe i hi^a man avāⁿ kpa^a Tiv dzuwan a mi la. Tiv chi^a dza hen avāⁿ hen Iharev man indyukwar kpa ka hiⁿ dzuwan a mi la; ka itiev mbi Iharev a Akporo. Nahan Tiv ha^a akpe kara gba henen indyukwar varen; kpa iyor i lu humba fan iya varen yō, lu Ukan. Iharev nōngō kwagh kpishi ken Tiv, er i lu ve je man ve nande Akporo ve kura avāⁿ man indyukwar ve va na Tiv, man Tiv kara gba va dzuwan a iyō^v mbi varen min ga kpa shi lu ve Iharev je man shi ve nōngō u dzuwan a iyō^v mbi varen min ye. Er ve hi^a nōngōn yō, ve ma^a kwagh er ka jageswem nahan, ve shiishi un ijiir sha^a man a lu a ho ki min vungur vungur, ve yila un iti er Atur. Tō^o ve kura awen a il a taver gba^a gba^a ne ve va ha^a sha ijiir i sha la, ve ar ugō^o ye kpishi ve kuma usu sha awen la, i jema i tim wanda^r her ikuwa ikura, iyor ve tile sha wanda^r la, a ugō^o mba igady ve naregh ve kende usu la a mi^a ve tsa kenden usu kaka, akter ve shi mi didi, dzan dzan tō^o awen la a va nyian a gba sohon nōnden avur a iyō^o haⁿ shin ho u Atur la, a haⁿ nahan yō, or nan tile nan naregh aiga nan tser awen a duwe kposo, iyō^{gh} ki duwe kposo, nahan iyō^{gh} ki kohol chi^a ki hingir adzen adzen tō^o ve ve de i sule; a sulen chi^a yō, ka va dughun la, nahan i hingir iyō^{gh} ki taver je, Tiv ve yila er Kanjibo. Dzan dzan iyor gba va yan ati sha mi, or a taver iyō^l yam yō, Tiv ve ma^a ve yila nan je er Kanjibo. ^{lu} Inge je kpa^a u dzuwa a Atur u abayase shin^a tar u Kasev, sha atse a Iharev/yō, Man shi gbenda ugen u abayase dzuwan a iyō^{gh} yō, ve yan adzende a Utur kpishi ve jema ve vor indyukwar mi. Ka tse yō, ve hi^a dzuwan a sokpo ken Udam mba dza van ken ian i Kalabar (Calabar), ve yila sokpo er Sokpodam. Sokpo la yō, ve yan u mba sha tugudu. Dzun la,

tugudu u tagn i lu nombua je; ngobua a lu utugudu pure; bashi mba kpa/
a lu tugudu nahan; a lu di bashi u tagn yó, i ma/ i lu di nombua je.

Maav u Iharev ayol a ve.

Dzum u Iharev va ka hen ityó i lu yó, Chafu Bum, or u Isherev per
a Isherev; yande Benue undu Ityóshin yande ne a Akporo inSano. Ka uipa-
ven mba Ityóshin ne. Nenge sha 'page'

Isherev a Utyóndo ka kwagh móm tsó. Ka Ityóshin man a lu kposo ye.
Man Isherev mba uipaven u har: Isheril man Ishernyan. Ka ónov mba Isha-
ril ne. ~~XREM~~ Nenge sha 'page' ónov mba Ishernyan ne. Nenge sha
'page'

Nanev ka Mbaipusu, ve Nanev, ve kwagh ve yó, lan ishima, nenge er ve
nge/ ga nahan kpa/ ve ya ikur ayol a ve. Kve ve ugen u i yer er Usar la
ve ya ikur taver/ je, mayange mba vese a Nanev mbagenev ga, I ka/ er
uter vev lu ya ikur la songo nortar, nahan aluer ónov vev vea kpa/ er vea
bunde ikur la, yó, sa/ ka kór nortar vea songo man ikur ia kpe ye.
Nanev taver aseka tsó, ve ndakar nahan tsó ka kom Kunav iyol a ve; Isha-
ngev dondo a ve nahan kpa ka dze sha mi ga. Ve toma hen ató u hunav a
Ishangev mba sha ya. Ka uipaven mba Nanev ne. Nenge sha 'page'

Ishangev mba sha ya dondo a Nanev ha/ ^{dza} dondo a Uge/ man Udam je.

Ka uipaven mba Ishangev mba sha ya ne. Nenge sha 'page'

Kwagh u Utyusha.

Utyusha yó, ka Turan man Nyiev man Ikurav mba sha ya man Ishangev
mba sha ya kua Nanev; ka akur a Tiv ve yer/ er Utyusha ne; inja i i lu
man i yer er Utyusha yó, ka sha achi u tar ve man ieren ve. Ngise hi/hi/
yó, Tiv yilan ve, er Utyusha ga, sha achi u ve kpa ka ónov mba Ichongo-
akem je. Man Ugenyi mba va hemben Tiv sha Ibenda mba saabe wue wue yó,
ve, ve hire ve yem sha atse a uter vev sha iwo; sha adzuma, inyongo ve
igen nungwa a akur a Tiv agem er Turan man Ikurav man Ishangev nahan.
Man ve mba kara rumun u hiren shin itiev ga yó, inyongo ve i shin itiev
la gema gba yilan ve s/ mba sha ijime la er/ ka ató ve a sha ijime; a
lu nongo móm yó, ma/ ve yila er Ityó ve i sha jime, man ka a lu inyongo
inogyo yó, ve yila er/ ató a sha jime; Ka tse yó, ve mase tóndon ve

yila er Atbasha, ma hingir u yilan nahan dzan dzan nyian je. Man kwagh u na ve Tiv de u yilan ve sha inja gema yilan ve er Utyusha yó, ka sha achi u ieren ve, er ve dondo a Iyón nahan yó, ve ngohol aeren a Iyón agen er akombo nahan; man u teñ ònov vev ma kasev yamen ibua, or a mar wan u kwase yó, nan kór na. dza teñ nan yam bua mi kara, ka ve je man ve va teñ ònov vev mba kasev shin Tiv mba shiniv ve yamen ve yilan er kwase u sha ufa ye. Ngise ve kór wan ve, ve dza teñ ve yam ibabar i mán, ga yó, sokpo mán. Shagbaor ve u sha Ityuluv (Ityuluv/ ka ve Nyiev je) yam ikpan i ukase er akundu a teñ nahan, chi/ kpa/ ma kpan lu bua ga. hamba lu sha bar man sokpo. Ka ndugh u Buter ne man Buter u kuran tar i yilan er Waninem la dza ngohol i tukwa ye; man ka vea mar ònov mba kasev imóngo yó, ve ver mbagenev ve lu hen ya ve eren idiar a iyor ve maren ònov yó ve veren ve sha tse. Kasev mba veren ve eren idiar hen ya la, Tiv mba yer ve er Ugbagashin Mbaagbaga; iliam ve kpa/ shi chión lun kposo ma i wek~~xxxx~~ a Tiv mbagenev; sule kpa/ mba shir yum er Tiv mbagenev ga, tamen iyia ve dzan dzan ka mingo man agase, sha inja Kwaghyan i atb- itiev aa dondo a ve yó. Aeren a ve taha a Tiv mbagenev Kpiani, nahan Tiv de u yilan ve sha inja er Atbasha la, gema gba yilan ve sha iti i utyuhwan er Utyusha. Ngise yó, a yila ve er Utyusha i vihi ve kpekpe, kpa/ ainge yó, ma hingir iti ve yó, ka kara vihin ve ga; ve nyol a ve je kpa/ ka ve ór kwagh ve kpa/ er se Utyusha.

Ka ape kwagh u Utyusha a lu ne.

Shi/ u iti ukpande.

Ngise Uke va dzer nóngon itiaiv a Tiv ybema yum yó, ilur, i Tiv i Uke ve dze ve iyol sha utia yum la i kohol chi/ i dzuwa inyaregh, ve mbagenev mbavesen tsegh/ta, ve dzuwa inyaregh er sha abua a har shi/ta abua a tañ je kpa/ ve dza a mi hen or ve u Tiv u nan fe kwagh u Uke mbara man nan ongo dzwa u Uke kpa/ yó, ngura a henen ve gbenda ve bza na kur u utia u Uke mbara, ve dzamber a na er a ngohol inyaregh kin yó, a de ve vea shi tema i kpe ve iyol. Nahan ngura la a ngohol a yila iyor nav (adakali) chi/ a ta ve ichin er mayange ve de kara shi dza nóngon itiaiv a mbaivav ga, ve va dzamber ve na un inyaregh je. Nahan a na Tiv gbenda, ve hire, ve kpa/ er Uke vea kara nóngo itiaiv a ve ainge ga, sha achi u ve aza dzamber ve ta ve kpandev kpa/.

Ka sha kpandev ku tan man Uke degn Tiv ye; a lu dzamber u sha dzwa tsegh/ yó, mayange Uke ve de Tiv je gar. Ka ape swagh u kpande hi/ ngi-se ngise je er Buter lu a duwe ga la. Nahan ikur i Tiv i ia vande tan Uke kpandev kara yó, i kara chian u dzan Uke ga. Man ka nahan tsegh/ ga. Ngise wanye a er a orvesen a do/ ga, orvesen la, una war (yuwe) kpa/ wanye la, a dza kimbi nan, a na nan inyaregh, tsó nan kara yuwe a wanye la ga, er/ a ta nan kpandegh, nahan num u be/ je. Shi ngise a lu or ka yan tor, kpa/ nan dza na Uke ~~xxxxx~~ inyaregh kua mbatamen mba hen ityó i nan. Nahan iyor ve ka/ er/ Or la ngu tan kpandegh er una nyór tor. Nahaninja i kpande hen Tiv yó, ka u nan or kwagh sha achi u / dzu-wa/ mpeiyol hen a nan.

Kpandegh ku Buter.

Er Buter va duwe yó, ikur i Tiv i una nande la, a ma/ a ngohol kpa-ndegh hen i je; er se nenge sha kwagh u ~~xxxxx~~ Mdugh u Buter nahan. Tiv nenge nahan yó, fa er ka chi/ je la/ Buter va kamba ve, ve ta un kpandegh yó, be/ je ve. Ka Buter tem sha Machina kua shin Abetse hohom hohom yó, ma/ wa ka a wa kpandegh ku ta/ gben je; nahan ve kavinja ga. Wa ka/ er/ Ngise la, ve ta/ kpandegh hen Uke yó, ~~XXXXXXXXXXXX~~ lu nahan ga, vea gba iyongo a Uke yó, ve dza ta ve kpandegh er, Uke ve de ve, tsó Uke ve de ve, iyongo i be/ ve kara ta/ gben gben ga. Man ka nyi iyongo ve gbe a Buter a we ve kpandegh ve gbe tan anyom anyom? Buter hamba ve, yange va aka/ ve kpa ve de, man ka nyi shi a dra ve iyol gben sha kpande?

Nahan kpandegh vihi ve ishima je dzuwa ga. Buter vande pasen ve injai ve te kpandegh, man er ve eren a inyaregh ki ukpande kpa/ achin imóngo je, kpa ka kom ve ga. Man wa m'khol ka a khol yó, mbagenav ve ka/ er, Buter una de ve kpandegh ainge. Nahan shighe gen mbayev Tiv nba ngi-se ve vande nyóron ~~makeranta~~ man mba ve lu shoja kua mba ve lu wa ityom. Buter igen kposó kposó, man ve dza kanshi~~ave~~ dugh yó, mba nenge u ndzughul kwagh u kpande, kua han ma tom u Buter hen Tiv gben. Shighe gen ka ve gba tsughun Tiv tsó er/ ainge a kara ta kpandegh ga/ ka ape Buter a ka/ la, ve fa kwagh u Buter do/ do/, Buter kese kwagh ~~xxxx~~ a ve. Tsó er/ kara kpa/ kwagh u kpande a vande do/ Tiv ga yó, vea ungran nahan yó, ve kara tave/ iyol sha kpande hen inyom la ga je. Nahan uwe or wea pase

ve nan, nan, kpa ve kpa er n u kpa sha mi ga, wanye u a kpa la, ka u eren tom u Gokna je, a hamba fan kwagh u Buter a we. Akpa aken krishi a sha tom u Buter a ndzughul ken Tiv achin inongo nahan kpa ka i lu nongo mbayev mbara, Tiv n'a hamba unwan imo ve a i Buter je kpa. Er ishor (baaji) hain i taver ken Tiv yum sha ashighe ashighe kpa, lu nongo mbayev mba shonov mbara. Mba dzenden ken Tiv teghele, teghele, wue wue, sha u oron Tiv akpa a Buter a ve fe ga je kpa, man ka ve, ve hamba don Tiv ishima ye, kwagh u kpanse dza iyol ken Tiv ainge je do ga. Inja i i lu man kwagh u kpanse a dze iyol ainge yum y6, ka akpa a nyin:-

1. Mban u inyar.
2. Iko i wan ga.
3. Mbatamen.
4. Akpa ngohol hen adugwer.

Inja i akpa ne ka nahan: Inyaregh ban ken Tiv nahan or u ngohol kpansegh ka unyaka gba dzenden sha kwagh u kpanse y6, iyor ve na un fefa ga, ve er un ichan a dzende sha i kusa un iyol, mayanga iyor ve wa un iko ga, er ka un a lu tor kpanse ga, a de dze ve iyol ga; ts6 tor kpanse una nyon ishima una benden or ave y6, nan yevese nan dza kpa Buter er inyaregh ki ga, man un ngu nongon je do ga, nahan kpa n' via ngu gbidi or sha ikpa kpanse, a de i ker tegh tegh. Tiv mba ongo er Buter Chafa Don kpa er i ker kpansegh tegh tegh y6, kwagh bep ve je. Ishwa kpa kara do ishe er ngise ga, nahan or a dza yan waninyar sha ishwa; kpa nan va to nan er kwase mi, ugen nan yam ikegh nan sir akombo mi kara, ugen nan nan yamen tashi mi nan hain, nan eren ihagh; or kpanse a va pine nan kpansegh y6, nan kpa nan apara er: Chafa Don kpa er i ker kpansegh tegh tegh u bume me dza yila u ijir hen Chafa Don una dugh u tom kara. Ts6 or ngohol kpansegh la, nan kpa chia, nana nongo tegh tegh nana ngohol a va na ortaken u a lu tor kpanse jim la, tor kpanse la, a to a er kwase shin kasev mi a na wan na. Ivange icha a gba yum Buter a tindin ma mashja heh un tor kpanse la y6, a kpa er (ty6 na ngi a na un kpansegh ga; ts6 mashja la, una moughon sha u una wase un ngohol kpansegh y6, iyor mbagenev kpishi ve kpa er, ve vande nan kpansegh chi; ts6 mashja la, a pine or ngohol kpansegh la, a rumun er un ngohol un dza na tor kpanse, a van hen tor kpanse y6, tor kpanse a tuna er, un ngohol a nagh na

kwagh ga; ts⁵ ika⁵ i kuma iyol, i fa pe kpandegh ku sa⁵ ga. Kpa a ⁵ron
 dop⁵ dop⁵ y⁵, ika⁵ i dza k⁵r tor kpande; ika⁵ a k⁵ron un y⁵, a ka⁵ er un
 ngohol kpa⁵ or i⁵ y⁵, ity⁵ na shi i ta, ity⁵ na i vandr, ts⁵ ichur i
 tia. ~~xxxxx~~Ugen y⁵, a ⁵r jighila⁵ je er un ts⁵ un kem kwase mi. Shighe
 gen y⁵, i lu or u ngohol kpandegh la ku sa⁵ sha ikev i nan ye; gbenda u
 nahan la Buter a va wa nan ken gadi, nan tindi loho abayev mba nan, ve
 te⁵ ibua ve va na nan inyaregh sha ity⁵ough ki inyaregh ki kpandegh ki
 nan vihi la, nan Buter a dugh nan ken gadi ye. Kwagh u kpande kinsir
 ndzughul ndzughul ken Tiv. Man kwagh u a er ve kpandegh ku nase lun na-
 han yun y⁵, shighe gen or ngohol kpandegh la, ka una moughon sha u ngo-
 hol sha imo i tor kpande na la, y⁵,^{un} tor kpande la a gema a mough iyol
 na ga y⁵, a tindi na wan na, nan ngohol di nan kinsir vether gan; ts⁵
 kpandegh ku ndzughul je. Kwagh kpande ~~xxxxx~~ nahan ken Tiv chi⁵ sha
 lyange i Shafa Don lu B.O. ken Tiv i. Kwagh u dop⁵ Tiv yun va kara wa
 kpandeh iko ga je y⁵, ka ngohol u i ngohol akpa ken adugwer kara la.
 Mbatamen mba Tiv ka⁵ er, Buter chi⁵ Shafa Don kamba fan'awa, sha achi
 u a wa ve abatanen iko nan a ruam or adugwer a gbi⁵ye or ka⁵ nan kpan-
 degh kpa a ka⁵ er i ker tegh tegh. Nahan ve ka⁵ ve yav, ve kara na iko
 sha kpande ga. Gadiya inja i Tiv y⁵, mayange vea er kpa⁵ sha inja na,
 sa⁵ u gbi⁵ye ve, shin u er ve ma ichan kpa⁵ nan vea er kpa⁵ dop⁵ dop⁵
 sha ishima you ye. Nahan er akpa kara lu ga y⁵, u eren kwagh ken Tiv er
 kpandeh nahan kpa⁵ a kara fa ity⁵ vough ga.

linge Tiv mba kara wa na kwagh iko na, ka a wa ve ken gadi kpa ve
 ka⁵ er, vihi ve ga. Buter a ya inyak pishi e na i jiir ve, ve ya
 sha ruam, ~~xxxxx~~ nahan gadi vihi hana? Ichan kpa ngi er ga. Or gen u
 shin kbaitiav ka⁵ er, lyange igen kpa⁵ una ta kpandegh fefa ga, nan a
 dop⁵ un ga je y⁵, tan je kpa⁵ una ta ga. A pine un kar⁵ ka sha achi u
 nyi a ka⁵ nahan? A ka⁵ er, ka sha achi u kwaghyan nan riga. Iyange un
 ta kpandegh fefa ga, Ak⁵abo k⁵r un dza wa gadi sha Gbo⁵ko⁵ nahan er un
 dza ny⁵r y⁵, i ha⁵ un riga u pulusu tsuar je, dop⁵ un je dzuwa na, gadiya
 mayange un ngu a dzuwa a riga un ha⁵ ga, kwaghyan kpa i nahan un tafa;
 nahan un nenge gadi u ny⁵ron ka kwagh u dedop⁵. Un sop⁵ gadi.

Man Chafa Don shi yamen iyol m^mken, Buter ugen u Tiv ve yer er, Akó-
mbo la, va ten sha itrough nagh hen Gbo^{ko} yó, kara rumun be^{gr} sha kra-
nde ga. A mough iyol na, a dza hen ikur Tiv igen, a dza kór mbatamen
mba hen tar la cha cha, mba ve lu sha ikwe ikwe yó, a va ha^f hen o^f, ve
shi kuran barki ijen, o^f u ta ve, ijen i kór ve; man mbayev mba ngohol
kpandegh sha angakar ve, ve gba dzenden ba^{gn} kpandegh ye; ve tó^g jega
kwagh ve yam samiyó^g kpeghe^f; tar gan bua u ngise a lu upam u tar a hi-
ngir sha sule puwe shin pam móm; mayange ngó^g kwegh ngu a vande lun kobo
móm ken Tiv, er Tiv gba je ga, kpa ainge ka a lu kobo móm, shin kobo
móm man deri; iyo shin iyó^g hingir sha sule móm; iniaba kara ngi ga.

Mbatamen vea kura barki man mba kpandev vev vea lu a be^f kpandegh ga
yó, a kura ve a va ha^f gadi, ve kuran toho shin Gbo^{ko}. Man mba ve te
kpandegh ga, mbara a gema a kura ve a va ha^f gadi shin Gbo^{ko} ve vande
tsan er mayange a t^g kar a har nahan sha gadi, er ve nenge gadi man
vea hire a dza ta kpanaegh fefa ye, nahan vea yamen yó, ve dan ndá^g
sha kpande fefa fefa, ve te be^{gr} je. Utor mba t^{iv} kpa^f, tortó u ka^f a
lu a be^f kpandegh hen tar u nan ga la, a kimbi nan inyaregh ki nan ki
sha uwer ga, er sa^f a vande ba^{gn} kpandegh hen tar u nan nan una kimbi
nan ye. Nahan ken nasa ityó yó, uter ka ve mough iyol a va, ve gba dze-
nden sha itiar, ve ngohol kpandegh a mba kpandev i^gga. U nana ngohol
di chi^f la, yó, ka nan a na inyaregh ki nan ki weregh la. Nahan kwagh u
kpande taver ainge je do^f ga. Mbatamen be^f er Chafa Don a hire fefa vea
er a sa^f sha asuma a ve, Akómbó do^f kwagh ga. Dzan dzan nyían ken inyom i
1935 ne sha uwer u June je kpa^f, akur a Tiv aken nga a be^f kpandegh ki
ken inyom i 1934 la ga; Buter a nter ku hegh, kóhol ku tsegh. Nahan ainge
yó, Buter shi ngohol kpandegh hen utamen mba iyarov na mbayev ika^fiyor.
Ka mbayev ika^fiyor i ~~xx~~ nger vé sha achi u vea hiagir mba eren tom u
ngohol kpandegh ainge ye.

Ka ape kwagh u kpande a nasa lun ainge ken inyom i 1935 ne.